T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

28 ŞUBAT SÜRECİNDE MUHAFAZAKÂR MEDYANIN TUTUMU:

YENİ ŞAFAK VE ZAMAN GAZETESİ ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim Karataş

İstanbul

Haziran, 2017

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

28 ŞUBAT SÜRECİNDE MUHAFAZAKÂR MEDYANIN TUTUMU:

YENİ ŞAFAK VE ZAMAN GAZETESİ ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Ömer ÇAHA

İbrahim Karataş

İstanbul

Haziran, 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Ömer ÇAHA (Danışman) ....

Üye Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ ....

Üye Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM ....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

....

Prof. Dr. İbrahim GÜNEY

Enstitü Müdür V.

ÖNSÖZ

28 Şubat sürecinde darbeye zemin hazırlayan medya organlarıyla ilgili pek çok araştırma yapıldı. Ancak muhafazakâr medyayla ilgili çok az çalışma bulunmaktadır. Oysa İslami kesime ait medya da yekvücut olmamış ve iktidardaki muhafazakâr Refah Partisi ve onu devre dışı bırakmak isteyen darbeci zihniyete karşı farklı tutumlar sergilemişlerdir. Bunlardan bilhassa Zaman gazetesinin yayınlarının kamuoyu tarafından iyi bilinmesi gerekiyordu. Bu tezi, Zaman'ın 28 Şubat sürecindeki yayın çizgisini ve söylem analizini yapmak için hazırladım. Bunun için de Zaman'ın o dönemde bastığı nüshaları Yeni Şafak'ın nüshalarıyla karşılaştırıldı. Bu vesile ile iki muhafazakâr gazetenin süreç boyunca takındıkları tavırların anlaşılması sağlanmış oldu.

Tezi hazırlamama hem katkıda bulunan hem de çalışmalarıma destek veren İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin değerli hocaları Sayın Prof. Dr. Ömer ÇAHA ve Sayın Prof. Dr. Mehmet Emin Köktaş'a teşekkürlerimi arz ede

ÖZET

28 ŞUBAT SÜRECİNDE MUHAFAZAKÂR MEDYANIN TUTUMU: YENİ ŞAFAK VE ZAMAN GAZETESİ ÖRNEKLERİ

İbrahim Karataş

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Haziran-2017, 135+ VIII sayfa

Bu araştırma, 28 Şubatta muhafazakâr medyanın iki basın organı olan Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin RP-DYP (Refahyol) koalisyon hükümetine karşı tutundukları tavrı ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmada bilhassa Zaman gazetesinin yayın politikası öğrenilmeye çalışılmış olup Yeni Şafak bir karşılaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmada herhangi bir dini gruba bağlı olmayıp bağımsız bir çizgi takip ettiği farz edilen Yeni Şafak ile Gülen örgütüne bağlı Zaman'ın süreç boyunca yayınladığı nüshalardaki manşet, haber ve köşe yazıları, sürecin en önemli 16 olayı özelinde birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmaya konu olan veriler gazetelerin 28 Haziran 1996 ile 4 Temmuz 1997 arasındaki baskılarının taranmasıyla elde edilmiştir. Araştırmanın sonunda Yeni Şafak gazetesinin hükümet lehine yayınlar yaptığı ve darbe yanlısı kişi ve kurumlara karşı eleştirel bir basın politikası izlediği görülmüştür. Zaman gazetesinin hükümete ilk aylarda kısmen destek verdiği görülse de Ocak 1997'den itibaren aşağıda belirtilen bazı nedenlerden dolayı hükümet karşıtı yayınlar yaptığı ve hükümetin istifası için yoğun çabalar içinde olduğu görülmüştür. Gülen örgütünün (o dönemde Cemaat olarak anılsa da bu tezde günümüz itibariyle kullanılan "örgüt" ibaresi kullanılacaktır) , muhtemel bir darbeden korkması ve koalisyon hükümetinin iktidarda oluşunu kendisi için bir tehdit olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bundan dolayı Zaman gazetesini muhalif bir çizgiye kaydığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakâr medya, 28 Şubat süreci, Zaman Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Demokrasi, Refahyol hükümeti.

ABSTRACT

THE ATTITUDE OF CONSERVATIVE MEDIA DURING FEBRUARY 28 PROCESS: CASES OF YENI SAFAK AND ZAMAN NEWSPAPERS

İbrahim Karataş

Supervisor: Prof. Dr. Ömer ÇAHA

June-2017, Page: 135+VIII

This research tries to reveal attitudes of Yeni Şafak and Zaman, two important newspapersamong conservative media, towards RP-DYP (Refahyol) coalition governmentduring the February 28 process. Particularly, Zaman's editorial policy is aimed to be learnt in this study and Yeni Şafak has been used as a comparative tool. Yeni Şafak, which has an independent editorial line and no affiliation with any religious groups, and Zaman, belonged to Gulen movement, were compared with their headlines, news and columns on the special basis of 16 incidents taking place during the process. Data for comparison were acquired by scanning copies of newspapers published from 28th June 1996 to 4th July 1997. As a result of the research, it was seen that Yeni Şafak made pro-government publications and critisized pro-coup manipulations against civilian government. On the other hand, although Zaman supported the government reluctantly at the beginning, it started to follow anti-governmental politics and pressed government to resign for some reasons that in 1997 for some reasons listed below. It was also understood that since Gulenist Organization feared a likely military coup and saw government's being in power as a threat for itself, it shifted Zaman to the opposition line.

Keywords: Conservative media, February 28 Process, Zaman Newspaper, Yeni Şafak Newspaper, Democracy, Refahyol Government

İÇİNDEKİLER



GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Medya ve siyaset ilişkileri zaman ve mekân fark etmeksizin birbiriyle çıkar ve ideolojik temeller üzerine bina edilmiştir. Türkiye bağlamında 28 Şubat süreci, medyanın siyasetle ve cuntalarla nasıl bir ilişki içinde olduğunu gösteren iyi bir örnektir. 28 Şubat süreci her ne kadar bir tür muhtıra olarak görülse de, sivil aktörlerin de sürecin bir parçası olması nedeniyle "post-modern darbe" olarak da anılır. Mezkûr dönemde sadece darbe yanlısı ana akım medya değil, muhafazakâr medya da siyasi sürece dâhil olmuştur. Ancak hangi yayın organının ne düzeyde ve hangi amaçla kimi desteklediği irdelenmesi gereken bir durumdur. Sol ve Kemalist medya darbeye destek verirken muhafazakâr medya tarafsız mıydı? Hükümete destek mi veriyordu, yoksa darbe yanlısı mıydı? Muhafazakâr basın organlarının yayın çizgileri birbirinin aynı mıydı yoksa birbirinden ayrı mıydı? Yayın çizgilerini belirleyen faktörler nelerdi? Bu araştırma, yukarıda verilen sorulara ve benzerlerine cevap bulmayı amaçlamaktadır.

Söz konusu dönemde diğerlerine göre daha muhafazakâr kabul edilen bir partinin hükümette bulunması nedeniyle süreç boyunca muhafazakâr medyanın tutumunun anlaşılması önemlidir. 28 Şubat sürecinde muhafazakâr medya her ne kadar tek renkli gibi görünse de Refahyol hükümetine verdikleri destek birbirinden farklı olmuştur. İlk kez büyük ortağı muhafazakâr bir parti olan bir hükümetin iktidara gelmesi, İslami medya organlarını ikilemde bırakmıştır. Çok azı hariç, genelde belli bir tarikat, cemaat veya siyasi oluşuma ait olan gazeteler ve henüz yeni kurulan televizyonlar grup çıkarları, siyaset ve taban arasında sağlıklı bir karar vermek zorundalardı. Siyasi oluşumlara oy düzeyinde verilen desteğin medya düzlemine de taşınıp taşınmaması konusu, medya organlarını net bir karar vermeye zorlamıştır. Sonuç olarak, belli bir dini gruba bağlı bazı basın-yayın organları RP-DYP koalisyonuna karşı daha temkinli bir tutum izlerken, daha bağımsız bir duruşa sahip ve muhafazakâr kesimin tüm alt gruplarına eşit mesafede duran medya organları hükümete destek vermişlerdir.

Muhafazakâr medyanın tek tip olmaması siyasi duruş gibi bir sorunsalı ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmada ideolojik olarak birbirine yakın durduğu kabul edilen ve söylem olarak benzer bir yayın çizgisine sahip olan Yeni Şafak ile Zaman gazetelerinin 28 Şubat sürecindeki tutumları incelenerek, söz konusu sorunsala yayın çerçevesinde bakılarak kök nedenler bulunmaya çalışılmıştır. Ancak özellikle Zaman gazetesinin yayın çizgisi üzerinde durulduğundan, Yeni Şafak daha çok Zaman'ın haberciliğini ve tarafını anlamak için bir kıyas olarak kullanılmıştır. Bu yolla Gülen örgütüne bağlı olan Zaman gazetesinin Refah Partisi'nin büyük ortak olduğu hükümetin politikalarına karşı nasıl bir yayın çizgisi izlediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Çünkü Zaman'ın gazeteciliği, hem Gülen örgütü gibi derin bir yapıya ait bir gazete olması hem de İslami kesime hitap etmesi nedeniyle oldukça karmaşıktır. Diğer yandan örgütün 28 Şubat sürecinde darbe yanlılarıyla da sıkı ilişkiler içinde olması ve örgüt lideri Fethullah Gülen'in hükümetin gitmesini istemesi, Zaman'ın ne yapmaya çalıştığının anlaşılmasını gerekli kılmıştır. Gazetenin süreçteki tutumunun Gülen örgütünün 2010'dan sonra teşebbüs ettikleri 17-25 Aralık 2013 olayı, 15 Temmuz 2016 askeri darbesi ve grubun gizli gündeminin anlaşılmasına da yardımcı olacağı düşünülmüştür.

Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin 28 Haziran 1996 ile 4 Temmuz 1997 tarihleri arasında yayınlanan baskılarının belli önemli olaylara odaklanılarak yaptığımız araştırma, önce Yeni Şafak gazetesinin RP-DYP koalisyonuna destek verip vermediği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Refah Partisi, Başbakan Erbakan ve DYP'ye karşı tutunduğu tavır öğrenilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında Yeni Şafak'ın darbe isteyen asker, medya, üniversite, muhalefet partileri ve sivil toplum örgütleri gibi kesimlere karşı nasıl muhalefet içinde olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Diğer yandan siyasette tarafmış gibi görünmekten imtina eden Zaman gazetesinin neleri daha çok öncelediği ve önemsediği öğrenilmeye çalışılmıştır. Gazetenin Refahyol hükümetine destek verip vermediği, Gülen örgütünün kendine has gizli gündeminin yayın çizgisine ne kadar yansıdığı, Fethullah Gülen'in o dönemde bazı olaylara isminin karışmasının yayınları nasıl etkilediği, süreç boyunca yayınlarında bir değişiklik olup olmadığı, kullandığı dil, tarafgirliği, darbeci kesimlerle olan ilişkileri gibi konuların açığa çıkarılması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızın ikinci bölümü olan Medya-Siyaset İlişkileri ile üçüncü bölümündeki 28 Şubat süreci ile ilgili konuların analizi için literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili makale, kitap, gazete haberleri ve seminer notlarından istifade edilmiştir.

Araştırmamızın asıl konusu olan Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin 28 Şubat sürecindeki tutumlarının öğrenilmesi amacıyla gazetenin basılı nüshalarında arşiv taraması yapılmıştır. Bunun için gazetelerin 28 Haziran 1996 ile 4 Temmuz 1997 tarihleri arasındaki tüm baskıları tek tek incelenmiş ve gerekli haber ve yazılar fotoğraflanmıştır. Söz konusu tarihler, Refahyol hükümetinin görevde olduğu dönemi içine aldığı için özellikle seçilmiştir. Gazetelerin konu dışı haberleri göz ardı edilmiştir. İncelemede sınırlandırmalara gidilmiş ve sadece ilk sayfa, köşe yazıları, iç politika ve dış politika sayfalarına bakılmıştır. Veri kaynağı olarak manşetler, manşetlerin devamı olan haberlerin ilk sayfa ve iç sayfalardaki devamı, konuyla ilgili diğer haberler ve konuya dair yazı yazan yazarların makaleleri kullanılmıştır. Zaman gazetesinde konuyla ilgili yazılar yazan Fehmi Koru, Nuh Gönültaş ve Hüseyin Gülerce'nin yazıları incelenmiştir. İncelemesini yaptığımız olaylar hakkında ara sıra yazan yazarların makalelerine de yer verilmiştir. Yeni Şafak gazetesinde Ahmet Taşgetiren, Mustafa Karaalioğlu ve Mehmet Ocaktan'ın yazılarından istifade edilmiştir. Diğer yazarlar konuya dair yazmadıkları için yazıları kale alınmamıştır.

Her iki gazete de aşağıdaki 16 olay bazında incelenmiştir. Söz konusu olaylar süreç içerisindeki en önemli kırılma noktaları oldukları için özellikle tercih edilmişlerdir. Fakat diğer tali konulara da değinilmiştir. Araştırma yapılırken olayın vuku bulduğu tarihin yanı sıra, önceki ve sonraki günlerin nüshalarına da bakılmıştır. Olayla ilgili ileri tarihli nüshalarda çıkan haberler de değerlendirilmiştir. İncelediğimiz 16 olay kronolojik olarak şu şekilde sıralanıyor.

1) 28 Haziran 1996'da Refahyol hükümetinin kurulması,
2) 2 Ekim-7 Ekim 1996 tarihleri arasında Başbakan Necmettin Erbakan'ın sırasıyla Mısır, Libya ve Nijerya'yı ziyareti,
3) 3 Kasım 1996'daki Susurluk kazası,

4) 29 Aralık 1996'da Aczmendi lideri Müslüm Gündüz'ün Fadime Şahin ile basılması,

5) 7 Ocak 1997'de DYP'li bazı vekillerin istifa ederek Hüsamettin Cindoruk liderliğinde Demokrat Türkiye Partisi’ni (DTP) Kurması,

6) 11 Ocak 1997'de Başbakanlık Konutunda tarikat ve cemaat liderlerine iftar yemeği verilmesi,

7) 30 Ocak 1997'de Sincan Belediyesinin düzenlediği Kudüs gecesi,

8) 4 Şubat 1997'de Sincan'da tank yürüyüşü,

9) 28 Şubat 1997'de yapılan MGK toplantısında alınan kararlar,

10) 4-13 Mart 1997 tarihleri arasında Erbakan'ın MGK kararlarını imzalama süreci,

11) Mayıs 1997'deki 8 yıllık kesintisiz eğitim tartışmaları,

12) 21 Mayıs 1997'de Refah Partisi’ne kapatma davası açılması,

13) 10 Haziran 1997'de yargı mensuplarına Genelkurmay Başkanlığında verilen "irtica" brifingi,

14) 18 Haziran 1997'de Necmettin Erbakan’ın Başbakanlıktan istifa etmesi,

15) 19 Haziran 1997'de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in hükümeti kurma görevini Mesut Yılmaz’a vermesi,

16) 30 Haziran 1997'de ANASOL-D Hükümetinin kurulması.

Gazetelerin olay bazlı incelemelerine birer bölüm ayrılmıştır. Konuyla ilgili haberlerin özetlenmesinin yanı sıra haberin söylemine de bakılmıştır. Daha sonra iki gazetenin olay temelli ve söylemsel karşılaştırmaları yapılmıştır. Olaya dayalı karşılaştırmada aynı konularda ne tür manşet ve haber başlıkları kullanıldığı, darbe teşebbüslerinin bir suç olduğu bağlamında taraflı mı yoksa tarafsız mı yayın yapıldığı ve görmezden gelinen konular olup olmadığına bakılmıştır. Söylemsel karşılaştırmada ise gazetelerin ideolojik ve ahlaki yaklaşımları ile basın ilkelerine uyup uymadıklarına

bakılmış ve siyasi aktörlerin hukuki olan/olmayan yaklaşımlarına verilen tepkiler anlaşılmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AKIŞI

Araştırmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm iki kısma ayrılmıştır. İlk kısımda medya ve siyaset kavramlarının tanımları, birbirleriyle olan ilişkileri, iki müesseseyi birbirine bağımlı kılan sebepler, aralarındaki sorunlar, güçlerinin karşılaştırması, çeşitli istatistikler, toplum üzerindeki etkileri ve teknolojik imkânların medya-siyaset ilişkilerini nasıl etkileyeceği analiz edilmiştir. İkinci kısımda Türkiye'deki medya-siyaset ilişkileri incelenmiştir. Türk medya tarihinin doğuşuyla ilgili bilgilerle başlanan kısımda, Osmanlı'dan günümüze kadar hükümet-medya ilişkileri tarihsel bir perspektifle anlatılmaktadır. Daha sonra medyanın darbelerdeki rolü incelenmiş ve basın organlarının 1960 darbesinden günümüze kadar olan tüm darbelerdeki tutumu, örnekler eşliğinde anlatılmıştır. İkinci kısmın sonunda Türkiye'deki muhafazakâr medyaya değinilmiştir. Türkiye'de İslami medyanın tarihsel süreci, gücü, etkisi ve şimdiki durumu detaylı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde 28 Şubat süreci irdelenmiştir. İlk olarak Türk siyasetini 28 Şubat sürecine götüren sebeplere değinilmiştir. Sürecin başlamasına sebep olan ideolojik nedenler, siyasetçiler, olaylar, medya ve ordunun bakışından örnekler verilerek Türk siyaseti için bir sorun olan 28 Şubat sürecinin kök kaynağı bulunmaya çalışılmıştır. Daha sonra 28 Şubat sürecinin kendisi detaylı olarak incelenmiştir. Süreç boyunca yaşanan önemli olaylar tek tek sıralanarak "postmodern darbe" olarak da anılan dönemin tam olarak anlaşılması amaçlanmıştır. Üçüncü olarak, sürecin sonuçları ele alınmıştır. İstifa eden Refahyol hükümetinden sonra yeniden dizayn edilen siyasetle, mağdur edilen kesimler, istatistikler ve çıkarılan kanunların bahsi yapılmıştır. Son olarak, 28 Şubat sürecinde medyanın rolüne değinilmiştir. Darbe kışkırtıcılığı yapan medyanın o dönemdeki sahipleri, yöneticileri ve siyasetçilerin gazetelere verdikleri röportajlardan alıntılar yapılarak medya-siyaset-ordu ilişkisi çözümlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca silah yerine medyanın kullanıldığı tek darbe olma özelliği taşıyan 28 Şubat postmodern darbe döneminde baş fail olan gazetelerin attıkları manşetlerle bazı köşe yazarlarının makalelerinden özetlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Yeni Şafak gazetesinin kriter olarak kabul ettiğimiz 16 olay hakkında yaptıkları haberlerin analizi yapılmıştır. Bölüm, 28 Şubat sürecini MGK kararları öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısımda incelemektedir. Bölümde gazetenin her olay için attığı manşet, yaptığı haberler ve köşe yazıları incelenmiş ve özetlenmiştir. Gazetenin yayın politikasının ve tarafgirliğinin incelendiği bölümde, Yeni Şafak'ın olaylar için ne tür bir söylem geliştirdiği, hükümeti destekleyip desteklemediği ve ideolojik çıkarlarını önceleyip öncelemediği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, Zaman gazetesinin mezkur 16 olay baz alınarak 28 Şubat sürecindeki tutumu öğrenilmeye çalışılmıştır. Gülen örgütüne ait olduğu bilinen gazetenin haber yaparken ne tür kaygılar içinde olduğu, örgütün mü yoksa ülkenin mi çıkarlarını düşündüğü, hükümete karşı taraflı mı yoksa tarafsız mı durduğu, darbe yanlılarına karşı nasıl bir tavır içinde olduğu, haber yaparken neyi amaçladığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde de inceleme MGK kararları öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

Beşince bölümde, Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin süreç boyunca yaptığı yayınlar hem olay hem de söylem temelli olarak karşılaştırılmıştır. Olaylara dayalı incelemede aynı konu hakkında yapılan haberler, atılan manşetler ve köşe yazarlarının görüşleri birbiriyle karşılaştırılarak her gazetenin aynı olayı nasıl gördüğü, neyi ön planı çıkardığı, neyi gizlemeye çalıştığı, kullandığı dil, vermeye çalıştığı mesaj, haber yaparken göz önünde bulundurduğu kriterler vs. öğrenilmeye çalışılmıştır. Söylem bazlı karşılaştırmada gazetelerin taraflı olup olmadıkları, ne yapmaya çalıştıkları, ideolojik bakışları, öncelikleri, kaygıları, korkuları, niyetleri vs. anlaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYA-SİYASET İLİŞKİLERİ

Medya-siyaset ilişkileri kendi arasında geçişken, birbirine bağımlı, birbirinden istifade eden, karşılıklılık ilkesine dayalı bir yapıya sahiptir. Medya, siyasetle toplum arasında bir tür aracı rolü oynayıp iki grup arasındaki iletişimi sağlamakta ve her iki taraftaki gelişmeleri birbirine aktarmaktadır. Medyanın ana vazifesi habercilik olsa da propaganda, manipülasyon, yönlendirme ve itibarsızlaştırma gibi işlevler de üstlenebilmektedir. Siyaset, devletin gücünü de kullanabildiği için güç savaşlarında medyaya karşı avantajlı konumdadır. Medya ise toplumun her kesimine ulaşabilme imkânını kullanarak siyasetçileri zor durumda bırakabilmekte ve hatta demokratik siyaseti yeniden belli bir düzeye kadar dizayn edebilmektedir.

Bu bölümde ilk önce, genel olarak medya-siyaset ilişkilerine bakılacak ve medya ile siyaset hakkında detaylı bir tanımlama yapılacaktır. Akabinde medya ve siyaset ilişkileri incelenecek ve ilişkilerin geleceği hakkındaki görüşler ele alınacaktır. Bölümün ikinci kısmında Türkiye'deki medya-siyaset ilişkilerinin tarihi, medyanın darbelerdeki rolü ve Türkiye'de muhafazakâr medyanın durumu ele alınacaktır.

1. GENEL OLARAK MEDYA-SİYASET İLİŞKİLERİ

Medya-Siyaset ilişkilerini analiz etmek için öncelikle medyanın ve siyasetin ne olduğunu açıklamak gerekiyor. Bu kısımda önce medya, sonra siyaset incelenecek, daha sonra iki mecra arasında ne gibi bir bağ olduğu analiz edilecektir. Son olarak ilişkilerin geleceği tartışılacaktır.

1.1 Medya

İnsanlık tarihinde medyanın ilk ortaya çıkışı eski devirlerde oynanan tiyatro oyunlarına kadar gider. Yazılı basına geçiş, ilk matbaa basımı kitap olan Vajracchedika-Prajnaparamita-Sutra'nın 868'de Çin'de basılmasıyla oldu. Ancak

basım maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle rağbet görmedi. Gutenberg'in baskı makinesini icadından sonra basılı kitapların sayısı arttı. Fakat yine maliyeti yüzünden toplum içinde kabul görmesi zaman aldı. 1800'lü yıllara gelindiğinde baskı makineleriyle birlikte gazeteler de İngiltere'den başlayarak basılmaya başladı ve bilinen manadaki medya müessesesinin temeli atılmış oldu (Gürkan, 2017).

Medya, kelime anlamı itibariyle, iletişimi sağlamaya yarayan aracı anlamına gelen "medium" kelimesinin çoğuludur. Medya terimi ilk olarak 1920'lerde kullanılmaya başlandı. Ancak medyadan kasıt sadece gazetelerdi. İkinci Dünya Savaşından sonra radyo ve televizyonların yayılmasıyla birlikte söz konusu kitle iletişim araçları da medyanın bir parçası olarak kabul gördü. Medya kapsam olarak gazetecilik faaliyetleri, köşe yazıları, televizyon haberleri, sosyal medya gibi nitel kavramların yanı sıra iletişim teknolojileri, televizyon, radyo ve internet gibi cihazları içine alır. Craig (2004, 3), medyanın bir meslek olmakla birlikte aynı zamanda demokrasinin sağlıklı işlemesi için gerekli olan bir müessese olduğunu belirtir ve medyayı haber medyası ve eğlence medyası şeklinde ikiye ayırır. Haber medyası bildiğimiz manadaki gazeteciliktir. Eğlence medyası ise sinema, müzik, TV dizileri, reklam ve eğlence programları gibi bilgilendirmekten çok eğlendirmeyi amaç edinen medyadır.

Televizyon ve radyo yayınları, basılı yayın ve internet gibi kitle iletişim araçlarının tümünü ifade eden medya, ana amacı halkı kendi çevresinin dışında vuku bulan olaylarla ilgili haberdar etmek olmakla birlikte belli bir kişi, kurum veya ideolojinin propagandasını yapıp kabul ettirmek veyahut karşı olduğu kişi, kurum ve ideolojileri itibarsızlaştırmak, seçim dönemlerinde siyasetin mesajını seçmene iletmek, halkı bilgilendirmek, yönlendirmek, ikna etmek, tahrik etmek, eğlendirmek, devlet yöneticilerinin mesajını vermek, yöneticilere halkın istek ve taleplerini iletmek gibi acente misali birçok görevi yerine getirir.

Medya, büyüklüğü ve hitap ettiği kesime göre ana akım (*mainstream)* medya ve alternatif medya diye iki kategoriye ayrılır. Ana akım medya daha çok kişiye ulaşabilirken, alternatif medya (imkânları olmasına rağmen) sadece belli bir kesime hitap eder. Söz konusu kesim ideolojik, lokal, cinsiyete dayalı, etnik ya da sınıfsal olabilir. Diğer yandan medya sektörüne son dönemde giren tematik medya da ayrı bir

kategori olarak değerlendirilebilir. Tematik medya, spor, haber, müzik, kadın, sosyal hayat gibi sadece belli bir alanda yayın yapar (Craig, 2004).

Medya her ne kadar kamu hizmeti verse de aynı zamanda gelirleri reklam ve tiraj olan ticari bir sektördür. Diğer şirketler gibi personel istihdam eder, üretir, satar, vergi öder, kâr veya zarar eder. Gazete basımı, haber peşinde koşmak ve program yapmak gibi faaliyetler medyayı bir sanayi kolu haline getirir. Birçok kuruluş öncelikle ayakta kalabilmek, sonra da kâr etmek için reklam pastasını ve tirajını artırmak için promosyon ürünleri dağıtır. Bazı medya patronları ise farklı sektörlere de girerek kârını maksimize etmeye çalışır. Ancak medya kuruluşlarının ticari kaygıları onları siyasi alana sokabilmekte, siyasetçilerle medya etiğine aykırı ilişkiler içine girilmesine neden olmakta ve dolayısıyla medyanın tarafsızlığının sorgulanmasına neden olmaktadır.

Fakat sadece ticari ilişkiler değil, ideolojik nedenler de medyanın yayın çizgisini sorgular hale getirmiştir. Ana akım veya merkez medya olarak bilinen, genelde tarafsız olduğu düşünülen medya da dahil hiçbir medya organının tarafsız olmadığı tezi yaygın bir kanaattir. Her kurumun editoryal ekibinin haberleri ideolojik süzgeçten geçirerek ürettiği tartışılmaz bir gerçek haline gelmiştir (Leeson, 2008, 157).

1.2 Siyaset

Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre “siyaset” kelimesi Arapçadaki seyis (at bakıcısı) kelimesinden türemiştir. Batıda kullanılan *Politics* kelimesi Yunanca *Politicos* kelimesinden gelip anlam olarak şehre/vatandaşa ait gibi manalara gelir. Siyaset, birçok kişi tarafından tanımlanmasına rağmen herkesin üzerinde anlaştığı net bir tanımı yoktur. Siyasetle ilgili ilk ve anlamlı tanımı Aristoteles yapmıştır. Aristoteles’e göre siyaset yönetim şeklidir ve insan da siyasi bir hayvandır. Aristo, siyaseti ilimlerin efendisi ve ahlaki bir faaliyet olarak görür. Ona göre insan sadece siyasi bir toplumda iyi bir hayat sürebilir. Çünkü siyaset akılla olur ve uzlaşıyı esas alır. Aristo’nun görüşüne göre siyaset, devlet, siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı 'kamusal' alanda gerçekleşir; ev, aile yaşamı ve

bireysel ilişkiler gibi 'özel' alanı ilgilendiren yaşamı kapsamaz (Heywood, 2014, 64). Aynı yazar siyasetin güç ve otorite kullanımı, toplu karar verme süreci, kıt kaynakların dağıtılması, manipülasyon ve aldatma gibi farklı şekillerde tanımlandığını, ancak tüm tanımlarda birkaç noktanın ortak nokta olduğunu savunur (A.g.e., 64). Buna göre, her ne kadar akademik bir disiplin olarak kabul edilse de siyaset, her şeyden önce bir faaliyettir. İkinci olarak, siyaset insanlar arası sosyal bir etkinliktir. Bireyi önceleyen liberalizme zıt bu bakış açısına göre adada tek başına kalan bir insanın yapabileceği bir faaliyet değildir. Üçüncü olarak, siyaset farklı görüşlerin ifade edilmesi, rakip çıkarların mücadelesi, uzlaşması veya çatışması olarak tanımlanır. Son bir tanım olarak, siyaset, bağlayıcı olan ortak kararları kendisine konu edinir (A.g.e., 65). Söz konusu kararlarla problemlerin çözülmesi beklenir. Fakat siyaset, bütün çatışmaları çözümleyecek bir yetkinliğe sahip değildir. Örneğin askeri sorunları siyasetle çözmek her zaman mümkün olmayabilir.

Günümüzde siyaset kavramı denince akla devlete ait işler gelir. Siyaset yapmak, halk adına devlet otoritesini kullanarak kamusal alanda düzeni tesis etmek, kanunları yapmak ve uygulamak, toplumun hayat standartlarını yükseltmek amacıyla ekonomik ve sosyal politikalar geliştirmek ve uygulamak, bürokrasiyi yönetmek ve yönlendirmek, güvenliği temin etmek, devlet egemenliğini korumak, daha genel bir ifadeyle, ülkeyi devlet mekanizmasını kullanarak yönetmek demektir. Siyaset bu bağlamda düşünülürse devlet, meclis, anayasa, bakanlar kurulu, siyasi partiler, bürokrasi, sendikalar ve sivil toplum örgütleriyle sınırlandırılmış olur. Özel ilişkiler siyaset olarak kabul edilmemektedir. Siyaset veyahut devlet otoritesinin uygulaması kamusal alanda olur ve birey mezkur alandaysa direk, değilse dolaylı olarak siyasete karşı edilgenlik kazanır. Ancak günümüzde bireyin siyasette geçmişe nazaran daha çok katıldığı genel bir kabuldür.

Siyaset incelenirken ona ruhunu veren siyasi ideolojilerle uygulama metotları olan siyasi sistemleri (yönetim biçimleri) unutmamak gerekir. Geçmişte ve günümüzde liberalizm, sosyalizm, dini ideolojiler ve faşizm gibi birçok ideoloji ve bunların türevleri siyasetin özünü oluşturmuşlardır. Farklı ideolojilere mensup birçok kişi, grup veya topluluk monarşi, oligarşi, otokrasi ve diktatörlük gibi sistemlerle iktidarlarını uygulamaya koymuşlardır. Siyasetle pratiğe konulan iktidar, sadece hükmetmek değil aynı zamanda yönetenin ve yönetimin meşruiyetini de sağlar (Heywood, 2014).

1.3 Medya ve Siyaset İlişkileri

Medya gibi etkin bir müessesenin işlevi itibariyle siyaset dünyasının dışında kalması düşünülemez. Hükümet medya sayesinde icraatları hakkında vatandaşı bilgilendirirken, vatandaş da yine aynı mecra üzerinden hükümete sorunlarını ve taleplerini iletme fırsatını bulur. Medya bu meyanda devlete karşı halkı, halka karşı devleti temsil edip amme hizmeti veren bir tür acente olarak görülebilir. Fransız düşünür Alexis de Tocqueville, "sadece bir gazete aynı düşünceyi binlerce kişinin önüne koyabilir" dedikten yüz elli yıl sonra medya öyle bir güç haline geldi ki, artık sadece gazeteler değil, TV, radyo ve internet yoluyla dünyanın her yerindeki milyarlarca insana aynı bilgi anında ulaştırılabiliyor (Leeson, 2008, 155). İletişimin bu kadar kolay olması hükümetlerin kendilerini ifade etmeleri için bir avantaj olduğu gibi, yönetenlerin kusurlarını deşifre etmek gibi bir zararı da vardır. Ayrıca medya, hükümet edenlerin kendi propagandalarını yaymak, yanlışlarını örtbas ötmek ve rakiplerini bertaraf etmek gibi bir fonksiyon da gördüğü için devlet adamlarının medyayı kontrol altında tutma ya da susturma gibi teşebbüslerde bulunmasına neden olur. Bu yüzden bir ülkenin medyası o ülkenin siyasi sisteminden ayrı ve bağımsız düşünülemez.

Gerek Siebert, Peterson & Schramm (1963), gerekse konu hakkında yazan diğer düşünürler medya sistemlerinin siyasi organizasyonlarını; Sovyet Teorisi, Otoriter Teori, Liberteryan Teori ve Sosyal Sorumluluk Teorisi olmak üzere dört kategoriye ayırırlar. Sovyetler Birliğinin 1991'de dağılmasına kadar etkili olan Sovyet Teorisi'ne göre hükümet bütün medya organlarının sahibi ve yöneticisiydi. Bütün medya çalışanları devlet memurlarıydı ve tüm yayınları hükümetin çıkarlarına göre yapmak zorundaydılar. Medya kuruluşlarının sahibi Komünist Parti'de yöneticilik yapan kişilerdi. Baskının azaldığı 1980'lerde bile basın-yayın üzerinde sıkı bir devlet denetimi vardı. Gazetede herhangi bir haber yayınlanmadan önce, ilgili devlet yetkilisi haberin içeriğine bakıp yayınlanıp yayınlanmayacağına kadar verirdi. Aynı durum televizyon ve radyo programları için de geçerliydi. Devlet egemen medya yapısı ve sansürü Sovyet blokuna bağlı Çekoslovakya, Romanya, Kazakistan, Ukrayna ve Belarus gibi ülkelerde de mevcuttu.

Otoriter Teoride ise medya organlarının sahibi devlet veya özel sektör olabilir. Bu medya kavramı Avrupa'da Gutenberg'den 1850'lere kadar devam etti. O dönemde

gazetelerin sahipleri her ne kadar özel şahıslar olsa da devletleri yöneten aristokratlar siyasi ve mali güçlerini kullanarak yayın üzerinde söz hakkına sahipti. Aristokratlar medyayı kontrol altında tutmak için gazete sahiplerinin kendilerinden lisans almasını isterdi. Böylelikle basın bağımlı hale getirilirdi. İngiliz Krallığı lisans konusunda İngiltere'de başarılı olsa da o dönem kolonisi olan Amerika'da başarılı olamadı. Çünkü kimse lisans için başvurmuyordu. Medyayı dizginlemenin diğer otoriter bir yolu, gazeteler yayınlandıktan sonra gözden geçirilmesiydi. Eğer hükümetin aleyhine bir yayın bulunursa gazete sahipleri idam cezası dahil birçok cezaya çarptırılabilirdi. Günümüzde de birçok monarşi ve diktatörlükle yönetilen ülkede Otoriter Teoriyi andıran yasak ve baskılara rastlanabilir.

Diğer bir kategori olan Libertaryan Teori, insanlara edindikleri bilginin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu kendilerinin anlamasına fırsat verilmesi fikrinden doğmuştur. Gerek Amerikan anayasasını hazırlayan elitler gerekse de diğer demokratik hükümetlerin temsilcileri bu teoriye sahip çıktılar. Teori, medyanın amacının gerçek haberler vermek olduğunu ve medya üzerinde ne devlet, ne patron ne de reklam yoluyla sermaye sahiplerinin baskısının olmamasını savunur. Ayrıca medyanın muhalif seslere yer vermesi beklenir. Amerika ve diğer Batı ülkeleri Libertaryan Teoriyi savunduklarını iddia ederler. Bahsi geçen son kategori Sosyal Sorumluluk Teorisidir. Bu teori aslında Libertaryan Teorinin bir türevidir. Ancak medyanın ne yapması gerektiğine de karışır. Teori, hükümetin ara sıra medyaya sorumluluklarını hatırlatmasını ve gerekmesi halinde müdahaleyi öngörür. Çünkü medyanın aşırı serbest kalması halinde amacından sapacağına inanır.

Medya uzmanları yukarıda zikredilen dört kategorinin dışında bir de Gelişimci Teori ya da diğer bir adıyla Üçüncü Dünya Teorisini önerirler. Bu teoriye göre gelişmekte olan ülkelerdeki medya hükümetin kontrolünden çıkarılıp özel sektöre devredilmelidir. Medya ülkenin ekonomik gelişimi, demokrasi, insan hakları ve doğum kontrolü gibi konularda hükümetle birlikte hareket etmelidir.

Medya üzerinde devlet kontrolü ve siyasi bilgilenme üzerine yapılan çalışmaların bulguları, bağımsızlaşan medyanın siyasi katılımı artırdığını gösteriyor. Leeson (2008, 158), 1991'den sonra bağımsızlığını elde eden eski Sovyet bloku ülkelerini inceleyen araştırmasında medyanın özgürleştikçe halkın siyasete olan merakının ve ilgisinin arttığını belirtiyor. Siyasal bilgilenmenin artmasında şüphesiz

ki söz konusu ülkelerin demokrasiye geçişinin rolü büyüktür. Çünkü tek partili ama medyasının bağımsız olduğu bir ülkede siyasette kendisine yer bulamayacak bireylerin siyasetle ilgilenmesinin bir esprisi yoktur. Jebril, Stetka & Loveless (2013)'ın da belirttiği gibi medyanın özgür olabilmesi için rejimin demokratik olması önemli bir faktördür. Diğer yandan medya özgürleştikçe devletin demokratik olmayan yönleri de paralel olarak demokratikleşmeye başlar. Başka bir deyişle, medya ve devlet sistemi karşılıklı olarak birbirlerini özgürleştirme süreci içindedirler. Çünkü medya bağımsızlaştıkça siyasetçileri eleştirme imkânı genişlediğinden, yönetici elit hesap verebileceğini bilir ve daha şeffaf olmak durumunda kalır. Leeson (2008) yaptığı araştırmalarda medya bağımsızlığının siyasi katılımı da arttırdığını gözlemler. Buna göre siyasete olan ilgi azaldıkça siyasi katılım da azalır. Ancak siyasi bilgi arttıkça siyaseti takip etme, partilere üye olma, mitinglere katılma ve aday olma oranları artar. Siyasi bilgilenme özgür medya aracılığı ile olduğu için siyasete katılım da temelde yine özgür medya aracılığıyla olmuş olur. Leeson, Doğu Avrupa ülkeleri üzerine yaptığı araştırmada medya bağımsızlaştıkça seçimlerde oy verme oranının arttığını da iddia etmektedir (A.g.m., 162). Ancak Amerika gibi medyanın en özgür bir ortamda faaliyet gösterdiği bir ülkede Başkanlık seçimlerinde halkın yüzde 60'ından azının oy verdiği göz önüne alındığında, geçiş sürecindeki ülkelerdeki verilerin tüm dünya ülkeleri için genelleştirilemeyeceği kanaatine varılabilir.

20. yüzyıla göre daha özgür bir konumda olan medya organlarının siyasetle olan ilişkileri karmaşık bir görünüm vermektedir. Medya ile siyaset arasındaki çıkar ilişkileri, patronaj, ideolojik haberler, siyasetin medya üzerindeki sansürü, medyanın siyasete karşı bir şantaj aracı olarak kullanılabilmesi, medyanın gerçek rolünü muallak hale getirmiştir. Akdağ (2013,9) medyanın gücünün siyasete karşı kamuoyu oluşturmak amacıyla gündem oluşturmak, tekelleşmek ve kamu denetçiliği yapmak için kullanıldığını ifade eder. Medyanın kamu gündemini belirlediği olgusu gazetelerin yayın hayatına başladığı 19. yüzyıldan beri mevcuttur. Birçok düşünür medyanın insanların neyi nasıl düşüneceklerine, kimi sevip kimden nefret edeceklerine karar verecek güçte olduğunu iddia eder. Öte yandan medyanın önemli ya da önemsiz her türlü konuyu politikacıların gündemine sokabildiği iddia edilir. Medya bunu çeşitli olaylarda pasif ya da aktif duruş sergileyerek yapar. Rohlinger (2006, 539) medyanın bazen sessiz kalarak önemli gündem maddelerini, siyasi yolsuzlukları ya da çıkarlarına zarar verebilecek olayları gündem dışında tutabildiğini

vurgular. (Wolfsheld, 2014) ve birçok akademisyenin bahsettiği *CNNeffect* (CNN etkisi) teorisine göre de medya istediği konuyu gündeme sokmaya kadirdir. Noam Chomsky'nin de katıldığı bu görüşe göre ulusal veya uluslararası medya, kamuoyunun dikkatini belirli bir olaya çevirdiğinde siyasetçiler söz konusu konuyu gündemlerine almak durumunda kalırlar. Amerikan hükümetinin Irak ve Afganistan savaşlarında medyanın yönlendirmesinin çok etkisinde kalması buna örnek olarak verilir. Ancak birçok uzmanın da belirttiği gibi, medyanın dikkatleri yönlendirebilmesi, hükümetlerin medyanın kuyruğuna takılacağı manasına gelmiyor. Örneğin Suriye savaşında medya Amerikan müdahalesinde ısrarcı yayınlar yapmasına rağmen ABD hükümeti savaşın dışında kalmayı yeğledi.

Medyanın siyaset için tehlike arz ettiği diğer önemli bir özelliği ise tekelleşmesidir. Küçük medya organlarının maddi nedenlerden dolayı pazardan çekilmesi veya büyük medya gruplarının eline geçmesi ve güçlü sermaye gruplarının sektöre girmesi tekelleşmeye neden olmakta, bu da siyasete karşı siyaset dışı etkin bir rakibin çıkmasına neden olmaktadır. Tekelleşen medya ise haberleri daha çok manipüle edebilmekte, siyasi partilerle ittifak edebilmekte ya da çekişme içine girebilmektedir. Bu da medyanın asli rolünü bırakması anlamına gelmektedir.

Medyanın diğer bir rolü de bir tür ombudsmanlık yani kamu denetçiliğidir. Medya, siyasi erkle halk arasında bir tür acente görevi görerek bir taraftan halkın şikayet ve taleplerini yöneticilere iletirken, diğer taraftan siyasetin sözcülüğünü yaparak alınan kararları halka duyurur.

Siyasetçi gözüyle medya müessesesine bakıldığında, medyanın siyaset için bir meşruiyet aracı olduğu görülebilir. Medya siyasetçiler bir vitrin olup seslerini duyurabilecekleri ve icraatlarını anlatabilecekleri bir mecradır. Medyada olmamak siyasette kalıcı olmamak demektir. Dolayısıyla bir iletişim aracı olarak medya, siyasetçi için olmazsa olmazdır. DellaVigna & Kaplan (2007, 1) da ABD gibi özgür bir ülkede bile medyanın propaganda aracı olarak kullanıldığını ve yayınlarının taraflı olduğunu iddia eder.

Taraflı haberciliğin seçmenin oyunun rengi üzerindeki etkisiyle ilgili olarak; DellaVigna & Kaplan yaptıkları araştırmalara dayanarak etkinin kısmi olacağını iddia ederler (A.g.m., 4). Çünkü seçmenlerin haberleri kendi fikirlerine yakın gazete ve televizyonlardan edinmeyi tercih ettiklerini, dolayısıyla sadece kararsız seçmenlerin

yayınlardan etkilenebileceğini belirtmektedirler. Ayrıca bilinçli seçmenin taraflı haberler nedeniyle tersi yönde motive olduklarını vurguluyorlar. Medyanın algı üzerindeki kısmi etkisiyle ilgili olarak DellaVigna & Kaplan'nın makalesinde geçen bir araştırmanın sonucuna göre; ABD halkının sadece yüzde 22'si Irak'ta kitle imha silahlarının varlığına inanırken, Cumhuriyetçi Partiye yakın *FoxNews* televizyonunu seyredenler arasında bu oran yüzde 33 olarak (A.g.m., 5).

Medyanın uluslararası bir propaganda aracı olarak kullanıldığı da olmuştur. Soğuk Savaş döneminde medyayı kontrolüne alan komünist rejimlere karşı propaganda yapmak ve demokrasi, liberalizm, serbest ekonomi gibi Batı'ya ait değerleri yayınlamak için *BBC World Service, Radio Free Europe, Deutsche Welle* ve *Voice of America* gibi radyo ve televizyon kanalları kuruldu. Komünist rejimler Batı emperyalizmine hizmet eden bu tür yayınları engellemeye çalıştılarsa da başarılı olamadılar. Yayınlar herhangi bir devrimi ateşleyemeseler de muhalif gruplar oluşturmayı başarabildiler. Benzer yayınlar Doğu Blokunun çökmesinden sonra da devam etti. Örneğin Amerikan yardım kuruluşu *USAID* Küba'da Twittter'a benzeyen *ZunZuneo* isimli bir web sitesi kurarak sosyalist rejime karşı genç kesimi isyan ettirmeye çalıştı. Ancak web sitesinin arkasında Amerika'nın olduğu anlaşıldıktan sonra 2012 yılında kapatıldı (Chossudovsky, 2014).

Medyanın siyaset için önemi bağlamında ikinci bir husus, medyanın siyasete bağımlı ve mahkûm olduğu gerçeğidir. Medya kuruluşlarının aynı zamanda ticari şirketler oluşu onları ayakta kalmak için hükümetle barışık olmaya zorlamaktadır. Gerek devlet teşvikleri, gerekse de devlet kurumlarının verdiği reklamlar olmadan ayakta kalacak çok az medya kuruluşu vardır. Bu durum gazete ve TV patronlarının siyasetçilerle iyi geçinmesini zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden siyasetçilerin hoşuna gitmeyecek yayınlardan kaçınılmakta, bazı önemli olaylar görmezden gelinmekte ve siyasilere hak etmedikleri kadar reklam ve tanıtım hakkı verilmektedir. Öte yandan medyanın asli işi olan haberciliğin malzemelerinin çoğu siyasetçe üretilir. İçinde siyaset haberi olmayan bir gazetenin yayın hayatına devam etmesi çok zordur. Diğer bir deyişle, medyanın gerek haber gerekse de mali olarak girdilerinin çoğunun devlet tarafından karşılanması onu siyasi otoriteye bağımlı kılmaktadır.

Siyasetin devlet gücünü elinde bulundurması sivil medyaya karşı ayrı bir avantajdır. Siyasi gücü elinde bulunduran iktidar sahipleri medya üzerinde baskı

oluşturabilme ve medyayı kontrol altında tutma gücüne her zaman sahiptirler. Kanunları da arkasına alan siyasi elitler, kendilerine muhalif yayın yapan organları ulusal güvenliği tehdit ettiği ya da devletin gizli sırlarını ifşa ettiği gerekçesiyle cezalandırabilmektedir. Örneğin İngiliz hükümeti 1980'lerde İrlanda Kurtuluş Ordusu'nun (IRA) liderlerinin medyada görünmesine yasak koymuştur (Arslan, 2004, 5). İngiliz hükümeti 2013 yılında da Amerikan ajanı Edward Snowden'in ifşa ettiği belgeleri yayınlayan *The Guardian* gazetesini basmış ve ellerindeki belgeleri imha etmemeleri halinde gazeteyi kapatmakla tehdit etmiştir. Gazete kapanmamak için belgeleri yakmıştır.

Medya-siyaset ilişkileri incelenirken belki de üzerinde durulmadan geçilmemesi gereken en önemli kavram ideolojidir. Siyasal ya da toplumsal bir öğreti oluşturan düşünceler bütünü olarak tanımlanan ideoloji, hem siyasetin hem de medyanın kendisini ayrıştıramadığı, kendisine karşı tarafsız kalamadığı, görmezden gelemediği ve her zaman savunması gerektiğini düşündüğü en önemli kavramdır. 1833'te kurulan ilk gazete olan *The New York Sun*'dan bu yana bütün gazete, dergi, televizyon ve internet haber portalları mutlaka bir ideolojiyle birlikte anılmıştır. Muhafazakâr, sosyalist, şeriatçı, diktatoryal, kralcı, faşist, milliyetçi, Leninist, Kemalist, Nasırist, etnik, dini vs. gibi birçok dünya görüşünün kendine ait veya kendisine yakın yayın organları olmuştur. Mezkûr medya kuruluşları ideolojilerinin propagandasını yapmanın yanı sıra karşıt ideolojileri karalayan yayınlar yapmaktan çekinmemişlerdir. İdeolojik yayınlar kendi düşüncesine yakın partilerin iktidar olması için lehte yayın yaparak siyasi sürece destek verirler. Kendi fikirlerine yakın bir hükümetin kurulması halinde birçok kazanımlar elde ederler. Siyasetçiler de seçim propagandalarında genelde kendilerine yakın medya üzerinden tabana ulaşmayı tercih ederler. Merkez ya da ana akım denilen ve objektif olduğu varsayılan medyanın bile azımsanmayacak derecede ideolojik bir yayın politikası vardır. İdeolojik köktenciliğin dozu bazen o kadar artmıştır ki, medya üzerinden yapılan savaşlardan muzaffer çıkmak için askeri darbelere bile destek verildiği görülmüştür. Türkiye'den bir örnek vermek gerekirse, sol-Kemalist kesim 1960 ve 1997 darbelerini desteklerken, 1971 ve 1980 darbelerine karşı çıkmıştır. İdeolojilerle birbirinden ayrışan medyanın aynı çizgide yayın yapmasına sadece ulusal meselelerde rastlanabilir. Bilhassa ülke çıkarları, terör, savaş hali ve ülkeler arası krizlerde genel olarak devlet politikalarıyla uyumlu bir yayın yapılır.

1.4 Medya-Siyaset İlişkilerinin Geleceği

Günümüz medyası teknolojinin bahşettiği imkânlarla birlikte klasik medya düzenine ters gelen ve fakat daha etkili olan, habercilik maliyetlerinin düştüğü, haber kaynağı kavramının değiştiği, kullanılan alet-edevatın değiştiği, kontrolü zor bir yapıya bürünmüştür. Müspet yöndeki bu değişimin ana sebebi şüphesiz ki internet ve internetin medya türevi olan sosyal medyadır. Sosyal medya, televizyon, radyo, dergi ve gazete gibi geleneksel medya araçlarına nazaran zaman ve mekan sorunu olmayan, haberi yapanın kullanıcının kendisi olduğu, çok az maliyetli, herhangi bir prosedür gerektirmeyen, haberciliğin bireyselleştiği, bildik medya ve siyaset ilişkilerine uymayan, hızlı zarar verebildiği kadar hızlı da toparlayabilen, haberciliği sınıf ve rol farkı gözetmeksizin tabandan tavana kadar yayabilen yeni bir mecradır. Sosyal medyayı bu kadar güçlü kılan faktör şüphesiz ki *World Wide Web* (www) denilen internet ağıdır. İnternet sayesinde şahıslar hem dünyadan haber alabilmekte, hem de dünyaya aynı anda mesaj verebilmektedir. Craig (2004, 156)'in "aşağıdan-yukarıya" doğru haber akışı dediği böyle bir imkâna uydu teknolojisinin kullanıldığı günümüzde televizyonlar bile sahip değildirler.

Facebook, Twitter, Youtube, Instagram gibi sosyal medya siteleri plüralist toplum düzenine destek vermekte, katılımcılığı, hesap verebilirliği ve şeffaflığı temin etmektedirler. Sosyal medya sayesinde vatandaş klasik medya organlarını kullanmadan, aracısız bir şekilde siyasetçilere ulaşıp taleplerini iletebilmektedir. Siyasetçiler de aynı şekilde medyayı aradan çıkararak halka ulaşabilmekte, kendi propagandasını yapabilmekte ve hatta seçim kampanyalarına maddi destek toplayabilmektedirler. Bu yeni medya mecrası insanları bir araya getirmekte, muazzam büyüklükte bir bilgiye erişimi ve paylaşımı sağlamaktadır. Sosyal medyanın gücünü anlamak için önde gelen sitelerin üye sayısına bakmak yeterli olacaktır. *Statista.com* isimli web sitesinin derlediği istatistiklere göre 2017 yılı Ocak ayı itibariyle Facebook'un 1.871.000.000, Whatsapp'ın 1.000.000.000, Facebook Messenger'in 1.000.000.000, QQ'nun 877.000.000, WeChat'in 846.000.000,

Instagram'ın 600.000.000, LinkedIn'in 467.000.000, Twitter'in 328.000.000 ve Skype'ın 300.000.000 takipçisi bulunuyor (Statista, 2017).

Sosyal medyanın diğer medya türlerine göre daha yaygın ve etkin olduğu tartışmasız bir gerçektir. Burada sorulması gereken soru, sosyal medyanın diğer rakiplerine göre siyasete karşı ne kadar etkin olduğudur. Klasik medya organlarını tartıştığımız yukarıdaki bölümlerde de görüldüğü üzere, medya siyaset üzerinde belli bir etkiye sahip olmakla birlikte son kararı verebilecek bir güce ve kapasiteye sahip değildir. Medya, sivil bir yapı olması nedeniyle siyasetle çekişmeye girdiği zaman devletin gücü karşısında bir şansa sahip değildir. Medyanın başarısı, güçlü gruplarla ittifak etmesi veya kararsız durumlarda belli bir tarafı destekleyerek dördüncü kuvvetten ikinci kuvvete gelebilmesi kadardır. Dolayısıyla bütün siyasi çekişmelerde son sözü söyleyebilecek bir güce erişebilmiş değildir.

İnternet medyası veyahut bilinen ismiyle sosyal medya, teknolojik olanakları kullanarak belli grupların sanal alemde örgütlenip siyasi otoriteye karşı isyan başlatmasına imkan verebilmektedir. Arap baharı sürecinde Tunus ve Mısır'da diktatörlüğe başkaldıran protestolar bilhassa genç kesimin Facebook üzerinden iletişim kurmasıyla başlamıştı. 2009 yılında İran'da Twitter üzerinden örgütlenen göstericiler sokaklarda günlerce gösteri yaptılar. Ukrayna'da "Maidan olayları" ve Türkiye'de "Gezi protestoları" sosyal medya üzerinden organize edilmişti. Denilebilir ki yeni binyılda sosyal medya devrimler ve hükümet değişikliklerinde en önemli faktör olmuştur ve bundan sonra da öyle kalacaktır. Ancak sosyal medyadan devrim yapmak sanıldığı kadar kolay değildir. Örneğin muhalif grupların eğitim düzeyi ve değişim için mücadele etmeye ne kadar motive oldukları önemli bir faktördür (Michaelsen, 2011, 13). Gösterileri genelde akademisyen, gazeteci, aktivist gibi elit kesimler başlatır. Onların desteklenmemesi halinde protestolardan bir sonuç almanın imkânı yoktur (A.g.m, 2013, 13). Diğer bir husus, sosyal medyanın kontrolünün siyasi iktidarın, başka bir deyişle kendisine karşı isyan başlatılan otoritenin elinde olmasıdır. Devlet sosyal medyada bir tehlike sezdiğinde internet erişimini tamamen kesebilir ya da yavaşlatabilir. Bu da gösterici grupların iletişim kurmalarını engelleyerek hedeflerini akim bırakır. Sosyal medyaya dair en çok gözden kaçırılan unsur, şüphesiz ki siyasi elitin de bu mecrayı iyi kullandığı ve istifade ettiği gerçeğidir. Her hükümet hem devlet kadrosunu hem de siyasi tabanını kullanarak internette karşıt gruplarla mücadele edebilir ve hatta tüm çalışmalarını boşa çıkarabilir. Örneğin, 2015'te Rus

lider Putin'e bağlı çalışan 200 kişilik bir trol ekibinin sosyal medyada sahte isimlerle Rus propagandası yaptığı ortaya çıkmıştı. Ayrıca İsrail Başbakanlık ofisinin Tel Aviv üniversitesinde okuyan öğrencilere burs vererek internette İsrail lehine propaganda yaptırdığı, haberlere düşmüştü (David, 2013).

Ancak yeni nesil medyanın her ne kadar Twitter devrimleri veya renkli devrimler yapamasa da isyancıların ve terör örgütlerinin işini kolaylaştırdığı da bir gerçektir. Öyle ki *DAEŞ* gibi radikal bir terör örgütü kurulduğu ilk yıllarda Twitter'da 60 bin hesapla propaganda yapmış ve bu vesileyle binlerce kişiyi saflarına katmıştı. *YPG* gibi terör örgütleri de Facebook ve Twitter'da hesaplar açarak yüzlerce yabancı savaşçıyı yanına çekebildi (Bunun için Facebook'ta Lions of Rojava grubuna bakılabilir). Sonuç olarak denilebilir ki, sosyal medya her ne kadar devrimler yapamasa da hükümetleri zorda bırakabilmekte, ülke gündemini değiştirebilmekte, ekonomiyi sekteye uğratabilmekte ve siyaseti reform yapmaya zorlayabilmektedir.

Son olarak sosyal medyanın en çok da geleneksel medya için bir tehlike olduğu söylenebilir. Geçmişte haberleri ve haber veriş biçimini tekelinde bulunduran klasik medyanın taraflı veya sansürlü haberleri okurlara ve izleyicilere kabul ettirmesi daha zor hale gelmiştir. Artık uydurma bir haberi tek bir Twitter mesajı ile deşifre etmek mümkün olabilmektedir. Basının görmezden geldiği olayları sosyal medyadaki milyonlarca gayrı resmi bireysel muhabir kamuoyuyla paylaşabilmektedir. Gerek seçim kampanyalarında gerekse de Başkan seçildikten sonra Amerikan medyasının hedefi olan Başkan Donald Trump'ın Twitter hesabını kullanarak sahte haberler yazdığını iddia ettiği büyük medya organlarıyla mücadele etmesi dikkat çekicidir. Trump'ın 140 karakterlik Twitter mesajlarıyla verdiği anti-medya mücadelesindeki başarısı, klasik medyanın sosyal medyaya karşı zayıfladığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Tüm medya türleri ile siyaset arasındaki ilişki hakkında özetle diyebiliriz ki; iki müessese de karşılıklılık ilkesine göre birbirine bağımlı, birbirini beslemekte, birbirine destek vermekte ve şartlara göre biri diğerini domine edebilmektedir. Dördüncü kuvvet olarak anılan medya bazı durumlarda ikinci kuvvet ve çok nadiren birinci kuvvet olabilmektedir. İkisinin çekişmesinde istatistiklerin de gösterdiği üzere siyaset bir adım öndedir. Fakat teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet ortamına taşınan ve etkisini arttıran medyanın gelecekte siyaseti daha da zorlayacağı ve

devrimleri kolaylaştıracağı söylenebilir. Lakin siyasetin kendisi de sosyal medyayı iyi kullanmakta ve devlet gücünü arkasına alarak medyaya karşı avantajlı hale gelebilmektedir. Medya-siyaset ilişkilerini gelecekte şekillendirecek faktörler her zaman olduğu gibi ideolojiler ve çıkar ilişkileri olacaktır. Toplum nezdinde güçlenen yeni siyasi akımlar iktidara meydan okuyarak yönetimi değiştirebilir. Böyle bir süreçte medya yine ana güç yerine aracı güç olma özelliğini koruyacaktır. Diğer yandan gelişen teknoloji ile birlikte gazete gibi tiraj kaybeden mecralar başta olmak üzere devlete mali olarak bağımlı medya gruplarının, ticari nedenlerden dolayı siyasi otorite ile uyumlu hareket edeceği ve tarafsızlık ilkesini tam olarak koruyamayacağı beklenmektedir.

2. TÜRKİYE'DE MEDYA-SİYASET İLİŞKİLERİ

Türkiye'de medyanın tarihi, İspanya'dan göç eden Yahudilerin Selanik'e göç etmesine kadar gider. Matbaa ile ilk kitap basımını 1499'da Selanik'e yerleşen Yahudiler yapar. Göçmen Yahudileri Ermeni ve Rum matbaacılar takip eder. 1494 ile 1729 yılları arasında azınlıklara ve misyonerlere ait 37 basım evinin olduğu ve bunların hiç birinin Türkçe basım yapmadığı tahmin edilmektedir (Gürkan, 2017). İbrahim Müteferrika'nın 1727'de matbaayı Osmanlı'ya getirmesiyle birlikte Türk medya sektörünün de önü açılmış olur. İzmir'de 1821 yılında bir Fransız'ın yayınladığı *Spectateur Oriental* isimli gazete, Osmanlı'da yayınlanan ilk gazetedir. Gazete, Yunan isyanına destek vererek Osmanlı siyasi otoritesiyle karşı karşıya gelmesi hasebiyle, Osmanlı'da medya-siyaset çekişmesini başlatan ilk gazete olma özelliğini de edinmiş olur (Gürkan, 2017).

Osmanlı Türklerinin çıkardığı ilk gazete ise bir devlet gazetesi olan Takvim-i Vakayi'dir. 1831'de kurulan gazeteye Padişah II. Mahmut da destek verir. İstanbul'da ilk özel gazeteyi 1840'ta William Churchill isimli bir İngiliz kurar. Kendilerine Osmanlı'yı modernleştirmek gibi bir hedef koyan Genç Osmanlılar 1860'larda gazeteciliğin gelişimine büyük katkıda bulunurlar. O dönemin meşhur gazetecilerinden Namık Kemal, gazetedeki köşesinde Osmanlı'nın geri kalmasının sebebi olarak basının olmayışını iddia eder. Hükümet karşıtı yayınlar Ali Suavi'nin

kurduğu "Muhbir" gazetesiyle başlar ve Fransa'da toplanan Genç Osmanlıların kurdukları gazetelerle devam eder (Gürkan, 2017). Padişaha muhalif olan Genç Osmanlıların aynı zamanda bürokrat olması medya-siyaset ilişkilerine ayrı bir boyut kazandırır. Genç Osmanlıların muhalefetini gazeteler üzerinden sürdürmesi ve bir süre sonra yıkıcı bir hal alması üzerine Padişah II. Abdülhamit sıkı tedbirler alarak gazete yayınlarını kontrol altında tutar. Muhaliflerin sansür dönemi diye adlandırdığı sıkı dönem II. Meşrutiyetin ilanıyla sona erer. Basına daha fazla özgürlüğün verilmesinden hemen sonra İstanbul'daki gazete sayısı 500'e kadar çıkar. Gazete tirajlarıysa birkaç yıl içinde 100 bini aşar (Ekinci, 2013). Ancak iktidara gelen İttihad ve Terakki Partisi de basının üzerine gider ve birkaç gazeteciyi suikastle öldürür. Kurtuluş savaşına gelindiğinde gazetelerin Padişah ve Ankara hükümetini destekleme noktasında bölündüğü görülür. Mustafa Kemal Ankara'ya geçtikten sonra 10 Ocak 1920'de "Hakimiyet-i Milliye" gazetesini kurar. Bu gazete daha sonra "Ulus" adını alır ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmi gazetesi gibi görülür. Aynı dönemde bazı gazeteciler Anadolu Ajansı'nı kurar ve daha sonra devlet, ajansın büyük ortağı olur.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde sansürün maksimum düzeye çıktığı görülür. Yeni devletin kurucu elitleri muhalif medyaya karşı çıkarlar. 4 Mart 1925'te Şeyh Sait isyanı nedeniyle çıkarılan Takrir-i Sükun kanunuyla birlikte İstanbul merkezli 12 gazete kapatılırken birçok gazeteci ve gazete sahibi tutuklanır. Tutuklu gazetecilere Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e af mektubu göndermeleri halinde affedilecekleri söylenir ve mektup gönderenler affedilir (Tunçay, 1999, 145). Cumhuriyet döneminde hükümet yanlısı gazeteler yeni rejimin inkılaplarını meşrulaştırıcı, Osmanlı dönemini ve dini değerleri aşağılayıcı yayınlar yaparlar. Takrir-i Sükun kanunuyla kapatılan gazeteler ve hapse atılan gazetecilerden de anlaşılacağı üzere medya sivil olsa da özgür değildir.

Çok partili sistemin başladığı 1945 yılından 1950'ye kadar medya sansürü tek partili sisteme nazaran daha azdı. CHP basın üzerindeki sansürü hissedilir derecede hafifletti. O yılların bugüne de bakan yanı Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin kurulması oldu. Demokrat Parti'nin (DP) 1950'de iktidara gelmesiyle birlikte basın özgürlüğü belirgin şekilde artmıştır. DP ilk yıllarında basınla sorun yaşamadı ve hiçbir gazeteci hakkında soruşturma açılmadı. 1950'de yeni bir basın kanunu çıkarılırken, 1952'de çıkarılan başka bir kanunla basın çalışanlarının sosyal hakları düzenlendi. Ancak hükümetle basın arasında birkaç yıl boyunca devam eden güzel

ilişkiler basın kanunundaki bazı değişiklikler ve muhalif medyanın aşırı eleştirileri nedeniyle bozulmaya başladı. Hükümet medyaya ayar vermek için çeşitli uygulamaları devreye soktu. Basın 1960 yılındaki darbeye kadar hükümetle çekişme içinde olur ve askeri darbeyi alkışlar. Bilhassa sol-Kemalist çizgideki medya Başbakan Menderes'in idamına bile destek verir ve darbenin meşruiyetine dair yazılar yazarlar (Altun, 2004, 556). Darbe yılındaki en önemli gelişme Basın İlan Kurumu'nun kurulması olur. 1960'larda Yön dergisi gibi sol-Kemalist çizgideki dergi ve gazeteler ordu içinde solcu subayların sayısının artmasıyla birlikte askeri yönetimi destekleyici yayınlar yaptılar. 9 Mart 1971'de Cemal Madanoğlu komutasındaki cunta deşifre edilince solcu gazetecilerin gerçekleşmeyen darbe teşebbüsü içinde faal oldukları ortaya çıkar ve birçoğu tutuklanır. 1970'lerde medya sağcı ve solcu diye ikiye bölünür ve ülkede 12 Eylül 1980 darbesi ile neticelenecek kaos ortamına taraf olur (Katurman, 2007).

Türk medyasındaki en radikal değişim diğer sektörlerde olduğu gibi Turgut Özal döneminin liberal politikaları ile gerçekleşir. Özal'la birlikte basın üzerindeki sansür azalmaya başlar. Özal'lı 80'li yılların bir özelliği de basının apolitik bir hal alarak magazinel haberlere yönelmesidir (Sezgin, 2006, 167). Anavatan Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte medya organlarının sahiplerinde bir değişim gözlenir. O döneme kadar sahipleri gazeteci kökenli olan gazeteler büyük sermaye grupları tarafından satın alınır. Basın, tiraj ve reklam gelirlerinin yanı sıra promosyon malzemeleri dağıtarak da gelir elde etmeye çalışır. Özal'ın medya ile ilgili belki de en önemli icraatı özel radyo ve televizyonların kurulmasına izin vermesiydi. 1989 yılında Özal'ın oğlu Ahmet Özal ve Cem Uzan'ın kurduğu STAR 1 televizyonu ile başlayan özel medya süreci 1990'larda zirveye çıkar ve yüzlerce yerel ve ulusal radyo ve televizyon kanalı kurulur.

1996 yılında Refah Partisi'nin Doğru Yol Partisi ile koalisyon hükümeti kurduktan sonra yaşanan süreç Türk medya sektörü için tarihi bir dönemdir. Hükümetten istedikleri tavizleri koparamayan ve çoğunluğu Aydın Doğan ve Dinç Bilgin'e ait olan büyük ve etkili gazeteler hükümetle savaşa girer ve orduyu darbe yapması için kışkırtıcı yayınlar yapar. Hükümet sonunda baskılara dayanamaz ve 18 Haziran 1998'de istifa eder. Medya, hükümeti devirmedeki en aktif oyuncu olmanın karşılığı olarak devlet şirketlerini ucuz fiyatlara satın alır. Ancak medyanın destek verdiği yeni hükümet yolsuzluklara göz yumunca ülke ekonomik krize girer. Krizin

ardından yapılan 2002 seçimlerini Ak Parti kazanır ve yolsuzluk yapan medya patronlarının mallarına el koyar. Bu süreçte Dinç Bilgin ve Çukurova grubunun sahip olduğu medya organlarına el konulur ve üçüncü kişilere satılırlar. 2002'den sonra siyasete atılan Cem Uzan hem Genç Parti'yi hem de Star ve Damga gazetelerini kurar. Ancak onun da Kepez Elektrik, İmar Bankası ve Telsim gibi firmalarında yolsuzluk yaptığı ortaya çıkınca medya organlarına el konulur.

Medya ile ilgili son ve en önemli dizaynı Ak Parti yapar. Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Ak Parti, iktidara geldikten sonra 28 Şubat sürecindeki medya tazyikinden ders alarak kendi medyasını güçlendirmeye çalıştı. Ak Parti iktidarında yolsuzluklar nedeniyle el konulan yayın organlarını hükümete yakın işadamları satın alır. Bazı gazetelerse daha ortada bir yayın çizgisi takip etmeye başlarlar. 15 Temmuz 2016'daki darbe sürecinden hemen sonra çıkarılan Olağanüstü Hal Kanunuyla (OHAL) birlikte darbeye müdahil olan basın-yayın şirketleriyle bölücü teröre destek veren medya organları kapatılır. Ayrıca darbeye destek veren gazeteciler tutuklanır. 2017 yılı itibariyle iktidar yanlısı ve muhalif medyanın etkinlik bağlamında birbirini dengeler bir pozisyonda olduğu gözlemlenmektedir.

2.1 Türkiye'de Medya ve Askeri Darbeler

Türkiye son 60 yılda 3 darbe 3 de muhtıra yaşadı. Bunlar sırasıyla 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 muhtırası (post-modern darbe olarak da kabul edilir), 27 Nisan 2007 E-Muhtırası ve başarısız olan 15 Temmuz 2016 darbesidir. Basın-yayın kuruluşlarının maddi çıkarlar veya ideolojik nedenlerden dolayı mağdur tarafta değillerse, darbeyi destekledikleri göze çarpmaktadır. İlk darbe olan 27 Mayıs 1960 darbesi öncesinde hükümetle medya arasında her ne kadar maddi konularda sorun olsa da darbeyi destekleyecek düzeyde bir iktidar sansürü ya da baskısı yoktu. Medyanın mezkur darbeye verdiği destek daha çok ideolojik nedenlerden dolayı olmuştur. İktidarda muhafazakâr bir hükümet istemeyen medyanın çoğunluğu, sert muhalif yayınlarıyla hükümeti zorda bırakmaya ve darbeye zemin hazırlamaya çalışmıştır. Darbe öncesinde yüzlerce öğrencinin işkenceyle öldürüldüğü, kıyma makinesinden geçirilerek tavuk yemi haline getirildiği gibi çok sayıda dezenformasyon yaparak toplumu galeyana getirmişlerdir. Medyanın

da çabaları sonucunda 12 Eylül 1960'da hem hükümet devrildi, hem de bir yıl sonra Başbakan Menderes ve iki bakanı idam edildi. Darbe yanlısı medya ham darbeyi, hem de idamları alkışlamıştır.

12 Mart 1971 muhtırasının zeminini de sol-Kemalist çizgiye yakın bazı gazetecilerle aydınlar hazırlamıştır. Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal ve İlhan Soysal gibi hem bürokrat hem de gazeteci kökenli aydınlar ve bu fikre mensup Devrim gazetesi ile Yön dergisi, ordu içinde Korgeneral Cemal Madanoğlu liderliğindeki bir cunta ile işbirliğine giderek Baasçı bir düzen getirilmesi için darbe girişimine destek vermişlerdir. Ancak söz konusu cuntanın varlığı tespit edilip 9 Mart 1971'de etkisiz hale getirildiği için başarılı olunamamıştır. 12 Mart 1971'de ordu muhtıra verdiğinde sol-Kemalist medya, muhtırayı Madanoğlu cuntasının verdiğini zannederek alkışlamıştır. Ancak kendilerine yakın cuntanın derdest edildiklerini anlayınca hayal kırıklığına uğramışlardır (Altun, 2004).

Medya, 12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbeye de hem zemin hazırlamış hem de meşrulaştırmaya çalışmıştır. Hürriyet, Milliyet, Tercüman ve Cumhuriyet gibi gazeteler darbe öncesinde yaptıkları yayınlar ve attıkları manşetlerle ülkede bir kaos ortamının olduğunu ve ordunun müdahale etmesi gerektiğine dair haberler, röportajlar ve köşe yazılarına yer veriyorlardı. Darbeden önceki aylarda gazeteler "Anarşik olaylarda 25 kişi öldü" (27 Ağustos 1980, Milliyet), "Ocak'tan Eylül'e anarşi raporu: 8 ayda 1606 ölü. Son aylarda günde ortalama 10 kişi terör olaylarında hayatını kaybediyor" (2 Eylül 1980, Milliyet), "Demirel'in 170 günlük iktidarında 1361 kişi öldü" (12 Mayıs 1980, Cumhuriyet) gibi manşetlerle darbeye zemin hazırlıyorlardı (Katurman, 2007). Gazeteler darbe olduktan sonra "Terörün sonucu: Yönetim Milli Güvenlik Konseyi'nde-Atatürk yolunda devam" (13 Eylül 1980, Hürriyet), "Ordunun yönetime gelmesi dışta olumlu karşılandı" (13 Eylül 1980, Milliyet), "Observer: teröristleri temizleyip yönetim sivillere devredilecek" (15 Eylül 1980, Hürriyet) gibi manşetlerle askeri cuntaya destek mesajları attılar. Darbenin birinci yılında Milliyet'in manşeti "Sağol Mehmetçik", Tercüman'ın manşeti "Huzur, 1 yaşında", Hürriyet'in manşeti "El ele, kol kola mutlu günlere gidiyoruz... Ve evet! Düzlüğe çıkıyoruz" oldu (A.g.m.). Ancak gazeteler bu kadar desteğe rağmen belli süreler kapatılmaktan kurtulamamışlardır. Demokrat, Hergün ve Aydınlık gibi gazetelerse temelli kapatıldı.

Medyanın Türk darbe tarihinde en faal olduğu darbe 28 Şubat postmodern darbesi olmuştur. Basın-yayın organları mezkur darbeye desteğin de ötesinde birer fail oldular. Refah Partisi ile Doğruyol Partisi arasında kurulan koalisyon hükümetiyle maddi çıkarlar yüzünden anlaşamayan merkez medya (o devirde kartel medyası olarak anılmıştır), Refah Partisi'nin muhafazakâr kimliği üzerinden hükümet aleyhine yayınlar yaparak iktidarın rejimi değiştirip yerine şeriatı ikame etmek istediğine dair haberler yaptı. Gazete, TV ve radyolar hemen her gün "irtica", "laiklik", "şeriat" gibi kavramlara dair haberler yaparak hem toplumda hem de ordu içinde gerginliğe sebep oldular. Bunun yanında İslami kesimi itibarsızlaştırmak amacıyla kendilerinin kurguladığı senaryoları haberleştirerek tarikat liderlerinin gayrı meşru ilişkiler içinde oldukları algısını yaymaya çalıştılar. Medyanın tazyikatı sonunda sonuç verdi ve 28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulunda (MGK) alınan kararlara hükümetin direnmesi nedeniyle hükümet-ordu gerilimi had safhaya çıktı. Medyanın da desteğiyle iktidara daha çok baskı yapan ordu, sonunda Başbakan Necmettin Erbakan'ı istifaya zorlar. Ancak medya, hükümet değişikliğinden sonra da boş durmaz ve Kur'an kurslarının kapatılması, katsayı engeli, muhafazakâr firmalara ambargo konulması gibi kararlarda öncü rol oynadı. Medya yaptıklarının karşılığı olarak devletin önemli şirketlerine ihaleler yoluyla ucuz fiyata sahip oldu.

Bazı medya organları 27 Nisan 2007'de Genelkurmay Başkanlığının E-muhtırasına da destek vermiştir. Ak Parti'den ve icraatlarından hoşlanmayan laik çizgideki medya grupları başta Kutlu Doğum haftası olmak üzere bazı etkinliklerde dini kıyafetlerin ve ritüellerin bulunmasını rejime aykırı bularak ülkede şeriat tehlikesinin olduğunu savundu. Buna paralel olarak muhalif gruplar "Cumhuriyet Mitingleri" adı altında hükümet aleyhinde gösteriler yapıyorlardı. Ak Parti'nin Cumhurbaşkanlığı adaylığına Abdullah Gül'ü göstermesinden sonra hükümet aleyhinde yapılan yayınlar daha da sertleşti. Ordu sonunda 27 Nisan'da Genelkurmay Başkanlığının web sitesinden hükümete E-muhtıra verdi. Muhtıranın içeriği Posta, Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gibi gazetelerin sonradan yalanlanan haberlerine dayanıyordu. Muhtıradan sonraki gün çıkan gazetelerin manşetleri, haberleri ve köşe yazıları askerin muhtıra vermesinden memnun olduklarını gösteriyordu. Örneğin Emin Çölaşan "Asker devreye girdi, 27 Nisan sürecini başlatıp milyonlarca insanımızı rahatlattı" şeklinde yazıyordu. Bekir Coşkun'sa "Asker Çankaya'yı asla ve asla dincilere bırakmayacak. Çünkü orayı Atatürk'ün makamı ve Başkomutanlık sayıyor"

şeklinde yazmıştı. Vatan yazarı Mustafa Mutlu ise 29 Nisan'daki yazısında askerin metninin altına imzasını atacağını yazıyordu.

Türkiye'deki son darbe olan ve fakat başarısız olan 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsüne medya destek vermemiştir. Bunun temel nedeni darbe teşebbüsünü asker içinde yuvalanmış Gülen örgütü üyesi askerlerin yapmış olmasıydı. Darbenin emir-komuta zinciri içinde yapılmaması ve Gülen örgütüne güvenilmemesi yüzünden medyanın darbeye karşı gelmesinin ana sebepleridir. Dahası Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Facetime görüşme programı üzerinden muhalif CNN Türk kanalına bağlanarak halkı sokaklara çağırmıştır. Hükümet, darbe teşebbüsünden sonra ilan edilen OHAL kanunun verdiği yetkileri kullanarak Gülen örgütüne mensup gazete, dergi, TV, radyo ve internet sitelerini kapatırken, Gülen örgütü üyesi gazetecileri de tutuklamıştır. Ayrıca bölücü yayın yapan organlar da çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerle (KHK) kapatılmıştır.

Son altmış yılına toplamda 6 darbe ve muhtıra sığdıran Türkiye'nin gelecekte de darbelere maruz kalma ihtimali her zaman için mevcuttur. Az bir kısmı hariç bugüne kadar darbelere destek veren medyanın muhtemel yeni darbelerdeki tepkisi darbeden nasıl bir maddi ve ideolojik çıkar sağlayacaklarına göre değişecektir. Ana akım medyanın sol-laik-Kemalist grupların kontrolünde olması, söz konusu medyanın mezkur fikrin mensuplarınca yapılacak bir darbeyi destekleyebilecekleri kanaatini uyandırmaktadır. Son yıllarda güçlenen muhafazakâr medya ve hükümeti destekleyen basın-yayın organlarınınsa darbeye karşı çıkması beklenebilir.

2.2 Türkiye'de Muhafazakâr Medya

Türkiye'de dindar kesimin çıkardığı yayınlara ideolojik bakış açısına göre "İslami medya", "İslamcı medya", "dini medya" ve "muhafazakar medya" gibi tanımlar yapılır. Bunlardan en tarafsız ve evrensel olanı "Muhafazakâr medya" olduğu için bu tabirin kullanılması bilimsel açıdan önem arz eder.

İslam inancını bütün yaşamı kuşatan bir ideoloji olarak gören yayınların yayınlanmaya başlaması II. Meşrutiyet sonrasına kadar gider (Duman, 1995, 78). 1908'deki devrimden sonra basın özgürlüğünün genişlemesi sonucu muhafazakâr

medya da ortaya çıkar ve çeşitli gazete ve dergiler çıkarır. Bu bağlamda çıkarılan ilk dergi Meşrutiyetin ilanından bir gün sonra yayın hayatına başlayan, Eşref Edip'in çıkardığı Sırat-ı Müstakim dergisidir. Daha sonra ismi Sebilürreşad olarak değişecek olan derginin yazarları arasında Mehmet Akif Ersoy da vardı. Dergi 31 Mart ayaklanması ve mütareke dönemlerinde ara ara kapatıldı. Milli Mücadeleye destek veren dergi, Cumhuriyet inkılaplarına muhalefet ettiği için 1925'te Takrir-i Sukun kanunuyla temelli kapatıldı. Ancak dergi 1948'de yeniden yayınlanmaya başladı. II. Meşruriyet döneminde Beyan'ül Hak, Saday-ı Hak ve İslam Mecmuası gibi dergiler de çıkarılır ama kısa sürede yayın hayatlarına son verirler.

1925'teki Takrir-i Sukun kanunu nedeniyle diğer muhalif yayınlarla birlikte kapatılan Sebilürreşad'dan sonra muhafazakâr camia bir süre yayınsız kaldı. 1939 yılında Nurettin Topçu'nun çıkardığı *Hareket* dergisi bu açığı kapatan ilk dergi oldu. Batılılaşmaya karşı çıkan ve modernleşme için İslami doktrinleri öneren dergi bilhassa 1970'li yıllarda büyük rağbet gördü. Dergi 1982 yılında kapandı. Hareket dergisinden birkaç yıl sonra 1943 yılında Necip Fazıl'ın sahibi olduğu ve çeşitli dönemlerde kapanmasına rağmen 1978 yılına kadar yayın yapan *Büyük Doğu* dergisi yayın hayatına başladı. Dergi CHP'ye sıkı muhalefet yapar ve Demokrat Parti ve Menderes'e sınırsız destek verir. 1948 yılında Sebilürreşad dergisi yeniden yayın hayatına başlar. Dergi eski dönemin devamı bir yayın çizgisi çizer ve Atatürk ve devrimlerine sert eleştiriler yönelterek gerçek devrimin halk tarafından yapılacağını savunur. 1950'lilerde muhafazakârların desteklediği Demokrat Parti'nin iktidarda olması muhafazakar dergiler için önemli avantajlar sağlar ve tirajlarında artışlar görülür. Aynı dönemlerde siyasi içerikli dergilerin yanı sıra, daha çok inanç ve ibadet üzerine yayınlar yapan dergiler de yayınlanmaya başlanır. *Hakka Doğru* (1945), *Selamet* (1947-1948), *Hakyol* (1947), *Doğan Güneş* (1947-48), *Müslüman Sesi* (1948-1967), *Büyük Dava* (1950), *Serdengeçti* (1947-1962), *Yeşil Nur* (1949-1953), *Vazife* (1956), *İslam Dünyası* (1952-1954) ve *İslam* (1956-1965) bunlardan yalnızca bazılarıdır (Duman, 1995, 80).

1960 darbesi muhafazakâr medyayı da vurur ve *Sebilürreşad, İslam* ve *Hilal* dışında yayın yapan dergi kalmaz. 27 Mayıs'tan kısa bir süre sonra Nurcuların *Zülfikar* ve *Uhuvvet* gazeteleri yayın hayatına başlar. Adalet Partisi'nin (AP) kurulmasıyla birlikte muhafazakâr medyada küçük bir ayrışma olur. Medyanın bir kısmı AP'ye destek verirken, bir kısmı da yeni dergi ve gazeteler etrafında toplanır.

Yeni İstiklal dergisi bunlardan en önemlisiydi. Necip Fazıl, M. Şevket Eygi ve Nurettin Topçu gibi İslami aydınların yanı sıra Nihal Atsız gibi milliyetçiler de dergide yazar ve bilhassa sol kesime sert eleştiriler yöneltir. Derginin 1967 yılında kapanmasından sonra çizgisini M. Şevket Eygi'nin kurduğu *Bugün* gazetesi devam ettirir. 1960'larda *İrşad, Hakses* ve *Diriliş* gibi haftalık gazete ve dergiler de yayınlanır. Ancak muhafazakâr medyanın palazlandığı dönem 1970'lerdir. 21 Şubat 1970'te bir kısım Nurcular *Yeni Asya* gazetesini çıkarır. Gazete, 12 Eylül darbesinden bir süre sonra kapatılır ve yerine *Yeni Nesil* gazetesi yayınlanmaya başlanır. Aynı dönemde Erbakan'ın liderlik ettiği Milli Görüş geleneği Milli Nizam Partisi'ni kurunca, partiye medya desteği verilmesi amacıyla *Milli Gazete* de kurulur. *Milli Gazete*'ye 1979 yılında *Akıncılar* dergisi eşlik eder. 1970'lerde ayrıca *Selamet* (1973), *Vesika* (1975), *Sebil* (1976), *Zafer* (1976), *İslami Düşünce* (1977), *Tevhid* (1978), *Sızıntı* (1978), *Hicret* (1979) ve MTTB'nin çıkardığı *Çatı* gibi çok sayıda dergi yayınlanır.

1980'lere gelindiğinde darbecilerin İslamiyet'i komünist hareketlere karşı bir tampon olarak görmesi ve Turgut Özal'ın muhafazakâr kimliği nedeniyle muhafazakâr medya rahatlamış ve büyümüştür. Öyle ki her hafta, her ay yeni bir gazete veya dergi yayınlanmaya başlamış, toplamda 600'e yakın gazete ve dergi faaliyet göstermiştir. Bunların bir kısmı İran devriminden etkilenerek daha radikal yayınlar yaparken, çoğunluğu makul, inancı ve imanı konu edinen bir yayın çizgisi takip etmişlerdir. *Şehadet, Tevhid, Taraf, Girişim, Mektep, İstiklal* ve *Mektup* gibi dergiler şeriat özlemi içinde olan ve bu minvalde yayın yapan dergilerdir. *Sur, Zafer, Köprü, Sızıntı, İcmal, Öğüt* ve *Altınoluk* gibi dergilerse daha çok geleneksel dindarlığa dair yayıncılığı benimsediler. Dergilerin sahipleri genelde tarikat ve cemaatlerdi. Mezkur dergiler sadece dini mevzuları konu edinmiş ve yetişkinlere hitap etmiştir. Ancak 1980'li yılların ortalarından itibaren *Mektup* ve *Mücahide* gibi dergiler kadın ve aile hakkında yayınlar da yaparlar.

Muhafazakâr medya 1990'lara *Zaman, Türkiye, Yeni Asya* ve *Milli Gazete* ile girer. Abonelik usulü ile satılan gazetelerin tirajı 800 bin civarıdır. Bu gazetelere 1994'te *Akit* ve *Yeni Şafak* gazeteleri katılır. Gazetelere *TGRT, Kanal 7* ve *Samanyolu* gibi televizyonlarla çok sayıda radyo eklenir. 1996 yılında Refah Partisi'nin Doğru Yol Partisi ile koalisyon kurması muhafazakâr medya için büyük bir imtihan olur. İslami çizgideki büyük koalisyon ortağının ana akım medya ve ordu tarafından

baskıya alınması İslami medyanın yeni bir pozisyon almasına neden olur. Ancak izlenen yayın politikasını medya organlarının sahiplerinin maddi ve manevi çıkarları belirler. Refah-Yol hükümeti ile başlayan 28 Şubat sürecinde *Yeni Asya* gazetesi yıllar boyunca devam ettirdiği Demirelci çizgisinden taviz vermez. *Milli Gazete,* Refah Partisi'ne yakın olduğu için hükümete destek verir ve hükümetin icraatlarını övücü yayınlar yapar. Gülen örgütüne ait *Zaman Gazetesi, Aksiyon Dergisi, Samanyolu TV* ve birçok radyo hükümetle yan yana olmamaya özen gösterirken, 28 Şubat 1997'deki olaylı MGK toplantısından sonra hükümetin istifası yönünde yayınlar yapar. Ayıca Fetullah Gülen'in başörtüsü için "füruat" tabirini kullanması ve Erbakan'ı eleştirmesi büyük tepki çeker. Türkiye gazetesi okuyucusuyla statükocular arasında dengeli bir yayın izlemeye çalışır. Dini kanal olarak bilinen *TGRT,* magazinel programlara da yer verir. *Yeni Şafak* gazetesi hükümete tam destek verir. *Akit* gazetesi ise hükümete desteğin yanı sıra darbeci medya ve orduyu sert şekilde eleştiren yayınlar yapar ve 28 Şubat sürecinden sonra davalarla boğuşmasının yanında, gazete merkezi saldırıya uğrar ve polis tarafından basılır.

2002 yılının sonunda Ak Partinin iktidara gelmesiyle birlikte muhafazakâr medya yeniden güç kazanmaya başlar ve iktidara destek verir. Yeni gazete, dergi, radyo, TV ve internet haber portalları kurulur. Ayrıca Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun (TMSF) el koyduğu medya organları muhafazakâr bir yayın çizgisi izlemeseler de Ak Partiyi desteklerler ve dini değerleri savunurlar. 2013'te Gülen örgütünün paralel bir yapılanma içinde olduğu anlaşıldıktan sonra Ak Parti hükümeti ile o dönemde hala bir cemaat olarak farz edilen Gülen örgütü kavgaya tutuşur. Örgüt 17-25 Aralık 2013'te hukuk darbesi, 15 Temmuz 2016'da da askeri darbe yaparak hükümeti devirmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Gülenciler, söz konusu süreçte yeni gazete ve TV'ler açmanın yanı sıra laik ve sol çizgideki medya organlarına maddi destek ve haber desteği verir. Bu süreçte *Yeni Asya* gazetesi hariç muhafazakâr medyadan hiçbir yayın organı örgüte destek vermez. 15 Temmuz darbesinden sonra Zaman, Bugün, Millet ve Meydan gibi gazetelerle, Samanyolu TV, Kanaltürk, Bugün TV gibi kanallar ve Cihan Haber Ajansı gibi kuruluşların da dahil olduğu örgüt medyasının tamamı ve PKK ile irtibatlı Özgür Gündem gibi gazeteler darbe teşebbüsünden sonra çıkarılan OHAL yasasıyla birlikte kapatılır.

Günümüzde muhafazakâr olarak kabul edilen medya organlarının sayısı çok değildir. Ancak diğer bazı medya organlarının İslami kimliğe sahip Ak Parti

hükümetine destek vermeleri nedeniyle muhafazakâr değerler muhafazakâr olmayan medya tarafından da savunulmuş olmaktadır. Muhafazakâr medya içerik itibariyle ideolojik olması ve toplumun belli bir kesimine hitap etmesi nedeniyle tiraj ve reklam bağlamında yeterli düzeye gelememiştir. Bu yüzden de büyümekte zorlanmış ve sadece İslami hükümetler döneminde kayda değer finansal güce erişebilmiştir.



İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 28 ŞUBAT SÜRECİ

28 Şubat süreci, muhafazakâr Refah Partisi'nin RP-DYP koalisyon hükümetinin büyük ortağı olarak 28 Haziran 1996'da iktidara geldikten sonra medya, sivil toplum örgütleri ve ordu marifetiyle bir yıl sonra görevden el çektirilmesidir. Süreç, ordunun baskısı ve fakat direk müdahale etmemesi nedeniyle "postmodern" bir darbe olarak kabul edilir. Darbe sürecinde en etkin grup medyadır. Maddi çıkarları zedelenen medya patronları hükümetle anlaşamayınca askeri ve toplumu "irtica" ve "şeriat" ile korkutup ordunun baskı yapmasını sağlamış ve sonunda hükümeti istifa ettirerek kendileriyle uyum içinde çalışabilecek bir hükümetin göreve gelmesini sağlamışlardır.

Bu bölümde önce 28 Şubat postmodern darbesine giden süreç incelenecektir. Daha sonra sürecin kendisi detaylı olarak ele alınacak ve sonrasında sürecin sonuçlarına geçilecektir. Son olarak medyanın süreçteki rolü; gazetecilerin ve siyasetçilerin itirafları, manşetler ve köşe yazılarından örneklerle analiz edilecektir.

1. 28 ŞUBATA YOL AÇAN SÜREÇ

28 Şubat süreci, her ne kadar 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulunda (MGK) alınan kararlara atıfla isimlendirilse de sürecin başlangıcı, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi'nin 28 Haziran 1996'da koalisyon hükümeti kurması olarak kabul edilir. Sonu ise ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) hükümetinin kurulması olarak farz edilir. Ancak birçok siyaset bilimcisinin de kabul ettiği gibi, 28 Şubata yol açan süreç çok daha eskilere dayanır. Gerek 28 Şubat postmodern darbesi gerekse de önceki ve sonraki darbeleri anlamak için Carl Schmitt'in " Egemen, olağanüstü hal ilan edendir" teorisine bakmak gerekir. Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin kuruluşunda askerlerin rolüne baktığımızda, 28 Şubat dahil tüm darbelerin kaynağında askeri zihniyetin olduğunu, dolayısıyla sürece yol açan sebep ve aktörlerin 1800'lü

yıllarda bulunabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Askerin sivillere bakışı siyasetin şekillenmesinde önemli bir faktör olmuştur. 1960 darbesi öncesinde bir subayın, “Siz siviller için, bir general üst düzey bir subaydır; bizler için ise yarı tanrı, tüm genç subayların ulaşmak istediği ideal konumdur. Genç subaylar bir generalin kapıyı açıp sivil bir bakan karşısında eğildiğini görürlerse bu değerler sistemi ne olur?” demesi, başka bir subayın da, “Bir seferinde bir arkadaşımla izin günümde İzmir’de bir restorandaydık. İçerisi varlıklı siyasetçiler ve iş adamlarıyla doluydu. Çalışanlar bütün hürmet ve ilgisini onlara yöneltmiş, kimse bizimle ilgilenmiyordu. Arkadaşıma döndüm ve bunun böyle devam edemeyeceğini söyledim,” demesi askeri zihniyetin sivillere nasıl tepeden baktığını ve her an siyasete müdahil olabileceklerini göstermesi bakımından manidardır (Tatlıyer, 2017, 2).

28 Şubat’ın dip sebeplerini öğrenmek için Cumhuriyetin kuruluş yıllarına kadar gitmek gerekir. Cumhuriyetle birlikte Türkiye “devletçi seçkinler” ile “gelenekçi liberaller” şeklinde iki kanada ayrıldı. Kongar (1997), devletçi seçkinci gruplarla ilgili olarak; halktan gelebilecek desteği yok saydıklarını, hatta istemediklerini, aslında pek çok düşünceyi ‘halka karşın’ uygulamak istediklerini, Batı tipi bir toplum modeline inandıklarını, ekonomik etkinlikler kadar toplumsal ve kültürel yaşamın da devlet tarafından denetlenmesini istediklerini belirtir. Gelenekçi liberal cepheyle ilgili olarak da; kendilerini halkın gerçek temsilcisi olarak gördüklerini, topluma sunulan yenilikleri engelleme çabasında olduklarını ve bunu yaparken de İslam’ı kullandıklarını, devletçi seçkinci cepheye karşı sürekli ayaklanıp sürekli ezildiklerini iddia eder. Emre Kongar’ın bahsini yaptığı seçkinci ve gelenekçi ayrımını 1920’de kurulan ilk meclisten itibaren görmek mümkündür. İlk mecliste dini yönü ağır basan bir grup Mustafa Kemal ve arkadaşlarıyla sorun yaşamıştır. İkinci mecliste mezkur grup tümüyle tasfiye edilir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonraysa kurucu elit arasında bölünme olur ve Cumhuriyet Halk Fırkası’na karşı gelen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Takrir-i Sukun kanuni ile, sonradan kurulan Serbest Fırka ise Menemen olayı ile tasfiye edilir (Tunçay, 1999).

Tek parti döneminin Batı dünyasının baskısıyla sona erip çok partili sisteme geçilmesinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti’nin, rejimin o güne kadar kanunlar aracılığıyla koyduğu ve koruduğu dine dair çeşitli yasakları kaldırması, halkın bu partiye teveccüh etmesine ve etrafında toplanmasına neden olur. Serbest seçimleri

Cumhuriyet için bir tehdit olarak gören ve kendilerini devletin sahipleri olarak farz eden elitler, İsmet İnönü'nün liderliğinde orduyu, medyayı, üniversiteleri ve halkın belli bir kesimini kışkırtarak kaos ortamı oluştururlar ve sonunda darbeye sebebiyet verirler. 27 Mayıs 1960 darbesiyle birlikte irticacı olduğu iddia edilen hükümet yıkılır ve Başbakan Adnan Menderes'le iki bakanı idam edilir.

28 Şubata giden yolda şüphesiz ki 12 Eylül 1980 darbesinin şekillendirdiği siyasi ve sosyal ortamın rolü de büyüktür. 12 Eylül darbesi komünist tehlike nedeniyle en çok da sol kesimi ezmişti. Darbeden sonra Kenan Evren liderliğindeki cunta yönetimi dini akımları sol kesimlere karşı bir denge unsuru olarak kullandı ve dini tarikat ve cemaatler üzerindeki baskıları kısmen de olsa kaldırdı. 1980'lerde çok sayıda imam-hatip okulu açıldı ve imam-hatip mezunlarının sayısında muazzam bir artış görüldü. Laik kesim bunu Siyasal İslam'ın oluşumu olarak gördü (İz, 2011, 13). 1983'ten itibaren iktidara gelen Turgut Özal'ın muhafazakâr bir kimliğe sahip olması dini grupların önünün açılmasına vesile oldu. Özal, o güne kadar din amaçlı toplanmaları suç sayan 163. Madde gibi kanunları kaldırdı ve kontrolünde bulunan güvenlik güçlerinin İslami kesimin yurt, dernek ve vakıf gibi merkezlerine yapılan baskınları engelledi. Özal bir yandan da o güne kadar dışa kapalı bir ülke olan, kot pantolonun bile yasak olduğu, yurtdışına izinle gidilebildiği, ihracatın nerdeyse hiç olmadığı, büyük şirketlerin üretmek yerine devlet ihaleleriyle zenginleştiği Türkiye'yi liberal politikalar uygulayarak dünya ile entegre etti. Özal'ın politikaları ayrıca aşağıda bahsini yapacağımız Anadolu sermayesinin ortaya çıkmasına neden oldu.

1990'lı yıllardaki bir dizi olay da 28 Şubata giden yolun kilometre taşları arasında sayılır. 1990 yılı adeta bir suikast yılıdır. Çetin Emeç, Bahriye Üçok ve Turan Dursun suikaste kurban gider. Siyasi baktığımızda, doksanlara girildiğinde ANAP artık iktidarda değildir. Ülkeyi Başbakan Süleyman Demirel liderliğindeki DYP-SHP hükümeti yönetmektedir. RP ise 40 milletvekili ile mecliste temsil edilmektedir. 24 Ocak 1993'te Cumhuriyet gazetesi yazarı Uğur Mumcu bir suikaste kurban gider ve cinayeti İBDA-C (İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi) üstlenir. Mumcu'nun cenazesi şeriat ve İran karşıtı sloganlarla kaldırılır. Suikast, laik kesimle İslami kesim arasındaki kutuplaşmayı daha da arttırır ve İslami kesim bazı faili meçhul cinayetlerin potansiyel suçluları olarak görülmeye başlanır. Suikastten iki ay sonra Orta Asya'ya 5 günlük bir ziyarette bulunan Cumhurbaşkanı Turgut Özal 17

Nisan 1993'te ani bir rahatsızlık sonucu hayatını kaybeder. Meclisteki Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Başbakan Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı olur ve yerine Başbakan olarak kabinedeki bakanlardan Tansu Çiller'i atar. Söz konusu değişiklik önemlidir, çünkü her iki siyasetçi de 28 Şubat sürecinin en önemli aktörlerinden olacaktır. Tansu Çiller Başbakanlık koltuğuna oturduktan bir hafta sonra 2 Temmuz 1993'de Sivas olayları patlak verir. 4'üncü Pir Sultan Abdal Kültür Şenliklerine katılmak üzere şehre gelen Aziz Nesin'in yaptığı konuşmanın halkı tahrik etmesi sonucu Madımak oteli kalabalık bir grup tarafından ateşe verilir ve aralarında sanatçıların da olduğu 35 kişi hayatını kaybeder. Dindar kesim olayın faili olarak suçlanır ve Müslümanların şeriat getirmek istediği inancı seküler kesim ve medya tarafından dillendirilmeye başlanır. Olaydan 3 gün sonra Erzincan'ın Kemaliye ilçesine bağlı Başbağlar köyü kimliği belirsiz gruplarca basılır ve 33 kişi katledilir. Bu olay Alevi kesimin Sivas olaylarına misillemesi olarak görülür ve Sünni-Alevi çatışmalarının devamından endişe edilir.

28 Şubat sürecine ülkedeki iktisadi durumun da katkısı olmuştur. Turgut Özal'ın başlattığı iktisadi açılım Anadolu'da ekonomik gelişmenin önünü açmış, halkın refah düzeyi bir nebze de olsa artmış, orta direk olarak tanımlanan orta sınıf büyümeye başlamış, yeni firmalar ve zenginler ortaya çıkmıştır. Çoğunluğu dini ve kültürel değerlerine bağlı yeni sınıf, İstanbul sermayesini, pazarlarından pay kaparak ve devlet ihalelerini kazanarak rahatsız etmiştir. Başka bir deyişle çevredeki ekonomik güçler, çoğunlukla devletten beslenen merkezi ekonomik güçleri rahatsız etmeye başlamışlardır. Yeni neşv-ü nema olan söz konusu sermaye grupları "yeşil sermaye" gibi yaftalarla dışlanmışlardır. Merkez partilerin daha da merkeze kaymaları ve büyük sermaye gruplarıyla işbirliğine girmeleri, Anadolu sermayesinin Refah Partisi etrafında toplanmasını sağlamıştır. Bir iddiaya göre 28 Şubat sürecinde "İslamcı şirketler" listesi içinde 5 bin holding, 4 bin şirket ve 15 finans kurumu vardı (İz, 2011, 19). Bahsi geçen sermaye yapılanması rejim için potansiyel tehlike olarak görülüyordu. Nitekim bunların çoğu 28 Şubat sürecinde ya kapatıldı ya da ambargo uygulandı.

28 Şubat sürecinin mağdurlarından olan Tansu Çiller'in post-modern darbenin kendisine karşı yapıldığını iddia etmesinin de irdelenmesi gerekmektedir. Çiller, TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonuna verdiği ifadede, o dönemde

şantaj, baskı ve vaatlerle 47 DYP'li milletvekilinin istifa ettirildiğini ve bunun arkasında da Süleyman Demirel'in olduğunu söyledi (Milliyet, 2012). Demirel'in ve medyanın kendisine karşı olduğunu söyleyen Çiller şöyle diyordu;

> "Kartel medya bana karşıydı. Özelleştirmeden pay aldıktan sonra daha çok pay istediler. Nakit teşvik sistemini kapatıp, havuz sistemini getirince kartel medya bana düşman oldu. Bana karşı kampanya başlatıldı. Koalisyonu yıkmak istediler. Bunun için Erbakan'ın 'kanlı mı kansız mı' sözleri kullanıldı (Milliyet, 2012)".

Yeni Şafak'tan Mustafa Karaalioğlu da 30 Haziran 1997 tarihli "Çankaya Siyaseti" isimli yazısında Süleyman Demirel'in hükümeti kurma görevini Çiller yerine Mesut Yılmaz'a vermesiyle ilgili olarak Refah Partisi'ni bilgilendirirken "Hareket size karşı değil" tabirini kullandığını yazdı. Karaalioğlu, Demirel'in kızını (Tansu Çiller'i) kendi elleriyle infaz ettiğini belirtiyordu.

28 Şubat sürecinin Tansu Çiller'e karşı yapıldığı doğru olmakla birlikte, asıl hedefin Refah Partisi olduğu aşikârdır. Özellikle 1990'lı yılların başında oy oranını arttıran parti, 1994 yerel seçimlerinde Doğru Yol Partisi (DYP) ve Anavatan Partisi'nin (ANAP) ardından %19,1'lik oy oranıyla üçüncü parti gelmesine rağmen 22 ilde ve 329 ilçe ve beldede belediye başkanlıklarını kazanmayı başarmıştır. Seçimlerde İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlıkları da kazanılmış, İstanbul'da Recep Tayyip Erdoğan, Ankara'da ise Melih Gökçek Başkanlık koltuğuna geçmişlerdir. Her iki belediyenin hala Refah Partisi'nin devamı olan Ak Parti'de bulunması ve Tayyip Erdoğan'ın son 15 yıldır Türkiye'yi yönetmesi, 1994 yerel seçimlerinin Türk siyaset tarihi açısından ne kadar önemli olduğunu gösterir. 24 Aralık 1995'teki genel seçimlerde ise Refah Partisi %21,38 oyla birinci olur ve 158 milletvekili çıkarır. Onu %19,65 ile ANAP (BBP ile ittifak yaparak) izler ve 132 milletvekili çıkarır. DYP %19,18 ile üçüncü parti olmasına rağmen 135 milletvekili çıkarır. DSP %14,64 ile 76 milletvekili, CHP %10,76 ile 49 milletvekili çıkarırken, MHP barajı aşamayıp meclis dışında kalır. Refah Partisi'nin zaferi iş dünyası, medya, bürokrasi, sivil toplum dünyası, üniversite ve orduda hoş karşılanmaz ve paniğe neden olur. Söz konusu güç gruplarından bazıları devletteki ayrıcalıklarının kaybolmasından korkarken, bazıları da seçim zaferine ideolojik olarak bakarak laik rejimin elden gideceği endişesine kapılır. Erbakan'ın seçim meydanlarında söylediği "Asker başörtülülere karşı esas duruşta selam verecek" ve "İmam-hatipler arka bahçemiz"

gibi sözler sorunu daha da büyütmüştür. Seçimlerden hemen sonra dönemin Cumhurbaşkanı Demirel hükümet kurma görevini Erbakan'a verir. Erbakan önce DYP lideri Çiller'e gider ancak olumlu cevap alamaz. O sırada ANAP lideri Mesut Yılmaz Refah Partisi ile koalisyon kurabileceğini söyler. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı ve Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman Meclis Başkanı Mustafa Kalemli ile görüşerek Yılmaz'ın koalisyon kurmasına engel olurlar. Daha sonra DYP ve ANAP koalisyon hükümeti kursalar da koalisyon kısa sürede bozulur. Çiller, Erbakan'ın ikinci teklifini kabul eder ve Refahyol koalisyon hükümeti kurulur. Böylece hükümetin kurulduğu 28 Haziran 1996 yılından başlayıp Başbakan Erbakan'ın istifa ettiği 18 Haziran 1997 yılına kadar sürecek olan 28 Şubat süreci veyahut postmodern darbesi (muhtıra olarak da kabul edenler de var) başlamış olur.

2. 28 ŞUBAT SÜRECİ

28 Haziran 1996 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan'ın Başbakanlığındaki RP-DYP ya da medyatik ismiyle Refahyol hükümetini onayladı. Söz konusu tarih, siyasi literatüre 28 Şubat süreci olarak geçen ve hükümetin bir yıl sonra istifasıyla neticelenen olaylar dizisinin başlangıcı olarak kabul edilir. Refah Partisi gibi bazılarının "İslamcı", "şeriatçı", "gerici" gibi yaftalarla tahkir ettiği muhafazakâr bir partinin DYP ile birlikte Türkiye'yi yönetmeye başlaması, statükoyu savunan ordu, muhalefet, medya, üniversite, STK'lar ve iş dünyasında hazımsızlığa neden olur ve hükümet kurulur kurulmaz karşı tavır alınır. İlk huzursuzluk Ağustos 1996'daki YAŞ toplantısından sonra Başbakanın üyelere verdiği yemekte Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya'nın "Bana rakı getirin evladım" demesiyle başladı. Erkaya'nın bu sözü ertesi gün manşetlere taşınmıştı. Bu gelişmeden birkaç gün sonra adli yıl açılışında konuşan Barolar Birliği Başkanı Eralp Özgen ve Yargıtay Başkanı Müfit Utku gündemin dışına çıkarak hükümete şeriat ve laikliğe dair sert eleştiriler yönelttiler. Bu konuşmadan yaklaşık iki hafta sonra TÜSİAD bir bildiri yayınlayarak ekonominin kötü gidişini bahane ederek erken seçim talebinde bulundu. TÜSİAD'ın daha yeni göreve başlayan bir hükümetin ekonomi ile ilgili politikalarını görmeden erken seçim istemesi dikkat çekicidir. Oysa TÜSİAD da biliyordu ki yeniden seçim atmosferine girilmesi ekonomiyi önce duraklatacak, sonra da geriletecekti. Tatlıyer (2017, 6), TÜSİAD'ın hükümeti

istememesine sebep olarak Erbakan'ın havuz sistemini ve bedelsiz araba ithalatını kabul etmesini gösterir. Askerle ilgili ikinci kriz 30 Ağustos 1996'daki Zafer Bayramı törenlerinde olur. Gazeteler tören öncesinde attıkları manşetlerde Erbakan'ın başörtülü eşinin ve sakallı korumalarının törene katılmalarının laikliğe aykırı olduğunu yazdılar. Törenden sonraki günkü gazetelerde, süreç içerisinde sıkça rastlanılacak olan "ismini vermeyen komutan" rumuzlu meçhul haber kaynağının "Böyle giderse 2010 daha karanlık olacak. Belki bunu ben göremeyeceğim ama hepiniz yaşayacaksınız. Laiklik konusunda her şey daha kötüye gidiyor. İmam-Hatiplerin açılması durdurulmalı. Durdurulması yetmez, kapatılmalı" ifadesi yer alıyordu. Aynı törende RP Van Milletvekili Fethullah Erbaş'ın PKK'nın elindeki 8 asker için aracılık yapmasının asker tarafından eleştirildiği basında yer almıştı (Say, 2017). Hatta bir komutanın "Bu ülke için değil 8 asker, 8000 asker feda olsun" dediği de iddia edilmişti.

Başbakan Erbakan'ın 2-7 Ekim 1996 tarihleri arasında Mısır, Libya ve Nijerya'yı kapsayan ziyaretleri de çok eleştirildi. Libya lideri Kaddafi'nin "Ortadoğu'daki güneşin altında Kürt milleti de yerini almalıdır. Kürdistan kurulmalıdır. Ayrıca Türkiye'nin uyguladığı dış politikadan genel olarak memnun değiliz. Çünkü düşmanımız olan Siyonist İsrail'le ilişki içindesiniz. Türkiye iradesini kaybetmiştir, işgal altındadır" suçlamalarına Erbakan "Türkiye'de ırkçılık ve cinsiyet ayrımı yoktur" şeklinde cevap verse de birileri tarafından yeterli bulunmadı ve gerek medyanın gerekse de koalisyon ortağı DYP'li bazı milletvekillerinin sert eleştirilerine maruz kaldı. Ekim 1996'daki ikinci önemli olay, Erbakan'ın G-7'ye karşı D-8'ler grubunu kurmak için harekete geçmesi, İslam dinarı ve İslam NATO Gücü gibi önerileri gündeme getirmesiydi. Bu tür talepleri eksen kayması olarak görenler hükümete sert eleştiriler yönelttiler. 6 Ekimde ise Ankara Kocatepe camisinde toplanan Aczmendilerin "şeriat isteriz" şeklinde slogan atmaları ortamın gerilmesine neden oldu. Bu olaydan iki ay sonra Aczmendi lideri Müslüm Gündüz, Fadime Şahin isimli bir kadınla yakalanacak ve medya olayı canlı yayınlayacaktı. İslami kesimi itibarsızlaştırma amacı taşıyan ve hükümetle hiçbir ilgisi olmayan söz konusu hadisenin devamında Ali Kalkancı gibilerin fantezileri ile eşi Emire Kalkancı'nın haberleri gündemi meşgul edecekti. Haberlerin bir medya kurgusu olduğu sonradan ortaya çıksa da vuku bulduğu dönem itibariyle İslami kesime ve hükümete zor anlar yaşatmış, muhalif gruplar tarafından çokça istismar edilmiştir.

3 Kasım 1996 tarihine gelindiğinde sadece hükümeti değil, tüm Türkiye'yi etkileyecek bir trafik kazası olur. İçinde DYP Milletvekili Sedat Bucak, İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ ve sekreteri ile derin devletin adamlarından Abdullah Çatlı'nın bulunduğu araç Susurluk'ta bir kamyona çarpar ve kazada Sedat Bucak hariç diğer yolcular ölür. Türkiye'deki derin yapılanmayı deşifre eden kaza hükümet ortağı DYP'yi sarsar ve sonunda İçişleri Bakanı Mehmet Ağar istifa ederek koltuğunu Meral Akşener'e bırakır. Başbakan Erbakan'ın Susurluk olayı için 'fasa fiso' demesi tepki çekti. Olayın ertesinde düzenlenen "Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık" gösterisi için Adalet Bakanı Şevket Kazan, "'Mum söndü oynuyorlar' tabirini kullanır (Say, 2017). Ancak eyleme Genelkurmay Başkanlığı da ışıklarını söndürerek destek verir. Bu arada yürütülen soruşturmanın bazı komutanlara da uzanması üzerine Susurluk Kazasını Araştırma Komisyonu Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman'ı da dinlemek ister. Ancak bu talep askerlerce eleştirildi ve Koman ifade vermeye gitmedi. Kasım 1996'daki diğer bir olay, 10 Kasım 1996'daki Atatürk'ü anma törenlerinde dönemin Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin laikliği ve rejimi eleştiren sözleriydi. Karatepe'nin sözleri tepki çeker ve davalık olur. Dava sonunda 1 yıl hapis ve 420.000 TL para cezasına çarptırılır. 10 Kasım 1996'da başka bir olay daha olur; İstanbul Sultanbeyli'de 2. Zırhlı Tugay Komutanı Doğu Silahçıoğlu, RP'li Belediye Başkanı ile girdiği heykel polemiği sonrası, trafiğin en yoğun olduğu caddeye bir Atatürk büstü diktirir.

1996 yılının Aralık ayı da gergin geçer. Önce 7 Aralıkta Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) savcısı Nuh Mete Yüksel Başbakan Erbakan, Çalışma Bakanı Necati Çelik ve bazı milletvekilleri hakkında suç duyurusuna bulunur. 10 Aralık'ta Rektörler Komitesi YÖK Başkanı Kemal Gürüz başkanlığında toplanarak bir deklarasyon yayınlar ve hükümeti Susurluk olayının üzerini örtbas etmek ve basına baskı yapmakla suçlar. Yapılan suçlamaların eğitimle ilgili olmayıp siyasi olması dikkat çekicidir. Akademisyenlerin siyasi konulara bu kadar müdahil olması ise ayrı bir sorundur. Aralık ayının sonlarına doğru bazı DYP'li vekiller, Refah Partisi ile yapılan koalisyondan rahatsız olduklarını gerekçe göstererek partilerinden istifa ederler. Hüsamettin Cindoruk'un öncülük ettiği vekiller 7 Ocak 1997'de Demokrat Türkiye Partisi'ni kurarlar. O dönemde ve sonraki yıllarda istifaları ve yeni oluşumu Süleyman Demirel'in istediği ve amacın DYP'yi bölerek hükümeti yıkmak olduğu çokça dillendirilir ve yazılır.

28 Şubat sürecinin en önemli olaylarından birisi 11 Ocak 1997'de Başbakanlıkta tarikat şeyhlerine verilen iftardı. 51 tarikat ve cemaat liderinin davet edildiği iftara Fethullah Gülen ve birkaç dini lider katılmadı. Hükümetin şeriatçıları devletin merkezine soktuğunu iddia eden çevreler iftara büyük tepki gösterdiler ve bilhassa medya organları sert eleştirilerde bulundular. Hatta CHP Genel Sekreteri Adnan Keskin ve 33 milletvekili, 16 Ocakta iftar için Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Medya bu olaydan sonra irtica eksenli manşetlerini artırmaya başladı. "Taksim'e Cami", "Ayasofya İbadete Açılacak", "500 Tarikat 5000 Şeyh" ve "Defileler Yasaklanıyor" gibi manşetler gazetelerin ilk sayfalarını süslüyordu. Bu arada asker de boş durmuyor önce 17 Ocak'ta Genelkurmay Başkanlığında Cumhurbaşkanı Demirel'e irtica ile ilgili brifing veriyor, sonra 22 Ocakta Gölcük'te yüksek rütbeli subayların katıldığı toplantılar yaparak irticanın iktidarda olduğunu iddia ediyordu (El Cezire Türk, 2012).

30 Ocak'ta Sincan Belediyesinin düzenlediği Kudüs Gecesi de 28 Şubat sürecinin en dikkat çeken olaylarından biridir. Gecede sergilenen "Cihat" oyunu, Hizbullah liderinin resminin ve bayraklarının asılması, İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri'nin davete katılması ve Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın konuşma metnindeki bazı cümleler, medya tarafından "irticanın hortladığını gösteren en güzel deliller" olarak lanse edildi. 3 Şubatta Sincan'da çekim yapan gazetecilerden Interstar TV muhabiri Işın Gürel bir belediye çalışanı tarafından tartaklanınca laik kesim ayağa kalktı. Bunun üzerine askerler 20 tank ve 15 zırhlı araçla Sincan sokaklarında 4 Şubatta geçiş yaptı. Çevik Bir, bir Amerika ziyareti sırasında o gün için "tatbikat" denilen geçiş töreni için "demokrasiye balans ayarı yapıldı" der. Oramiral Güven Erkaya ise "İrtica, PKK'dan daha tehlikeli" şeklinde bir yorumda bulunur. Olayların faili olarak gösterilen Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız 6 Şubatta gözaltına alındı. Ekim 1997'de ise 4 yıl 7 ay hapse mahkum edildi. Sincan olayları diğer siyasilerin de gündemindeydi. ANAP lideri Mesut Yılmaz "Türkiye kaosa gidiyor. Güçbirliği yapmaya hazırız" derken, Cindoruk "RP düzeni silahla değiştirecek" diyordu. Cumhurbaşkanı Demirel ise Başbakan Erbakan'a bir uyarı mektubu göndererek laik düzenin korunması için mevcut kanunların eksiksiz uygulanması ve devlet kurumlarına köktendinci akımların girmesinin engellenmesini talep etti (El Cezire Türk, 2012).

Refah-Yol hükümetine başından beri karşı duran ve Genelkurmay Başkanlığı ile de irtibatlı olan işçi örgütleri, hükümet karşıtı kampanyaya 15 Şubatta Ankara'da düzenledikleri "Şeriata Karşı Kadın Yürüyüşü" ile destek verdiler. Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu (TESK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK- İŞ) ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (DİSK) oluşturduğu ve o dönem bir kısım medya tarafından "Beşli Çete" olarak isimlendirilen inisiyatif, Ankara'da 52 STK ile birlikte kadınları tencere ve tavalarla yürüterek hükümetin karşısında saf tuttu. "Beşli Çete" 28 Şubat kararlarının ardından da bir bildiri yayınlayarak hükümetin kararları harfiyyen yerine getirmesini istemiştir. 21 Mayıs 1997'de ise hükümeti istifaya çağırmışlardır.

Ve 28 Şubat 1997'daki MGK Kararları… 9 saat süren ve irticai faaliyetlere karşı alınacak tedbirlerin görüşüldüğü toplantıda 20 karar alındı. Kararlar arasında laikliğin korunması, tarikatlara ait yurt ve okulların Milli Eğitim Bakanlığına devri, 8 yıllık kesintisiz eğitim, dolaylı bir dille imam-hatip okullarının azaltılması, tarikatların faaliyetlerinin durdurulması, TSK aleyhine yapılan yayınların durdurulması, TSK'dan atılanların diğer kamu kurumlarında istihdam edilmemesi, dolaylı bir dille devlet kurumlarında başörtüsüne yasak getirilmesi, silah ruhsatlarına kısıtlama getirilmesi ve kurban derilerinin yetkili kurumlarca toplanması vardı. Toplantıdan hemen sonra yayınlanan basın bildirisinin 4. Maddesinde geçen "Açıklanan esaslar aksine davranışların toplumda huzur ve güveni bozarak yeni gerginlik ve yaptırımlara neden olacağı" cümlesindeki "yaptırım" sözcüğü medya tarafından darbe için ihtar olarak kabul edilmiştir. Erbakan kararları ilk başta imzalamadı ve liderler turuna çıkarak ülkenin kaosa sürüklenmek istediğini söyledi. Ancak partilerden destek bulamayınca MGK kararlarını imzaladı. MGK kararlarıyla ilgili olarak gazeteler "Muhtıra gibi tavsiye", "9 Saatlik zirvede rejime ince ayar", "Paşa paşa İmzaladı" gibi manşetler attılar. Hükümet daha sonra zoraki de olsa alınan kararları hayata geçirmek için çeşitli komiteler kurdu.

31 Mart 1997'deki MGK toplantısı da irtica gündemiyle toplanmış, toplantı sonunda irticanın bir numaralı tehlike olduğu ve ordunun laikliği koruyacağı vurgulanıyordu. 17 Nisan 1997'de Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral

Osman Özbek, adını anmadan Başbakan Erbakan'a küfür içeren bir konuşma yaptı. Bazı RP'liler Özbek hakkında soruşturma açılması için şikâyette bulundu. Fakat Erbakan gerilimi arttırmamak adına şikâyete izin vermedi. 10 Mayıs'ta bu sefer Tansu Çiller meydana inmiştir. Çiller hem darbe tehlikesine karşı hem de medyanın yolsuzluklarını ifşa etmek üzere bir miting düzenledi. Ancak kartel medyası da denilen hükümet karşıtı ana akım medya etkin gücünü kullanarak Çiller'in önemli ifşaatlarını geçiştirmeyi başarabildi. 21 Mayısta bu defa Yargıtay Başkanı Vural Savaş sahneye çıkar ve "laik cumhuriyet ilkesine aykırı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle Refah Partisi hakkında kapatma davası açar.

Haziran ayına gelindiğinde bu kez de Genelkurmay Başkanlığının hükümete karşı etkin muhalif faaliyetler içinde olduğu görülebilir. Genelkurmay Başkanlığı önce 7 Haziran'da irticai faaliyetlere destek verdiği gerekçesiyle bazı firmalara ambargo koyar. 10 Haziran'da Danıştay, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesinin başkan ve üyelerini karargâha çağırarak irtica brifingleri verir. 11 Haziran'da bu sefer de akredite basının mensuplarına brifing verilir ve "Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmaya çalışan irticaya karşı mücadelede gerekirse silah kullanılacağını" bildirilir. Aynı brifingde kamu kurumlarında fişleme yapan illegal Batı Çalışma Grubunun (BÇG) varlığı da ortaya çıkar. Brifinglerde verilen ana mesaj, hükümetin istifa etmesiydi. Nitekim baskılara dayanamayan Başbakan Necmettin Erbakan, 18 Haziran itibariyle istifa edip görevi hükümet ortağı Tansu Çiller'e devredeceğini bildirir. Ancak ordu darbe yapmakta kararlıdır. Bülent Arınç, 2013'te katıldığı bir panelde şöyle diyordu;

> "1997'nin Haziran ayında bir darbe olacağı herkes tarafından o kadar güçlü söyleniyordu ki, benim aklımdaki tarih de 12 Haziran'dır. DYP'lilerin en az yüzde 60'ı olmak üzere pek çok milletvekili - Refah Partililerden bir tanesi bile değil - yurt dışına gitmişti. O tarihte Ankara'da bulunmamak, evlerinden alınıp götürülmemek herkesin kafasına yerleşmişti. Ancak biz yerimizden kıpırdamadık (Arınç, Özgürel, Koru, & Ensaroğlu, 2013)."

Benzer iddialar dönemin bürokratları tarafından da dile getirilmiş ve askerin darbe yapmaktan vazgeçmesinin nedeni olarak Amerika'nın izin vermemesi gösterilmiştir.

Başbakan Erbakan 18 Haziran 1997'de görevi bırakır. Ancak Cumhurbaşkanı Demirel 19 Haziran'da hükümet kurma görevini Tansu Çiller'e vermek yerine ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verir. Demirel yıllar sonra kararına gerekçe olarak; "Ben Çiller'e görev verseydim gerginliğin devamına sebep olurdum. Takdirimi kullandım."

diyecekti. Hükümet kurmak için liderler turuna çıkan Mesut Yılmaz, DSP lideri Bülent Ecevit ve Demokrat Türkiye Partisi lideri Hüsamettin Cindoruk'la anlaşarak, CHP'nin de dışarıdan desteğiyle 30 Haziran 1997'de ANASOL-D hükümetini kurdu. Yeni hükümetin kurulmasıyla birlikte Refahyol koalisyonunun sona ermesi 28 Şubat sürecinin sonu olarak kabul edilir.

3. 28 ŞUBAT SÜRECİNİN SONUÇLARI

Ülkenin irticaya sürüklendiği- ki irticadan kasıt dinin ve dindar insanların devlet ve toplum içinde daha da etkin olmasıdır-, laikliğin ve Cumhuriyet rejiminin tehlikede olduğu bahanesiyle ordu komutanları, Cumhurbaşkanı, medya, işçi örgütleri, üniversiteler ve muhalefet partileri tarafından hükümeti düşürmek amacıyla başlatılan 28 Şubat süreci, postmodern bir darbeye dönüşerek Refahyol hükümetinin sonunu getirmiş ve yerine muhalefetteki ANAP, DSP ve DTP'den oluşan bir koalisyonun kurduğu bir hükümeti ikame etmiştir. Ancak siyaset alanı iyice daralmış, yönetim fiilen ordunun kontrolüne geçmiştir. Nitekim ANASOL-M hükümetinin göreve gelir gelmez ilk icraatlarından birisi İçişleri Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasında "Emniyet, Asayiş, Yardımlaşma (EMASYA)" protokolünü imzalamak olmuştur. Asker, söz konusu protokolle bürokrasiyi kontrolüne alır. Diğer yandan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) bir tavsiye organı olmaktan çıkıp icracı bir kurum haline gelerek ekonomi, sağlık ve eğitim gibi alanlarda kararlar vermeye ve uygulamaları takip etmeye başlamıştır. Hükümetse, dönemin CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın tabiriyle, ara-rejim hükümeti gibi bir görev üstlenmiştir.

1 Temmuz 1997'de göreve gelen ANASOL-M hükümeti, Refah-Yol hükümetinin 28 Şubat 1997'deki MGK kararlarında geçip de uygulamadığı birçok kararı uygulamaya başlamıştır. 15 Ağustos 1997'de 8 yıllık kesintisiz eğitimle ilgili kanun meclisten geçerek imam-hatip okullarının orta sınıfları kapatıldı. Ayrıca çocukların ilkokuldan sonra Kur'an kurslarına gitmeleri ve hafızlık eğitimi almalarının da önüne geçilmiş oldu. Bu kanundan hemen sonra Yüksek Öğretim Kurumu da (YÖK) harekete geçerek meslek liselerine üniversiteye girişte katsayı engeli koydu. YÖK, aldığı bu kararla imam-hatip liselerinden mezun olanların üniversitede ilahiyat dışında başka bir bölümde okumalarının önüne geçmeyi

amaçlıyordu. Ancak teknik meslek liselerinde okuyan öğrencilerin de katsayı engeline takılması sonucu yüzbinlerce öğrenci üniversiteye girişte zorluklar yaşadı ve sonunda hem imam-hatip, hem de meslek liselerine olan rağbet azalarak sanayide ara eleman sıkıntısının yaşanmasına neden oldu.

Sürecin sonunda en çok zarar gören kesim İslami kesim olmuştur. Laik kesimin ve ordunun baskıları sonucu muhafazakâr insanları zorda bırakan bir dizi kararlar alındı ve uygulamaya sokuldu. Bunlardan en önemlisi başörtüsü yasağının daha da sıklaştırılmasıdır. Birçok üniversite başörtülü öğrencilerin kayıtlarını yapmadı. Başörtüsü yasağı dini okullar olarak kabul edilen imam-hatiplere kadar indi. Batı Çalışma Grubu, subayların eş ve çocuklarının da istihbarat toplamasına yetki vererek birçok kamu çalışanını inançlarından ve eşinin başörtüsünden dolayı fişletti. Öyle ki Cuma namazına gitmek bile suç sayılır hale geldi. Diyanet İşleri Başkanlığı merkezi ezan ve vaaz sistemine geçti. İrticacı oldukları bahanesiyle birçok vali ve emniyet müdürü görevden alındı. Diğer yandan, 1997'de 2 bin 956 kişi, 1998'de ise 4 bin 420 kişi "irticai faaliyetlere katıldıkları" gerekçesiyle gözaltına alındı (Say, 2017). Ayrıca 1997-2001 yılları arasında 11 bin öğretmen istifa etmiş, 3527 öğretmenin görevine son verilmiş, 33271 öğretmen hakkında disiplin soruşturması açılmış, 2639 kamu personeli MİT tarafından fişlenmiş, 71 kaymakam görevden el çektirilmiş, 210 vali ve kaymakam hakkında irticacı oldukları gerekçesiyle rapor hazırlamış, 331 emniyet mensubuna hakkında irtica gerekçesiyle idari ceza verilmiş, 139 akademik personel irtica bahanesiyle kamu görevinden alınmıştır (Eğitim-Bir-Sen, 2014, 26).

28 Şubat sürecinin en çok zarar verdiği alanlardan birisi de şüphesiz ki siyasettir. Bir kere halkın iradesiyle seçilmiş iki partinin kurduğu koalisyon hükümeti, birilerinin durumdan vazife çıkarması sonucu baskılar yoluyla düşürülmüştür. Devletin bir numaralı koltuğunda oturan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel demokrasiden yana tavır almak yerine ordu ile işbirliğine gitmiştir. Demirel ayrıca, önce Aralık 1996'da DYP'li bazı milletvekillerini istifaya zorlayarak DTP'yi kurdurmuş, Haziran 1997'de yine DYP'li milletvekillerine baskı yaparak bir kısmının istifa etmesini sağlamıştır. Demirel'in hükümet kurma görevini Tansu Çiller yerine Mesut Yılmaz'a verip siyaseti küçük bir azınlığın istekleri doğrultusunda dizayn etmesi diğer bir sorundur. Sürecin sonunda seçimlerde en çok oy alan Refah Partisi'nin kapatılması ve Genel Başkan Necmettin Erbakan ve bazı milletvekillerine

5 yıl siyaset yasağı getirilmesi diğer bir sonuçtur. Yine Refah Parti'li İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın okul kitaplarında geçen bir şiiri okuması bahanesiyle hapse atılması, sonraki yılları etkileyen en önemli sonuçlardandır.

Siyasi bağlamda, Refahyol hükümetinin yerini alan partiler 1999 seçimlerinde toplamda %54 oy alsalar da 2002 seçimlerinde oylarının toplamı %14'e inmiş ve tamamı meclis dışında kalmıştır. Ancak söz konusu partiler giderayak 2001 ekonomik krizini yaşatarak ülke ekonomisine büyük bir darbe vurmuşlardır. Sürecin en önemli aktörlerinden olan Cumhurbaşkanı Demirel 2000 yılında görev süresi dolduğunda göreve devam etmenin yolları için uğraşmış ancak başarılı olamamıştır. Askeri kanadın önemli figürlerinden Çevik Bir de Cumhurbaşkanı olma hayalleri kurmuş ve fakat emekli olduktan sonra gözden düşmüştür. Ancak süreçten karlı çıkan gruplar da olmuştur. Bunlardan birisi "Beşli Çete" olarak anılan işçi örgütleridir. Sendikalardan bazılarının liderleri CHP'den milletvekili olmuşlardır. Diğer kazançlı bir grup da medyadır. Refahyol hükümeti döneminde devletten istediği rantı alamamaktan şikayet eden medya patronları, yeni kurulan hükümetten süreçteki gayretlerinin diyetini istemişlerdir ve almışlardır. Örneğin Doğan Grubu, Petrol Ofisi ve Dışbank'ı devletten ucuz bir fiyata alırken, Dinç Bilgin Etibank'ı almıştır. Hürriyet yazarı Ertuğrul Özkök'ün Ekonomi Bakanı Güneş Taner'le yaptığı telefon görüşmesindeki ihale pazarlıklarının deşifre olması siyaset-medya ilişkisinin karanlık yüzünü gözler önüne sermiştir.

Son olarak 28 Şubat sürecinin ekonomiye verdiği zarara değinmek gerekirse, süreçten sonraki birkaç yılın Türk ekonomi tarihinin en kötü yılları olduğu söylenebilir. Bazı istatistikler vermek gerekirse; 22 özel banka ve 4 kamu bankasının içi boşaltılarak halkın sırtına 253 katrilyonluk borç yükü bindirildi. İç borç 6,6 katrilyon liradan 117,3 katrilyon liraya çıktı. Dış borç 84,9 milyar Dolardan 119 milyar Dolara çıktı. Doların TL karşısındaki değeri 122 bin 420 liradan 1 milyon 350 bin liraya çıktı. Yoksulluk sınırı 62 milyon liradan 1 milyar 2 milyon liraya fırladı. Kişi başına düşen milli gelir 3 bin 105 dolardan 2 bin 261 dolara geriledi. Enflasyon %78,6'dan %92'ye çıktı. Gayri Safi Milli Hasıla 192,3 milyar dolardan 169 milyar dolara geriledi. Borçların GSMH'ye oranı %60'dan %110'a çıktı. Asgari ücret 143 dolardan 120 dolara düştü (Say, 2017).

Her son yeni bir başlangıçtır. Refahyol hükümetinin düşmesi nasıl ki 28 Şubat sürecini bitirmiş ve ara-rejim hükümetini andıran ANASOL-D ve sonrasında ANASOL-M koalisyonlarını kurdurmuşsa, söz konusu koalisyonların devlete ve topluma verdiği ekonomik kayıplar da zoraki hükümetlerin sonunu getirmiş ve 3 Kasım 2002 seçimlerinde kapatılan Refah Partisi'nin devamı olan Fazilet Partisi'nden kopan siyasetçilerin kurduğu Ak Parti'nin tek başına iktidara gelmesine neden olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Ak Parti, Refah Partisi'nin düştüğü hatalar ve gördüğü sıkıntılardan ders alarak yeni kalkışmalara hem engel olmuş, hem de 28 Şubat sürecinden sonra uygulamaya konulan 8 yıllık kesintisiz eğitim, katsayı engeli, başörtüsü sorunuyla ilgili yönetmelikleri vs. iptal etmiş ve devlet kurumlarını hortumlayan medyadan ve iş dünyasından hesap sormuştur. Ayrıca 28 Şubat sürecini yargıya taşımıştır.

4. 28 ŞUBAT SÜRECİNDE MEDYANIN ROLÜ

Medyanın Refah Partisi'ne karşı şiddetli muhalefete geçmesi 28 Şubat sürecinden önce olup 1994 yılındaki yerel seçimlere kadar gider. O yıl yapılan yerel seçimlerde Refah Partisi'nin adayları büyük başarılar kazandılar. İstanbul'da Recep Tayyip Erdoğan'ın, Ankara'da Melih Gökçek'in Büyükşehir Belediye Başkanları seçilmeleri 94 seçimleriyle olur. Refah Partisi Aralık 1995 genel seçimlerinde de aynı başarıyı gösterince medya alarm pozisyonuna geçer ve seçimlerden birinci parti gelen Refah Partisi'nin hükümet kurmasına engel olmak için uğraşır. Refah'ın lideri Erbakan, kendisine hükümeti kurma görevi verilmesine rağmen diğer partilerin koalisyona yanaşmaması nedeniyle hükümeti kuramaz ve görevi iade eder. Bunda medyanın RP'yi irticacı, şeriatçı gibi yaftalarla karalamasının rolü büyüktür. RP'nin hükümeti kuramamasından sonra DYP-ANAP koalisyon ihtimali doğar. Medya bu defa koalisyona çok heveslidir. Sonunda DYP-ANAP hükümeti kurulur. Ancak iki partinin birbirleriyle anlaşamaması yüzünden koalisyon bozulur. Daha sonra Çiller'in medyaya rağmen Erbakan'ın koalisyon talebini kabulüyle Refahyol hükümeti kurulur. Böylelikle Tansu Çiller de gelecek günlerde medyanın menziline girecektir.

Medyanın 28 Şubat sürecinde neden bu kadar aktif olduğuna dair bugüne kadar birçok yazı yazıldı. Ancak hiçbiri o dönem medya patronluğu yapan ya da gazeteci olanların verdiği bilgiler kadar sağlıklı bir bilgi vermedi ve veremez de.

Dolayısıyla, medya patronlarının, gazetecilerin ve siyasetçilerin görüşleri üzerinden medyanın rolünü incelemek, bu mecranın rolünün anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

O dönemde Sabah Grubunun sahibi olan Dinç Bilgin, yıllar sonra Taraf gazetesinden Neşe Düzel'e verdiği röportajda (röportajın elektronik kaydına gazete kapandığı için ulaşılamamış olup diğer gazetelerin yaptığı alıntılardan istifade edilmiştir), şöyle diyordu;

> "1995'ten sonra Türkiye'de neredeyse bir ganimet paylaşımı yaşanmaya başladı. Diyelim ki enerji dağıtım ihalesi verilecek. Birini İhlas, birini Erol Aksoy'un Show TV'si, birini de bir başka medya kuruluşu alıyordu. Türkiye'de durum böyle garip bir hale gelmişti. Bizim gazetenin yöneticileri, o paylaşımdan pay almamaktan rahatsızlardı. Habire, "Patron şu işi yapalım, bu işi yapalım" diyorlardı. Ben epey direndim. 1995-97 yıllardı arasında ekonominin şekli değişti ve her medya kuruluşunun bir tane bankası oldu. Sabah'ın hükümetlerle parasal ilişkilere girme hikâyesi işte o dönemde başladı. Banka sahibi olduğunuz zaman ister istemez parasal ilişkileriniz oluyor ve özgürlüğünüz kalmıyor. Zaten bizde de gazetecilik öyle bitti (Takvim Gazetesi, 2010)."

Bu demeçten de anlaşılacağı üzere medya, çıkar için kullanılan bir araçtı. Dinç Bilgin röportajın devamında şöyle diyordu;

> "Özel ilanlar artınca 'büyük basın' oluştu. Demokratik bir ülkede olması gerekenden çok daha güçlü bir yere oturdu. Neredeyse 4. güç olup, hükümet devirecek, bakan değiştirecek güce ulaştı. Basın bakan tayin etti. 28 Şubata bakarsanız, sonuçta Başbakan da tayin etti. Hürriyet ile bizim Sabah Grubu arasında büyük rekabet vardı. Onların tenceresi, bizim tencere, onların televizyonu bizim televizyon derken onların başbakanı bizim başbakana vardı iş. Hürriyet Mesut Yılmaz'a, biz Tansu Çiller'e destek verdik. Hem asker güçlendi, hem medya. Hükümetler ise çok zayıftı. Medya o dönemde askerle ve yargıyla ittifak yaptı. Bu ittifak, hükümetler karşısında basına sahip olmaması gereken gücü verdi. 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül gibi 28 Şubat da bir darbe süreciydi. Bir de o sırada farklı bir dünyada yaşıyorduk. İslami akımlara son derece ters bakıyorduk. Maalesef örnek bir demokrasi mücadelesi veremedik. Siyasiler bize değil, biz siyasilere babalanıyorduk. Bir defasında, "Tiyatronun sahibi biziz. Siz aktörlersiniz. Siz gelir gidersiniz" gibisinden küstah laflar ettiğimi hatırlıyorum. Yılmaz'a söylemiştim. Medya 28 Şubata karşı çıkabilirdi. Ama bu çok zordu. Başına 50 tane bela gelebilirdi. Tehditler vardı. Siyasi cinayetler vardı, ATV'ye bantlar geliyordu. Ali Kırca ekrana çıkıyor birden ses tonunu değiştiriyordu. Şiddetle karşıydım ama bir süre sonra benim bile sözüm geçmemeye başladı (A.g.m)".

Aynı röportajda dönemin Sabah Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Ergun Babahan'ın görüşlerine de yer veriliyor. Babahan şunları söylüyordu;

> "O dönemde gazete patronları Ankara'da ihale yarışına dalmışlardı. Sabah elektrik dağıtımı, cep telefonu ihalelerine giriyordu. Halbuki biz bilmiyoruz, o sırada para yok, Sabah batmış. Ama Koçlarla birlikte Uzanlar'a karşı cep telefonu ihalesine giriyor. Benzer şekilde Hürriyet gazetesinin patronajındaki Doğan Grubu da Dışbank'ın sahibiydi. Ve bu ve benzeri ihaleler medya grupları

> arasında paylaşılmaktaydı. Medya grupları bu zenginliklerini tamamen ellerindeki kitle iletişim araçlarının gücü sayesinde elde etmişlerdi. Çok kanallı hayata geçişin henüz ilk devrelerinde olan Türkiye'de televizyon ve gazete haberleriyle birçok insan rahatça hedefe konulabiliyordu. Korkutma, sindirme ve dezenformasyon gibi birçok psikolojik harekat unsuru bu araçlarla çok daha etkin bir şekilde yapılabilmekteydi (A.g.m.)".

Postmodern darbe sürecinin medya ayağının büyük aktörü olan Doğan Grubu da her ne kadar Sabah Grubu ile rekabet içinde olsa da hükümeti devirme çalışmalarında ana oyuncuydu. Öyle ki, Refahyol hükümetinin bitmesinden sonra Başbakan olan Mesut Yılmaz, Aydın Doğan'ı ziyaret ettiğinde Doğan tarafından pijama ile karşılanmıştı. Doğan'ın pijamalı görüntüleri medyanın siyasetçiler üzerinde ne kadar hakim olduğunu göstermesi bakımından manidardır.

28 Şubat sürecinin en önemli gazetecilerinden dönemin Hürriyet Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün ANASOL-D Hükümeti'nin Başbakanı Mesut Yılmaz için "Onu ben koruyorum" dediği ses kaydı, 'apoletli' medyanın siyasetteki etkisini gözler önüne seriyordu. Devlet Bakanı Güneş Taner'le yapılan 'Ulan'lı 1998 tarihli görüşmede Özkök, Aydın Doğan'ın karton fabrikasına devlet teşviği istemişti. Başbakanı kendisinin koruduğunu söyleyen Özkök, o görüşmede Taner'e, Başbakanı kastederek, "Ulan yine ben koruyorum, hâlâ da ben koruyorum" demişti.

Dönemin Refahyol Hükümetinin Adalet Bakanı olan Şevket Kazan, sürecin etkin iki isminden birinin Dinç Bilgin, diğerinin ise Aydın Doğan olduğunu belirterek her iki medya patronunun Refahyol ile mücadelesini iki sebebe dayandırıyordu. Kazan, kartel medyasının sergilediği tutumla ilgili olarak şunları vurguluyordu;

> "Aydın Doğan ile Dinç Bilgin gruplarının bizimle mücadele etmelerinin ilk sebebi şahsi nedenlerdi. Şahsi nedenler tamamen parasaldı. Gerek Doğan gerek Dinç Bilgin Grubunun almış oldukları kredilerin süresi geçmiş ama ödememekte ısrar ediliyordu. Bunu ödememek için de 28 Şubat taraftarlarının yanında olmayı kendileri için koz olarak kullanıyorlardı. Dinç Bilgin'in ve Aydın Doğan'ın, Refahyol Hükümetine karşı şahsi dertleri ortadaydı. Ancak Aydın Doğan, borçları ile ilgili derdini, Dinç Bilgin'den çok daha açık bir şekilde ifade etmişti. Aydın Doğan tarafından, Genelkurmay brifingleri öncesi tarafımıza aracı gönderilerek iletilen teklif şuydu: "Eğer borçlarımızı ertelerseniz, hükümet lehine manşetler atmaya başlayacağız (Haber7, 2008)".

28 Şubat postmodern darbesinin önemli ihalelerinden olan Petrol Ofisi'nin satışı ile ilgili olarak işadamı Hayyam Garipoğlu dönen dolaplar hakkında şunları demişti;

"Aydın Doğan birçok kişinin ahını almıştır. Elindeki medya gücünü 28 Şubat sürecinde, algı operasyonları için kullanmıştır. Birçok kişiyi bundan dolayı zarara uğratmıştır. Bunlardan biri de benim. Medyası vasıtasıyla kendisini hem savcı, hem hakim yerine koyup birilerini suçlu olarak göstermiş, yok etmiştir. Herhangi bir mahkeme kararı olmadan birilerini suçlu göstermiştir, o kişilerin yok olmasına sebep olmuştur. Bundan birileri fayda görmüştür. Birileri zarar gördüğüne göre, birileri bundan fayda görmüştür. POAŞ ihalesini kazandığım halde benden alındı. POAŞ benden alındı, yeni ihaleye çıkılmadan önce Malki cinayetiyle suçlandım. Niye Malki cinayeti ile suçladılar boş yere. Sonrasında, MASAK üzerime salındı. Arkasından bir sene içerisinde POAŞ, Doğan Grubuna geçti. (Akşam Gazetesi, 2015)."

O dönemin mağdur gazetecilerinden Mehmet Barlas, TBMM 28 Şubatı Araştırma Komisyonuna verdiği bilgilerde, her hafta pazartesi günü Beyti Lokantasında Hürriyet gazetesiyle Sabah gazetesinin üst yöneticilerinin toplandığını, o hafta ne başlık atacaklar, hangi politikayı izleyecekler –iki rakip gazete- hangi fiyatı uygulayacaklar ortak fiyat, kimleri dağıtmayacaklar, kimleri işe almayacaklar, bunların görüşmelerini yaptıklarını belirtiyordu (TBMM Tutanakları, 2012). Aynı komisyona bilgi veren Yavuz Donat ise 28 Şubatta medya desteği olmasaydı postmodern darbenin kesinlikle olmayacağını vurguluyordu. Gazeteci Nazlı Ilıcak da medyanın rolü ile ilgili olarak şöyle demişti;

"Evet, medya olmasa 28 Şubatı gerçekleştiremezdi, yani bir psikolojik harekât medya kanalıyla yapılabilir ama medyada bunu 'Ben askerle iş birliği yapayım' bilinci içinde değil 'Zaten doğal olarak ben bu iktidara karşıyım, o hazır belgeler de geliyor bana, akıyor askerden. Zaten ben sevmiyorum, zaten ben laikliği tehdit altında görüyorum' diye onlara hizmet etti (Vatan Gazetesi, 2012)."

Son olarak darbecilerin istifa ettirdiği dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan da kendisinin medya tarafından indirildiğini, medya olmasaydı 28 Şubat sürecinin olmayacağını iddia ediyordu. Dönemin Sultanbeyli Belediye Başkanı Ali Nabi Koçak, Yeni Akit (2017) gazetesine sürecin 20. yılı dolayısıyla verdiği röportajda Erbakan'ın kendisine Aydın Doğan tarafından tehdit edildiğini söylüyordu. Koçak şunları anlatıyordu;

"Erbakan bana bir keresinde "Bizi düşüren holdingler ve medya oldu. Şu Aydın Doğan var ya Aydın Doğan? Mert düşmandır. Bir gün Lütfi Doğan Hocamı araya koydu ve bana geldi. 'Hocam hakikaten senin yapmış olduğun şu havuz sistemi doğru. Din için, vatan için, millet için elzem. Ama biz ne yiyeceğiz?' dedi. Ben de 'Yahu Aydın Bey bu kadar şirketin var, holdingin var daha ne yiyeceksin, yetmiyor mu' dedim. O da, 'Hocam bunlar bize babadan miras kalmadı ki. Biz Devlet Planlama Teşkilatına 5 trilyonluk yatırım projesi getirdik. Devlet Planlama Teşkilatı'nın onayıyla devletin Ziraat Bankasından 5 yıllığına 5 trilyon faizsiz para çektik. Aynı parayı devletin Vakıflar Bankasına yüzde 170 faizle yatırdık. Biz para satarak para kazandık. Devletten faizsiz aldık, devlete faiz vererek kazandık. Ama şimdi sen Havuz Sistemi ile Ziraat Bankasının yoksa İş

> Bankasından alıyorsun, İş Bankasının yoksa Vakıflar Bankasından alıyorsun, onun da yoksa öbüründen alıyorsun, belediyeden alıyorsun. Bu Havuz Sistemi ile bizim nemamızı, menfaatlerimizi kestin. Bundan vazgeçersen geç yoksa biz senin karşında tüm gücümüzle mücadele edeceğiz ve seni düşüreceğiz' dedi. Ve bizi medya ile holdingler düşürdü (Yeni Akit, 2017)."

28 Şubat sürecinin gazete manşetlerine baktığımızda, manşet saldırılarının Refahyol hükümeti iktidara gelir gelmez başladığını görürüz. Dönemin en etkili üç gazetesi olan Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazeteleri kısa süre içinde 54. Hükümete karşı çok yönlü bir karalama kampanyası başlatarak "irtica", "laiklik" ve "şeriat" kavramlarını hemen her gün manşetlere çıkarmış ve kamuoyunu yönlendirmeye çalışmıştır. Adı açıklanmayan "Üst düzey askeri yetkililere" dayandırılan asparagas manşet ve haberlerle TSK defalarca "göreve" davet edilmiştir (Çetin, 2013, 1). Medyanın hükümet üzerindeki tazyikini anlamak için manşetlere kronolojik olarak bakmak medyanın rolü hakkında sağlıklı bilgiler verecektir. Çünkü halkın algısıyla en çok manşetlerle oynanmıştır. Manşetlerdeki öfkeyi ve tarafgirliği öğrenmek adına birkaç örneği şu şekilde verebiliriz;

Hürriyet'in 14.08.1996 tarihli "70 yıllık imajımız güme gidiyor" manşeti Erbakan'ın İslam dünyasıyla olan yakınlaşmasına alaycı bir gözle bakıyordu (EK 1).

Sabah'ın 31.08.1996 tarihli "Gergin gece" manşeti ise insan hakları savunucularından oluşan bir grup ile birlikte PKK'nın esir aldığı askerleri kurtarabilmek amacıyla Kuzey Irak'a giden Van Milletvekili Fethullah Erbaş hakkındaki karalayıcı ifadeleri konu ediniyordu (EK 2).

Milliyet'in 21.09.1996 tarihli "Paket depremi" manşeti medyanın işadamlarını da yanına çektiğinin ve onların ağzıyla hükümeti sıkıştırmak istediğinin deliliydi (EK 3).

Sabah'ın aynı günkü (21.09.1996) tarihli manşeti ise "Darbesiz indiririz" idi. Manşetin devamında Mesut Yılmaz'ın Erbakan zihniyetine savaş açtığından bahsediliyordu. Sabah ve Milliyet sanki anlaşmışçasına farklı muhalif grupların sözcülüğünü yapıyor görünüyorlardı (EK 4).

22.11.1996 tarihli Hürriyet'in manşeti "Sivil toplum ayakta" idi. Bu sefer de sol kesimin elinde bulunan sivil toplum örgütleri sürece dahil edilmişti (EK 5).

Sabah'ın 13.12.1996 tarihli "Ordu rahatsız" manşeti ise ordunun atılan subaylara tepki gösteren İslami medyaya olan rahatsızlığı dile getiriliyordu. Sabah ve ordu, hükümete destek veren medyanın rahatsızlığından bile rahatsız olmuştu (EK 6).

Hürriyet'in 20.12.1996 tarihli "Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin" manşeti ibretlikti. İsmi verilmeyen bir komutanın sözünün manşet yapıldığı haberle darbe iması yapılıyordu. Daha sonra bu sözü söyleyenin Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya olduğu anlaşılmıştı (EK 7)

Milliyet'in 28 Şubat 1997 tarihli, yani sürece adını veren günkü manşeti "En uzun gün" idi. Daha 28 Şubat kararları açıklanmadan hükümetin MGK'da nelerle karşılaşacağı biliniyordu (EK 8)

06.03.1997 tarihli Sabah gazetesi "Paşa paşa imzaladı" manşetiyle Erbakan'ın 28 Şubat MGK'sında alınan kararları imzaladığını alaycı bir dille ifade ediyordu (EK 9).

Hürriyet'in 26.03.1997 tarihli manşeti "Bu kararlara uyulacak" idi. Manşetin asker ağzı ve emir kipiyle yazılması dikkat çekiciydi. Haberin detayında askerin Refah Partisi'ne MGK kararlarının uygulanmasıyla ilgili sert tepki gösterdiği anlaşılıyordu (EK 10).

Hürriyet'in 01.04.1997 tarihli "TOBB: Hükümet hemen bitmeli" manşeti ise ordunun kuklası haline gelen meslek kuruluşlarından TOBB'un demeciyle ilgiliydi (EK 11).

28 Şubat sürecinin medyadaki önemli aktörleri şüphesiz ki köşe yazarlarıdır. Sabah, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Radikal gibi gazetelerde yazan yazarlar, köşelerinde adeta hükümete savaş açmışlardı. Yazarlar sadece siyasetçileri değil, onların mensubu olduğu dünya görüşünü ve parti tabanlarını yerden yere vuruyorlardı. Süreç içerisinde politikacıların yanı sıra en çok dindar kesim ve bilhassa başörtülüler eleştirinin de ötesinde saldırıya uğramışlardır. Köşe yazılarındaki muhalefeti öğrenmek için şu örnekler aydınlatıcı olacaktır;

Hürriyet'in o dönemdeki başyazarı olan Oktay Ekşi, 14 Ağustos 1996 tarihli "Erbakan'ın dış politikası" isimli makalesinde, Erbakan'ın İran'a yaptığı dış politikayı yerden yere vuruyor ve şeriatçılık üzerinden hükümete saldırıyordu.

Sabah'ın o dönemdeki Ankara temsilcisi Fatih Çekirge, 31 Ağustos 1996 tarihli "Dikkat yüksek gerilim" başlıklı yazısında Erbakan'ın 30 Ağustos resepsiyonunda Cumhurbaşkanı ve asker tarafından eleştirildiğini yazıyordu. Yazıda asker yanlısı tutum dikkat çekiyor.

O dönem Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmenliğini de yapan Ertuğrul Özkök, Hürriyet'teki 22 Aralık 1996 tarihli "Bu defa silahlı kuvvetler halletsin" isimli yazısında adını vermek istemeyen bir komutanla yaptığı görüşmeyi aktarıyor ve sivil toplum örgütlerini mücadeleye çağırıyordu.

Milliyet'in o dönemdeki başyazarı Güneri Civaoğlu, 16.01.1997 tarihli "Yollar" isimli makalesinde DYP'nin RP'den şikâyetçi olduğunu iddia ederek DYP'den ayrılan bazı siyasetçilerin bir hafta önce kurduğu Demokrat Türkiye Partisi için adeta istifa edecek milletvekili arıyordu.

28 Şubat MGK kararlarıyla ilgili olarak Oktay Ekşi, 3 Mart 1997 tarihli "Etme bulma dünyası" başlıklı yazısında, anayasal düzenin meşru bir organının Türkiye'nin istikbalini karartacak olan bir gidişe nihayet 'dur' dediğini, MGK'da konan tavrın yadırganacak bir tarafı olmadığını, ödenmesi gereken bir bedelin olması halinde de bunun laik cumhuriyete kast edenler tarafından ödenmesi gerektiğini yazıyordu. Aynı gazetenin yazarlarından Emin Çölaşan da, aynı günkü yazısında "Piyasadaki iki paralık herifler konuşacak, yazacak, gösteri yapacak… Asker sus pus olup sessiz kalacak ve ülkedeki rezaletleri görmeyecekti! Ve meydan bu yobazlara kalacaktı" şeklinde yazıyordu.

Fatih Altaylı, 3 Mart 1997'de Hürriyet'teki "Yeni vatandaşlık görevim" başlıklı yazısında "Kendime yeni bir iş buldum. Bundan böyle kılık kıyafet kanununa aykırı olarak dolaşanları, kolundan tuttuğum gibi karakola götüreceğim. Evlerini polise göstereceğim. Otomobilde görürsem plakalarını alıp bildireceğim." şeklinde yazıyordu.

Hasan Cemal, Sabah'taki 6 Mart 1997 tarihli "Özal'ın hoca tarifi" başlıklı yazısında Özal'ın kendisine Erbakan'ın bir tahtasının eksik olduğunu ve kendini hep merkeze koyduğunu söylediğini iddia ederek Başbakan Erbakan'ı geri zekâlılıkla suçluyordu.

Fatih Çekirge, 1 Nisan 1997 tarihli Sabah gazetesindeki "Her an her şey olabilir" başlıklı yazısında iktidarı eleştiriyor ve iktidarın inat etmesi halinde darbenin olabileceğini ima ediyordu.

Necati Doğru, 12 Nisan 1997'de Sabah'ta yayınlanan "Hacca gitmek mi sevap? darbe yapmak mı sevap?" başlıklı yazısında "Şu günlerde Allah, belki de hacca gidenlerden darbe yapmayı düşünenlere daha çok sevap yazıyordur. Hacca gitmek darbeyi keser mi?" diyordu. Hürriyet'ten Bekir Coşkun da Nisan 1997 tarihli "Darbenin adı" isimli bir yazısında "Fiilen darbe başladı. Şu anda darbe sürecindeyiz. Artık darbenin ne zaman yapılacağı değil ne zaman sona ereceği konuşuluyor, diyordu.

Ertuğrul Özkök, Genelkurmay Başkanlığında aldığı brifingden sonra yazdığı 12 Haziran 1997 tarihli yazıda RP'nin kapatılmasına gösterilen tepkileri eleştiriyor ve hükümeti istifaya çağırıyordu. Özkök yazısında "Onurlu siyasetçiler şimdiye kadar çoktan çekilmişlerdi… Erbakan ve Çiller askerin kararlılığına hâlâ inanmış değil. O nedenle hâlâ direnmeye çalışıyorlar" diyerek hükümeti tehdit ediyordu. Fikret Bila da brifingden sonra 12 Haziran 1997'de Milliyet'te yazdığı makalede "Konuşma, ayak sesinden öte oluşmuş koşullar karşısında muhtemel bir askeri müdahalenin yasal dayanaklarını açıklamak gibiydi." diyordu.

Manşet ve köşe yazısı örneklerinden sonra şunu diyebiliriz ki; 28 Şubat sürecinde Türk medyasının büyük bir kısmı, Başbakan Erbakan, birçok bakan, siyasetçi, bürokrat, ordu mensubu ve gazetecilerin kendilerinin de itiraf ettiği gibi, postmodern darbenin gerçek failleridirler. Medya askeri ve sivil toplumu bu kadar çok provoke etmeseydi belki de 28 Şubat postmodern darbesi olmayacaktı. Çünkü Türkiye'deki darbelerde asker hep halk desteği aramış, 28 Şubat sürecinde olmayan halk desteği medyanın tahrikleriyle oluşmuştur. Ancak asker yine de yeterli destek görememekten tatmin olmamış olmalı ki, darbe yapmak yerine hükümeti muhtıra ile hükümeti istifaya zorlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ ŞAFAK GAZETESİNİN SÜREÇTEKİ YAYIN POLİTİKASI

19 Eylül 1994 yılında yayın hayatına başlayan Yeni Şafak gazetesi muhafazakâr, İslami çizgide yayın yapan bir gazetedir. Hekimler Birliği Vakfı Başkanı Dr. Yakup Yönten ve Tufan Mengi tarafından kurulan gazete, birkaç defa el değiştirdikten sonra Albayrak Grubuna geçmiştir. Gazetenin genel yayın yönetmenliğini sırasıyla Mehmet Ocaktan, Nabi Avcı, Akif Emre, Yusuf Kaplan, Selahattin Sadıkoğlu, Mustafa Karaalioğlu, Yusuf Ziya Cömert ve güncel olarak İbrahim Karagül üstlenmiştir. Albayrak Grubu daha sonraları gazetenin çizgisine paralel yayın yapan TVNET isimli bir de televizyon kurmuştur.

Gazete, 28 Şubat sürecinde hükümetin büyük ortağının Refah Partisi olması nedeniyle hükümetten yana bir yayın politikası izlemiştir. Bu tezde gazetenin 28 Haziran 1996 ile 4 Temmuz 1997 tarihleri arasında, Giriş bölümünde zikr ettiğimiz olaylar hakkındaki yayın çizgisi incelenecektir. Araştırmamızda sadece gazetenin manşeti, iç sayfa haberleri ve başyazar ve konuyla ilgili yazan köşe yazarlarının yazıları dikkate alınmıştır.

Bu bölüm iki kısım olup ilk kısımda Refahyol hükümetinin kuruluşundan 28 Şubat 1997 MGK kararlarına kadar olan dönemdeki olaylar incelenecektir. İkinci kısımda MGK kararlarıyla ANAP-DSP-DTP hükümetinin kurulmasına kadar olan döneme değinilecektir.

1. MGK KARARLARINA KADAR OLAN DÖNEM

Yeni Şafak'ın Refahyol hükümetinin kurulacağı 28 Haziran 1996 tarihli nüshasının manşeti "İyi numara" idi. Gazete, ANAP lideri Mesut Yılmaz'ın RP-DYP hükümetinin kurulma ihtimalini anladıktan sonra DYP'ye partileri birleştirme teklifinde bulunduğunu, ancak DYP'li yöneticilerin bu teklifi tutarsız ve kurnazca bulduklarını belirtiyor. Gazete, Yılmaz'ın önerisini "Çiller'e yönelik bir tuzak" olarak ifade etmekte ve Mesut Yılmaz'ı eleştirmektedir. Gazetenin iç sayfalarındaki detaylı haberde ise güvenoyunun nerdeyse tamam olduğu, DYP'de muhaliflerin istedikleri

sayıya ulaşamadıkları, dönüşümlü Başbakanlığın partilerce kabul edildiği, kabine pazarlıklarınınsa devam ettiği belirtiliyor. Başyazar Ahmet Taşgetiren, aynı günkü "İlkeli bir hükümet için" başlıklı makalesinde, kurulacak ideal bir hükümeti tarif ediyor. Taşgetiren, hükümete Büyük Birlik Partisi'nin (BBP) de dahil olması tavsiyesinde de bulunuyor. Ayrıca ilkesel olarak birbirinden farklı politikaları olan RP ve DYP'nin ortak noktalara bakarak değil, ihtilaflı konular üzerinde durarak başarılı olabileceğini vurguluyor. Gazetenin o günkü ilk sayfasında dikkat çeken bir haber daha var; "Şok telefon" başlıklı haberde, DYP'li Nahit Menteşe'nin DYP'li Denizli milletvekili Kemal Aykut ile yaptığı görüşmede, bazı büyük gazete ve TV'leri hedef aldıklarını, hükümet kurulur kurulmaz promosyon yasası çıkaracaklarını söylediği iddia ediliyor.

Gazetenin 29 Hazirandaki manşeti ise "Başbakan Erbakan" (EK 12). Manşetin altında 54. Hükümetin Necmettin Erbakan'ın Başbakanlığında kurulduğu, Erbakan'ın çeyrek asırlık mücadelesinin karşılığını aldığı yazıyor. İlk sayfada hükümetin kurulmasıyla birlikte borsanın yükseldiği ve memurun zamlar yüzünden eyleme hazırlandığına dair biri olumlu diğeri olumsuz olmak üzere iki haber de bulunuyor. Gazetenin iç sayfasındaki haberde kabine üyeleri tanıtılmakta ve DYP'li muhaliflerin koalisyona tepki verdiğinden bahsedilmektedir. Ahmet Taşgetiren'se "Basının en ahlaksızı" başlıklı makalesinde Hürriyet gazetesinin önceki günkü manşeti olan "Sivas'ın aktörü bakan oluyor" üzerinden Ertuğrul Özkök ve Oktay Ekşi'ye çatıyor ve Sivas eski Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu'nun herhangi bir hüküm giymemesine rağmen suçluymuş gibi gösterilmesini sert bir dille eleştiriyor. Taşgetiren'in yazısı süreç içerisindeki gazeteler arası savaşın da ilk örneklerinden olacaktır.

30 Haziranda "Dönüm noktası" manşetiyle çıkan Yeni Şafak, Erbakan'ın hükümetin kurulmasıyla ilgili düşüncelerine yer vermiş. Gazetenin yazarlarının ise "Allah utandırmasın", "Hayırlı olsun" vb. başlıklarla hükümetin kurulmasından duydukları memnuniyeti köşelerine taşıdıkları görülüyor.

Refahyol hükümetinin 28 Şubat 1997'deki MGK öncesi verdiği imtihanlardan ilki Başbakan Erbakan'ın 2-7 Ekim tarihleri arasında Afrika ülkelerine yaptığı gezidir. Yeni Şafak'ın gezinin başladığı ilk gün olan 2 Ekim 1996 tarihli manşeti "Bu nasıl

demokrasi" dir. Gazete üç büyük gazetenin (Hürriyet, Milliyet, Sabah) ve bazı TV kuruluşlarının Afrika gezisi üzerinden ortamı germesini ve geziye laiklik üzerinden bakmasını eleştiriyor. Gazete, bilhassa Hürriyet gazetesinin orduyu tahrik ettiğini ve Hürriyet başyazarı Oktay Ekşi'nin tüm laikleri şeriata karşı mücadeleye çağırmasını sert bir dille eleştiriyor. Gazete ayrıca Devlet Bakanı Abdullah Gül'ün demecine de yer veriyor. Gül, demecinde nereye gideceğine Başbakan'ın karar vereceğini, Afrika ziyaretlerinin Batı ile ilişkilerin zayıflaması anlamına gelmeyeceğini, geziyi eleştirenlerin PKK'ya destek veren ülkelere yapılan ziyaretlere neden sessiz kaldıklarını sorguluyor. Gazetenin iç sayfalarında İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın Afrika gezisi ile ilgili kararnameyi imzalamak yerine gerekirse istifa edeceğini söylemesine dair Çiller'in yorumuna yer veriliyor. Çiller, laikliğin teminatının kendisi olduğunu, kararnamenin siyasi geleneklere göre çıkacağını vurguluyor. O günlerin diğer bir tartışma konusu Afgan Büyükelçinin "Taliban'ın başa nasıl geçtiğini anlamadık" sözleridir. Refah Partisi'nin medya tarafından Taliban'la özdeşleşmesinden rahatsızlık duyan gazete, ana akım medyayı tenkit eden haberlere veriyor. Ayrıca Ahmet Taşgetiren "Bir yalanın anatomisi" başlıklı makalesinde, medyanın tutumunun yanı sıra Afgan elçi ile röportaj yapan Zaman gazetesinin de azıcık "hoşgörü" ilkesinden sıyrılıp "Yanlış anlaşıldım" gibi bir manşet yerine "Medya skandalı" benzeri bir manşet atmamasını eleştiriyor. Gazetenin Ankara temsilcisi Mustafa Karaalioğlu ise "Ülkenin teminatı olmak" başlıklı yazısında RP'nin laiklik tartışmalarındaki pasif duruşunu eleştiriyor. Gazetenin o günkü nüshasında Demirel'in sürekli laiklik vurgusu yapması ve Mesut Yılmaz'ın "Hükümeti düşürmeliyiz" sözü de eleştiriliyor.

Yeni Şafak'ın 3 Ekimdeki nüshasının ilk sayfasında Afrika gezisiyle ilgili kısa bir haber geçilmiş. Haberde Erbakan'ın gezi öncesi açıklamalarına ve basının olayı çarpıtması nedeniyle medyayı uyarmasına yer verilirken, "Sorumlu devlet adamına bak" isimli manşette (EK 13) Demirel'in her konuşmasında laik-antilaik tartışmalarından bahsettiği ve Refah Partisi'ni sürekli olarak ima yoluyla hedef aldığı belirtilerek Demirel'e sert bir çıkışta bulunuluyor. Haberde ayrıca her mikrofonu eline alanın laiklik ve şeriata dair konuştuğu, ancak tarafsız kalması gereken Demirel'in ortamı germesinin kabul edilemez olduğu belirtiliyor. Haberin yanında ise gerginliği tırmandıran İsmail Hakkı Karadayı, Bülent Ecevit, Deniz Baykal, Mümtaz Soysal, Yekta Güngör Özden ve Mesut Yılmaz'ın fotoğrafları yayınlanıyor. İç sayfalarda

"Demirel'e yakışmıyor" başlıklı haberde Demirel'in her üniversite açılışında Refah Partisi'ne dokundurması eleştiriliyor. Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Ocaktan "Ara rejim için vals filmi ANAP'a mı ihale edildi" adlı makalesinde ANAP'ın Çankaya'nın taşeronluğunu yaptığını öne sürüyor.

Gazete 4 Ekimdeki baskısının ilk sayfasında laiklik tartışmalarına değiniyor ve "Bu öfke niye" isimli manşetinde Erbakan'ın İsrail'le anlaşma, Çekiç Güç'ün görev süresinin uzatılması, subayların ordudan atılması ve başörtüsü gibi konularda sessiz kalmasına rağmen "Laiklik elden gidiyor" gibi bahanelerle üzerine gidilmesini eleştiriyor. İç sayfalarda ise Abdullah Gül'ün Mısır gezisiyle ilgili basının yaptığı eleştirilere verdiği cevaba yer veriliyor. Mısır gezisinde havaalanında Türk bayrağı bulunmaması ve Mısır Başbakanının karşılamaya geç gelmesi eleştirilere neden olmuştu. Gül, havaalanlarına ülke bayraklarının asılmadığını, Mısırlı Başbakanınsa başka bir programından dolayı geç kaldığını belirtiyor.

Gazetenin 5 Ekim tarihli "Şov'u bırak çetelere bak" manşetinin hemen üstünde Erbakan'ın Mısır'la dört anlaşma yaptığı haberi var. Manşetse Erbakan'ın Afrika gezisine çıkmasına karşı çıkan Mehmet Ağar'la ilgili iddialara ayrılmış. Aydınlık dergisinin gizli bir MİT raporunu yayınladığı habere yer veren gazete, derginin Ağar'ın devlet içinde gizli bir çete kurduğuna dair iddiaları gündemine alıyor. Diğer bir ilk sayfa haberinde ise Demirel'in İTÜ'de de laikliği anlattığı vurgulanıyor. Yazar Ahmet Taşgetiren'se köşesinde o günlerde hükümeti devirmek için yapılan entrikaları eleştiriyor.

Yeni Şafak, 6 Ekim tarihli baskısının ilk sayfasını "Bayrak jesti" manşetiyle Erbakan'ın Libya gezisine ayırıyor. Manşetin altında Libya gazetelerinin "Hoş geldin Erbakan", "Sadece Başbakan değil, İslam aleminin lideri" manşetlerini attığı ve Erbakan'ın dört bayrakla karşılandığı belirtiliyor. Ayrıca Erbakan'ın Libya'nın PKK'ya destek vermediği sözüne de yer veriliyor. İç sayfalarda Erbakan'ın Libya'ya uygulanan ambargoların kaldırılması talebi ve geziyi takip eden Mustafa Özcan'ın "Libya notları" başlıklı yazısı var. Yazıda Libya'ya nasıl gidildiği ve dış ticaret hacmi gibi konulardan bahsediliyor.

Afrika gezisinde en önemli gün 6 Ekim, en önemli haberlerse sonraki günkü gazetelerde çıkan haberlerdir. Çünkü Kaddafi, çadırda ağırladığı Erbakan'ın yüzüne

Türkiye'nin dış politikasından memnun olmadıklarını, Türkiye'nin Siyonizm'le işbirliği içinde olduğunu ve Ortadoğu'da güneşin altında Kürt milletinin yerini alması gerektiğini söyler. Gazete konuyla ilgili olarak "Erbakan'dan Kaddafi'ye rest" manşetini atıyor ve Erbakan'ın Kaddafi'nin ithamlarına cevaben "Türkiye'de hiçbir ırkçılık ve cinsiyet ayrımı yoktur" dediğini belirtiyor. Haberde ayrıca Libya Başbakanı Abdülmecid El-Gaud'un ortak bildiriye "PKK, terör örgütüdür ve bu örgütün her türlü terörünü reddediyoruz, tabkih ediyoruz" ibaresini sokmaması yüzünden görüşmelerin kesildiği bildiriliyor. İç sayfalarda Abdullah Gül'ün Kaddafi'nin iddialarını deli saçması olarak değerlendirdiği ve Çiller'in de dostlarımızın dostlarını bilmesini istediği şeklindeki demecine yer veriliyor. Gazetenin ilk sayfasında eski CIA ajanı Graham Fuller'le ilgili bir haber de var. "ABD, RP'yi anlamak zorunda" (EK 14) başlıklı haberde Fuller, Türkiye'nin kendi çıkarlarının olduğunu, dolayısıyla istediği ülkeyle işbirliğine gidebileceğini söylüyor. Fuller ayrıca ABD'nin geziden rahatsız olduğunu, ancak Türkiye'yi anlaması gerektiğini de sözlerine ekliyor. Ahmet Taşgetiren aynı günkü "Çıkmaz yollar" başlıklı yazısında Libya gezisi üzerinden koparılan fırtınanın hükümeti düşürmek için yapıldığını, askerinse bu tür demokratik olmayan çalışmalara destek olarak ordunun itibarını düşürdüğünü iddia ediyor. Taşgetiren ordunun yanı sıra Mesut Yılmaz'ı da hükümeti düşürmek için yaptığı faaliyetlerden dolayı eleştiriyor ve amaçlardan birinin de Çiller'i bitirmek olduğunu yazıyor.

Kaddafi'nin sözleri 8 Ekim tarihli nüsha daha da çok yer buluyor. "Pisi pisine gol" başlıklı manşetin altında Kaddafi'nin patavatsız sözlerinin Başbakan Erbakan'ı hak etmediği halde zorda bıraktığı belirtiliyor. Haberde ayrıca Ecevit'in Erbakan'ı suçlayıcı ifadeleri ve Erbakan'ın Kaddafi'nin hakaretini iade ettiği de vurgulanıyor. İlk sayfadaki diğer iki haberde Ağar'ın çetelerin üstüne yattığı ve rektörlerin son zamanlarda laiklik nutukları atmalarının YÖK Başkanı Kemal Gürüz'ün talimatıyla olduğu iddia ediliyor. İç sayfalarda Libya'nın PKK'yı kınadığı belirtilse de iki Başbakanın hazırladığı ortak bildiride PKK isminin geçmediği görülüyor. Yine iç sayfalarda büyük gazetelerin ve yazarlarının Kaddafi'den daha saygısız olduğu ve Kaddafi'nin hakaretlerine sevindiklerini vurgulayan bir haber var. Haberde Yeni Yüzyıl gazetesinin "Erbakan eşekten düştü" manşeti ile Oktay Ekşi'nin "Kaddafi az bile yapmış" gibi karşıt medyanın söylemleri eleştiriliyor.

Yeni Şafak, 9 Ekimdeki nüshasında başka bir skandala yer veriyor. Demirel'in İtalya ziyaretinde İtalyan Cumhurbaşkanı Scalfaro'nun "Türk ve Kürt halkları" tabirini kullanması, Demirel'in kulağının çekildiği şeklinde yorumlandığı belirtiliyor. Ayrıca bazı İtalyan milletvekillerinin Demirel'i PKK bayrakları ile karşıladığı, ancak Demirel'in bunca olaya karşı sessiz kaldığı vurgulanıyor. İlk sayfada Erbakan'ın Nijerya ziyaretinin çok iyi geçtiği de belirtiliyor. İlk sayfada "Türkiye'nin bir sorunu var" başlıklı bir de editoryal yazı var. Yazıda medyanın Roma'daki skandala sessiz kalması ve hükümeti devirmeye yönelik çabaları eleştiriliyor. Ahmet Taşgetiren, aynı günkü "Kaddafi'ye kızalım, ama…" başlıklı yazısında Mısır ve Libya gezilerindeki skandalların olmasından önce tedirgin olduğunu ve haklı çıktığını söylüyor. İslam dünyası tanımının herkes gibi Erbakan tarafından da yanlış tanımlandığını, Kaddafi ve Mübarek gibi liderlere İslami lider gibi bakılmayacağını, bu ülkelerin sadece halklarının Müslüman olduğunu belirten Taşgetiren, yine de İslam dünyasına açılmanın yanlış olmayacağını ve bu yüzden Erbakan'ın üzerine gidilemeyeceğini iddia ediyor.

Gazete, 10 Ekim tarihli "Erbakan püskürtü" manşetiyle ilk sayfasını Erbakan'ın sözlerine ayırıyor. Erbakan'ın, ulusal onurun muhalefetin yaptığı gibi korunamayacağını, PKK'ya destek veren ülkelere ses çıkarmayanların Libya gezisini eleştirmelerinin kabul edilemez olduğunu vurguladığı belirtiliyor. İlk sayfadaki diğer bir haberde ise medyanın Roma'daki skandalı görmezden geldiği bildiriliyor. Ahmet Taşgetiren aynı günkü "Dolduruşa gelmemek için" başlıklı yazısında direk medyayı eleştiriyor ve Gülen örgütüne ait Samanyolu TV'nin Libya olaylarını Hürriyet'ten Oktay Ekşi ve ANAP'tan Ahad Andican'a, TGRT'nin Mehmet Barlas'a yorumlatmasını yadırgıyor. Ayrıca Kanal 7'nin ne yaptığını bilmez halde görünümü ve "aradakiler" olarak tanımladığı Gülen medyasının objektivite adı altında tarafsız kalma çabalarını eleştiriyor. Taşgetiren ayrıca Türk ana akım medyasının Amerikan medyasına paralel bir yayın çizgisine sahip olduğunu da belirtiyor.

Tarihler 3 Kasım 1996'yı gösterdiğinde Türkiye'deki devlet-mafya ilişkilerini deşifre eden Susurluk kazası meydana gelir. İçinde DYP'li Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak, İstanbul'daki bir polis okulunun müdürü Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay sahte kimlikli Abdullah Çatlı ve Melahat Özbay sahte kimlikli Gonca Uz'un bulunduğu araba, Balıkesir'in Susurluk ilçesinde trafik kazası geçirir ve Sedat Bucak

hariç diğer yolcular ölür. Yeni Şafak, haber daha taze olduğu için 4 Kasım 1996 tarihli baskısında küçük bir yer ayırır ve kazada polis müdürü Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay ve Melahat Özbay'ın öldüklerini, Sedat Bucak'ınsa ağır yaralandığını bildirir.

Ancak kaza 5 Kasım 1996 tarihli Yeni Şafak nüshasında "Kimin çetesi" manşetiyle haber olur. Haberde bir polis müdürü ile milletvekilinin İnterpol tarafından aranan Abdullah Çatlı ile ne işi olduğu sorgulanıyor ve bu durumun Doğu Perinçek'in Çiller'in kontrgerilla örgütü kurduğu iddialarını doğruladığı belirtiliyor. Perinçek, önceki açıklamalarında Çatlı'nın bazı üst düzey emniyet mensuplarıyla birlikte Çiller'in örgütünde çalıştığını iddia etmişti. Kazazedelerin birlikte bulunmasıyla ilgili olarak da; ya mafya lideri Alaattin Çakıcı'yı öldürmek için ya da Türkiye'ye iade edilen Papa suikastçisi Oral Çelik'in serbest bırakılmasıyla ilgili konuştukları şeklinde iki senaryodan bahsediyor. İç sayfalarda ise kazada ölenlerin Mehmet Ağar'ın gizli çetesinin üyeleri oldukları iddia ediliyor.

Yeni Şafak, 6 Kasımda da konuya değiniyor ve "Niçin susuyorlar?" manşetiyle çıkıyor. Manşetin altında devletin karanlık ilişkileri açıklayamadığı ve koruduğu izlenimi verdiği iddia ediliyor. Diğer yandan İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın devletin içindeki özel suç örgütünün lideri olduğu iddialarının doğru çıkmaya başladığı ve Ağar'ın birbiriyle çelişen ifadeler verdiği iddia ediliyor. İç sayfalarda haberin devamında, İşçi Partisi'ne ait Aydınlık dergisinin diğer iddialarına yer veriliyor. Haberlerini bir MİT raporundan aldığını iddia eden dergi, Sedat Bucak'ın korucularının bir çete gibi çalıştığını ve Mehmet Ağar'dan aldıkları direktiflerle hareket ettikleri iddia ediliyor. Haberde MİT'in raporu yalanladığı da belirtiliyor. Yine iç sayfalarda muhalefet liderleri Ecevit, Baykal ve Yılmaz'ın devlet-mafya ilişkilerine verdikleri tepkilerin haberleştirildiği görülüyor.

Yeni Şafak, 7 Kasımda da Susurluk kazasına eğiliyor ve "Ağar köşeye sıkıştı" manşetiyle çıkıyor. Haberde devlet-mafya ilişkilerinin ortaya çıkmasından sonra gözlerin Mehmet Ağar'a çevrildiği ve bir açıklama beklendiği, CHP'ninse Ağar'ı istifaya çağırdığı belirtiliyor. Haberin iç sayfalardaki devamında Ağar hakkında gensoru verildiği belirtiliyor ve Ağar'la ilgili suçlamalara geniş yer veriliyor. Ahmet Taşgetiren de aynı günkü "Susma, sustukça.." başlıklı makalesinde konuya değiniyor. Yazar, Mehmet Ağar'ın yükseldikçe Türkiye'de faili meçhullerin de yükseldiğini ve

kazanın kaderin bir planı olduğunu söylüyor. Yazının sonlarına doğru Refah Partisi'ne yükleniyor ve hükümetin suskunluğuna dayanamadığını belirtiyor. Başbakana da çağrıda bulunan yazar, tüm bu pislikleri temizlemek için Başbakanın harekete geçmesini, sessiz kalmasının kendisine ve partisine de çamurun sıçraması anlamına geleceği uyarısında bulunuyor.

Gazete, 8 Kasımda yine Ağar'a yükleniyor ve "Umurunda bile değil" manşetiyle çıkıyor. Haberde DYP'nin Ağar'dan desteğini çektiğini, ancak Ağar'ın istifa etmekte direndiği ve basını suçladığı bildiriliyor. Demirel'in de bir demecine yer veren gazete, Cumhurbaşkanının "Hadiseyi sınırları içinde mütalaa edin" sözü üzerinde duruyor. Ahmet Taşgetiren de aynı günkü yazısında Çiller'in "Devlet çürümüştür" yazısına atıfla, bir şeyler yapılması gerektiğini, bilhassa diğer partiler içinde temiz gibi duran ve iktidarda olan RP'nin harekete geçmesi gerektiğini söylüyor.

Gazete 9 Kasım tarihli "Örtbas operasyonu" manşetiyle (EK 15) istifa eden Ağar ve Çiller'e yükleniyor ve yeni İçişleri Bakanı Meral Akşener'in Çiller'e yakın biri olduğunu, Çiller'in kendine yakın birini bakan yaparak suçları örtbas etmeyi amaçladığını öne sürüyor. Haberin iç sayfadaki devamında Akşener için "Çiller'in tetikçisi" tabirini kullanıyor ve Erbakan'ın "parti içi mesele" ile Çiller'in "istifanın olaylarla ilgisi yok" yorumlarını ön plana çıkarıyor. Taşgetiren de aynı günkü yazısında devletin içine çöreklenmiş illegal yapıların ülkeyi ne hale soktuğuna dair yorumda bulunuyor.

28 Şubat sürecinden akılda kalan en önemli aktörlerden birisi şüphesiz ki Aczmendi lideri Müslüm Gündüz'dür. Hükümeti ve muhafazakâr kesimi itibarsızlaştırma amacı güden kurguların oyuncularından birisi olan ya da yapılan Gündüz, 29 Aralık 1996'da nikahlı eşi olduğunu iddia ettiği Fadime Şahin isimli bir kadınla basılır. Baskında medyanın da hazır bulunması ve canlı yayın yapması, baskının planlanmış bir kurgu olduğu şüphesine neden olur. Yeni Şafak olaya iki gün sonra, ilk kez 31 Aralık tarihli nüshasının iç sayfalarında bir haber ve iki köşe yazısıyla yer veriyor. "Baskın hukuka aykırı" başlıklı haberde, Gündüz'ün nikahlı eşiyle polis ve basın mensupları tarafından basılmasının hukuka aykırı olduğu öne sürülüyor. Avukatların görüşlerine yer verilen haberde, Gündüz'ün bir aydır izlendiği,

neden daha önce yakalanmadığı ve basının orada ne işinin olduğu sorgulanıyor. Ali Bulaç aynı günkü baskıdaki "Müslüm Gündüz'ün ahı kimi tutacak? polisi mi, medyayı mı, Başbakanı mı?" başlıklı makalesinde olayın bir kurgudan ibaret olduğunu, medyanın her zamanki gibi ahlaksızlık yaptığını, polisinse kendine yakışmaz bir tutum sergilediğini vurguluyor. Devamında, önce Başbakan Erbakan'ı eleştirerek neden kendisine bağlı polislerin bu baskınını engellemediği ve sesini çıkarmadığını eleştiriyor. Son olarak RP'li ve BBP'li milletvekillerine seslenerek niçin konuyu meclis gündemine getirmediklerini soruyor. Ahmet Taşgetiren de "Müslüm Gündüz olayı" başlıklı makalesinde Müslüm Gündüz'ü savunmayacağını ve Aczmendi çizgisine karşı olduğunu, ancak onlar üzerinden muhafazakârların burnunun sürtülmesinin kabul edilemez olduğunu vurguluyor. Bu olayların RP'nin iktidara gelmesinden sonra artmasını da manidar bulduğunu söylüyor.

Yeni Şafak'ın 1 Ocak 1997 tarihli nüshasının ilk sayfasında Erbakan'ın Susurluk skandalı ile ilgili harekete geçip geçmeyeceği yer alıyor. Gazetenin Erbakan'ı Susurluk konusunda pasif davrandığını düşünmesi nedeniyle yayınlarıyla Başbakanı bir şeyler yapmaya zorladığı görülüyor. Gazetenin iç sayfalarında Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın baskınla ilgili soruşturma başlattığı haberi var. Diğer bir haberde Gündüz'ün avukatlarıyla yapılan röportaja yer verilerek baskının hukuksuz olduğu vurgulanıyor.

Gazetenin sonraki günlerdeki nüshalarında Müslüm Gündüz'le ilgili haber bulunmazken, Ahmet Taşgetiren 6 Ocak tarihli "Yanlış meydan okumalar" başlıklı makalesinde Müslüm Gündüz'ün "Hapisten çıkarsam dördüncü karıyı da alacağım" ve Aczmendilerin "Tek eşliliğe ve laikliğe savaş açacağız" sözleri üzerinden grubu eleştiriyor.

Gazetenin 6 Ocak tarihli baskısının iç sayfalarında "Küskünler partisi hazır" haberi, bu araştırmada incelemesini yapacağımız diğer bir konu olan 'DYP'li bazı vekillerin istifa ederek Hüsamettin Cindoruk liderliğinde Demokrat Türkiye Partisi'ni (DTP) kurmasının gazetedeki ilk haber olma özelliğini taşıyor. Haberde Aralık ayında DYP'den ayrılan milletvekillerinin Hüsamettin Cindoruk liderliğinde parti kurdukları, ANAP'ın yeni partiye destek verdiği ve DYP'de yeni istifaların olabileceği belirtiliyor. Gazete, haberinde yeni parti ile ilgili herhangi bir olumlu ya da olumsuz

yorumda bulunmuyor. Gazetenin takip eden günlerdeki nüshalarında da yeni parti ile ilgili herhangi bir haber yapmadığı gözleniyor.

Gazetenin 10 Ocak 1997 tarihli baskısı ise diğer bir sansasyonel olay olan Başbakanlıkta tarikat ve cemaat liderlerine verilecek olan iftarı haber veriyor. "Çok özel iftar" adlı manşetin (EK 16) altında Başbakan Erbakan'ın Türkiye'nin önde gelen 51 cemaat lideri ve manevi önderlerini sonraki gün düzenlenecek olan iftar programına davet ettiği belirtiliyor. İftara Fethullah Gülen, Kemal Kaçar, Mehmet Kutlular, Mahmut Efendi, Şeyh Nazım Kıbrisi ve Esad Coşan gibi isimlerin davet edildiği, Fethullah Gülen'in katılıp katılmayacağının merak konusu olduğu bildiriliyor. Gazetenin iç sayfasındaki haberde de bilhassa Fethullah Gülen'in gelip gelmeyeceğinin merak edildiği, çünkü Gülen'le Erbakan'ın "Susurluk listesi olayı" yüzünden aralarının bozulduğu, Gülen'in kendisinin herhangi bir listede adının bulunmadığının açıklanmasını talep ettiği, ancak Erbakan'ın talebe cevap vermediği bildiriliyor.

İftarla ilgili sonraki iki günde haber bulunmazken, 13 Ocak tarihli nüshada RP'li Lütfü Esengün'ün iftar eleştirilerine verdiği cevap yer alıyor. Ayrıca CHP'li Adnan Keskin'in iftarla ilgili soru önergesi vermesi "CHP'den garip sorular" başlığıyla yapılmış ve CHP'nin hükümetin İslami çevrelere düşmanlık yapmamasından rahatsız olduğu iddia ediliyor. Ahmet Taşgetiren de aynı günkü makalesinin sonunda; RP'nin sisteme karşı sürekli gerilediğini, Başbakanlıkta cemaat liderlerine iftar vermesinin ordudan ihraçların üzerine bir bardak soğuk su içmek değilse de "Biz iktidar olursak böyle olur" tarzında bir teselli olduğunu öne sürüyor.

30 Ocak 1997'de Sincan Belediyesinin organize ettiği Kudüs Gecesi ve sonrasında gelişen olaylar ve tepkiler de 28 Şubat sürecinin kilometre taşlarından biridir. İkinci bölümde detayını verdiğimiz olay, Yeni Şafak gazetesinin 31 Ocak, 1 Şubat, 2 Şubat ve 3 Şubat 1997 tarihli nüshalarında yer almıyor. O günlerde gündemdeki başörtüsü serbestisi, Taksim'e cami ve darbe söylentileri gibi konuların gündemde daha çok yer tuttuğu görülüyor. Kudüs gecesi ile ilgili ilk haber 4 Şubat tarihli baskının ilk sayfasındaki "CHP Sincan'a tahrike gitti" haberidir. Haberde Sincan Belediyesinin geçen Cuma günü düzenlediği Kudüs gününün medyada şeriat provası olarak değerlendirilmesinden sonra ilçede gerilimin arttığı, Sincan'a

otobüslerle giden CHP heyetinin çeşitli olaylara sebep olduğu ve CHP Genel Sekreteri Adnan Keskin'in Başbakana hakaret ettiği vurgulanıyor.

Gazetenin yayınlarından anlaşıldığı kadarıyla Kudüs gününün Sincan'da tankların yürütülmesi ile birlikte ele alındığı görülüyor. 5 Şubat tarihli baskının nerdeyse tamamı Sincan olaylarını ve yürütülen tankların haberleriyle dolu. "Bahane arıyorlar" manşetinin (EK 17) altında "RP'nin demokratik talepleri kriz tacirlerinin hezeyanlarıyla darbe tellallığına dönüşürken, RP'li bazı yerel siyasetçilerin yangına adeta körükle gitmeleri dikkat çekiyor" spotu var. İlk sayfada ve haberin iç sayfadaki devamında, RP'nin Taksim'e cami yapılması, kurban derilerinin istenilen kurumlara verilebilmesi ve başörtüsü gibi yasakların kaldırılması taleplerinin görüntülü ve yazılı medya tarafından istismar edilip TSK'yı darbeye çağırmasının demokrasiyi zedelediği vurgulanıyor. Krizi ANAP ve DSP'li liderlerle Alparslan Türkeş'in tırmandırdığını iddia eden gazete, askerin de DYP'li bürokratlar üzerinden DYP'yi uyardığını belirtiyor. Haberde RP'nin yerel yöneticileri de eleştiriliyor, Sincan'daki olaylara atıfla RP'nin uzlaşma çabalarının yerel yönetimler tarafından bilinçsizce sabote ettiği öne sürülüyor. İlk sayfada Sincan'daki tank yürüyüşü "Sincan'da askerin gövde gösterisi" şeklinde haberleştiriliyor. Haberde, Etimesgut Zırhlı Birlikler Okulundan çıkan 20 tank ve 15 askeri aracın Sincan'da "motorlu yürüyüş" yaptıkları belirtiliyor. Aynı günkü diğer bir haberde İçişleri Bakanı Meral Akşener'in soruşturmanın selameti açısından Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ı görevden aldığı, DGM Savcılığının da Yıldız hakkında gözaltı kararı verdiği bildiriliyor. Diğer bir haberde CHP'nin önceki gün Sincan'da düzenlediği gösterilerde Adnan Keskin'in Başbakan Erbakan için "Yeşil tespihli şeytan", "Zombi", "Humeyni'nin uşağı", "Kaddafi'nin kulu" ve "Kene" gibi tabirler kullandığı ifade ediliyor. İç sayfalarda ise "Erbakan: Sahte gündem" haberiyle Başbakanın sözlerine yer veriliyor. Haberde Erbakan'ın Sincan olayları için gerekli önlemlerin alındığı, devletin gerekli çalışmaları yaptığı, birilerinin sahte gündemle Türkiye'nin önemini tıkamaya çalıştığı, tankların tatbikat yaptığı gibi sözlerine yer veriliyor. Aynı haberde Adalet Bakanı Kazan'ın da olayın büyütülmesini istemediği vurgulanıyor. Son olarak diğer bir haberde Star TV muhabiri Işın Gürel'in tartaklanmasının kınandığı belirtiliyor.

Yeni Şafak, aynı konuyu 6 Şubattaki tarihli nüshasında da haberleştiriyor ve "Hiç boşuna uğraşmayın" manşetiyle çıkıyor. Haberde Sincan kriziyle başlayan

sürecin anti-Refah kampanyasına dönüştüğü, siyasi ve askeri elitlerin "atanmış hükümet" arayışında olduğu öne sürülüyor. Haberin devamında hükümetin Sincan'daki olayları ve Işın Gürel'e yapılan saldırıyı kınamasına rağmen Sincan'ı "fetheden" tankların endişeye neden olduğu, TSK'daki bazı komutanların darbe yapmak için şartların elverişli olmaması nedeniyle diğer partileri RP'ye karşı bir araya getirerek bir milli mutabakat hükümeti kurmaya çalıştığı iddia ediliyor. İlk sayfada Sincan'da yürütülen tankları gösteren bir fotoğrafın altında Türkiye'nin imajının dış dünyada bu görüntüler yüzünden zedelendiği vurgulanıyor. İç sayfada haberin devamında, tankların darbe provası yaptığı ve ordunun meclisten hükümeti düşürmesini istediği, düşürmezse kendisinin düşüreceği mesajını verdiği belirtiliyor. Ayrıca Çiller'in telaşa gerek olmadığı ve Mesut Yılmaz'ın Türkiye'nin uçurumun eşiğinde olduğu iddiası da haberde yerini almış. Mustafa Karaalioğlu aynı günkü "Kim darbeci, kim değil?" başlıklı makalesinde, Sincan Belediye Başkanı ile tankları yürüten komutanın eşit düzeyde suçlu olduğunu, ancak Belediye Başkanından hesap sorulmasına rağmen komutandan hesap sorulamayacağını söylüyor. Karaalioğlu yazının devamında Demirel, Yılmaz ve Meclis Başkanı Mustafa Kalemli'yi suçluyor. Demirel'in son bir haftadır darbe yapılması için ortamı gerdiğini, Mesut Yılmaz'ın hükümetin düşürülüp yerine kendisinin Başbakan olması için çabaladığını, Kalemli'ninse meclisi savunmak yerine Yılmaz-Köşk-Asker arasında mekik dokuduğunu öne sürüyor. CHP ve DSP'nin zaten darbeden yana olduğunu belirten yazar, mevcut konjonktürde bir darbenin mümkün olmadığını, askerin de bunu bildiği için siyaseti bir milli mutabakat hükümeti kurmaya zorladığını söylüyor. Karaalioğlu son olarak Çiller'in duruşunu övüyor ve Erbakan'ın da bu duruş yüzünden daha cesur davrandığını belirtiyor. Ahmet Taşgetiren de "RP, Sincan ve tanklar" isimli makalesinde, RP'nin Sincan olaylarından hemen sonra inisiyatif alarak Belediye Başkanını görevden alması gerektiğini ve Işın Gürel'e yapılan saldırıyı kınadığını belirtiyor. Taşgetiren ayrıca RP'nin sürekli suçlandığını, ancak kimsenin somut bir suç isnat edemediğini, tek sorunun aslında RP'nin iktidarda olması olduğunu belirtiyor. Yazar son olarak RP'nin bilinçli olarak gündemi tırmandırmadığını, ancak bir gündem dağınıklığı içinde olduğunu vurguluyor.

Gazete, 8 Şubattaki baskısını "Hayalleri yıkıldı" manşetiyle çıkarıyor ve muhalefete yükleniyor. Mesut Yılmaz'ın Başbakan olmak için tek çaresinin ara-rejim hükümeti olması ve CHP'nin oylarının düşmesi nedeniyle darbe çığırtkanlığı

yaptıkları, ancak şartlar elvermediği için darbenin yapılamadığı, Sincan'daki tanklarınsa "alt kademenin havasını almak" için yapıldığını öne sürüyor.

2.MGK KARARLARINDAN SÜREÇ SONUNA KADAR OLAN DÖNEM

28 Şubat sürecindeki en önemli olay elbette ki sürece adını veren 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısında alınan kararlardır. Ocak 1997'den itibaren başlayan darbe tartışmaları ve gelişen olaylar askeri cenahın Şubat ayının MGK toplantısında bir şeyler yapacağı beklentisini kuvvetlendirmişti. Hükümet karşıtı medya, askeri kaynaklardan aldıkları bilgilerle toplantıda önemli kararlar alınacağını önceden yazarken, muhafazakâr medya aksini savunuyordu.

Yeni Şafak, toplantının yapılacağı 28 Şubat 1997 tarihine "Yumuşama reçetesi" manşetiyle çıkıyor ve RP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Menderes'in kritik toplantı öncesi uyarı ve tavsiyelerini sıralıyor. Haberde Menderes'in "Ortaya toplumun diğer kesimleriyle küsmüş bir hükümet tablosu çıktı. Sayın Erbakan bugünkü toplantıda gerginliği yumuşatamazsa bunalım çıkar" sözüne yer veriyor. Menderes ayrıca Erbakan'ın sergilediği ölçülü tutuma karşı bazı RP'lilerin gerginliği artırıcı tutumlar içinde olduğunu öne sürüyor. Yine ilk sayfada hükümet ortaklarının MGK toplantısı öncesi uyum içinde olduğu ve Mesut Yılmaz'ın toplantının abartıldığına dair sözlerine yer veriliyor.

Yeni Şafak'ın toplantıdan bir gün sonra, yani 1 Mart 1997 tarihli manşeti "Gerginlik çıkmadı şeklindedir (EK 18). Toplantıda Erbakan'ın mutedil, komutanlarınsa saygılı olduğu, toplantıya bir kısım medya ve siyasilerin beklentilerinin aksine gerginliğin değil uzlaşma havasının hakim olduğu öne sürülüyor. İç sayfada ise "By-pass hazırlığı" başlıklı haber dikkat çekiyor. Haberde, son zamanlarda Refahyol'a karşı sert tutumlar sergileyen Cumhurbaşkanı Demirel'in yetkilerinin kısıtlanmasıyla ilgili olarak RP'li Mustafa Kamalak'ın bir çalışma içinde olduğu belirtiliyor. Haberde ayrıca Demirel tarafından hükümete gönderildiği iddia edilen uyarı mektubunun Demirel tarafından yalanlandığı da öne sürülüyor. Mustafa Karaalioğlu da "Türk basınının kara perşembesi" başlıklı yazısında Demirel'in gönderdiği iddia edilen mektuba değiniyor ve böyle bir iddiadan kendilerinin de haberlerinin olduğunu, ancak mektubun Hürriyet gazetesinin bir uydurması olduğunu,

fakat bu tür bir bilginin Köşk tarafından bilinçli olarak da sızdırılmış olabileceğini, dedikodular yüzünden Erbakan'ın sinirlendiğini yazıyor. Ahmet Taşgetiren'se "MGK sonrası gerilime bir kere daha bakmak" başlıklı makalesinde henüz tam olarak öğrenilmemiş MGK kararları yerine bu noktaya nasıl gelindiğini irdeliyor. Taşgetiren Türkiye'de bir gerilim yaşandığını, birilerinin RP'yi iktidarda görmek istemediğini ve bu yüzden darbe dahil her yolu denediğini öne sürüyor. Yazısında RP'yi de eleştiren yazar, RP'nin gündemi belirleyemediğini, ne yaptığının farkında olmadığını, halinden çok da şikayetçiymiş gibi görünmediğini, oysa ara sıra danışmak için İslami hassasiyetleri olan, tarafsız bir akiller grubuna ihtiyacı olduğunun altını çiziyor.

Gazetenin 2 Mart tarihli baskısı toplantı hakkında biraz daha fazla detay veriyor. "Darbe defteri kapandı" manşetiyle çıkan gazete, iç sayfadaki haberde toplantıda herhangi bir kriz çıkmadığını, sadece bildirinin hazırlanması sırasında sorun yaşandığını öne sürüyor. Bildiri hazırlanırken askeri kanadın Cumhuriyetin ilkelerine ters düşen faaliyetlerin bildiriye konulmasını istediği, Erbakan'ınsa "Eğer bu belirttiğiniz maddeler tek tek sıralanırsa beni sıkıntıya sokarsınız" diyerek itiraz ettiği belirtiliyor. Diğer liderlerin demeçlerine de verilen sair haberlerde; Yılmaz'ın hükümetin MGK toplantısında uyarıldığını iddia ettiği ve hükümetin istifasını isteyeceği, Baykal'ın bu hükümetin devam edemeyeceği, Ecevit'inse darbe söylentilerinin bittiğini söylediği belirtiliyor.

3 Marttaki baskısında da MGK kararlarına değinen ve "Geri dönüş yok" manşetiyle çıkan gazete, tek parti özlemi içinde olanlar ve kışkırtıcı yayın yapan basına rağmen MGK toplantısının sakin geçtiğini iddia ediyor. Gazete ayrıca basının kararları istekleri doğrultusunda yorumlayarak hükümeti tehdit ettiğini öne sürüyor. Manşetin hemen altında MGK toplantısında çekilen bir fotoğrafın altına Türkiye'nin 28 Şubattaki toplantıyla birlikte MGK'lı demokrasiye geçtiği ve hükümetin üçüncü ortağının MGK olduğu ibaresi dikkat çekiyor. Mustafa Karaalioğlu aynı baskıdaki "İnkılap yasaları yetmez" başlıklı yazısında ironi yaparak "yeniden inkılap yasalarını yapıp, Takrir-i Sukun kanununu çıkaralım" şeklinde MGK kararlarına eleştirel bir yaklaşımda bulunuyor. Ahmet Taşgetiren'se "Bir CHP hükümeti programı" başlıklı kapsamlı makalesinde özetle; MGK bildirisinin sivillerin değil askerin tavrını yansıttığını, MGK bildirisinin sadece hükümeti hedef almadığını, askerin meclisi de, yargıyı da, medyayı da beğenmediğini, CHP'nin beklendiği gibi bildiriyi

sahiplendiğini, bildiriye RP'nin katılmadığını, ancak DYP'nin önemli bir bölümünün katıldığını, ANAP'ta bir kesimin, farklı sebeplerle Ecevit'in ve BBP'nin katılmayacağını öne sürüyor. MGK kararları hakkında tam bilgi sahibi olmadığını da hatırlatan yazar, ancak 8 yıllık eğitim, 163. Madde benzeri yasal düzenlemeler ve kılık kıyafet kanunu gibi maddelerden bahsedildiğini, eğer söylenenler doğruysa, maddelerin bir CHP hükümeti için ideal bir şablon olabileceğini vurguluyor. Taşgetiren son olarak RP'yi bu kadar çok sıkıştırmanın RP'nin oylarını artıracağını belirtiyor.

Yeni Şafak'ın 4 Mart tarihli baskısı, gazetenin MGK bildirisinin etkisini ve sürecin önceki günlerdeki yayınlarda yansıtıldığı kadar tam olarak iyi gitmediğini anladığını gösteriyor. "Ortak strateji" manşetiyle çıkan gazete, Erbakan ve Çiller'in Başbakanlıkta sürpriz bir görüşme yaptığını haber veriyor. Haberde hükümet ortaklarının güç birliği yaptığını, askerin MGK toplantısındaki istekleri ve bazı askerlerin tutumlarının ele alındığı, ortakların ortak bir strateji belirlediği bildiriliyor. Diğer yandan DYP'nin hükümete devam kararı aldığı ve MGK kararlarının parti tüzüğüne aykırı olmadığının belirtildiği vurgulanıyor. "Sivillerden hayır yok" başlıklı diğer bir haberde Başbakan Erbakan'ın parti liderlerini demokratik sisteme destek vermeleri için ziyaret ettiği, ancak eli boş döndüğü haber veriliyor. Haberde Erbakan'ın MGK'nın demokratik haklar üzerindeki baskılarına karşı demokratik bir blok oluşturmak için liderlerle görüştüğü, fakat ANAP liderinin hükümetin istifasını istediği, Ecevit ve Baykal'ınsa askerin taleplerini haklı buldukları bildiriliyor. "Erbakan'dan 20 isteğe hayır" başlıklı diğer bir haberde Başbakanın askerin verdiği 18 maddelik istek listesini imzalamayacağı bildiriliyor. Haberde MGK'nın sonuç bildirisi üzerinde mutabakat sağlandığı ve fakat medyaya düşen ve Cumhuriyet dönemi devrim kanunlarını andıran 18 maddenin askeri kanadın talebi olduğu ve hükümetin söz konusu maddeleri kabul etmediği belirtiliyor. Maddelere ANAP, DYP ve BBP'nin de karşı olduğunu bildiren gazete, mezkur partilerden siyasetçilerin sözlerine yer veriyor. Ahmet Taşgetiren "Halk, örgütlü güçler ve hükümet" isimli makalesinde öncelikle örgütlü gruplar dediği işçi örgütlerinin darbeye destek vermesine ve medyanın tutumuna çatıyor. Daha sonra sözü Demirel'in tutumuna getiriyor. Demirel'in geçmişte darbelere maruz kaldığı için şu anda Erbakan'ı anlaması gerektiğini, fakat Cumhurbaşkanının halk iradesiyle seçilmiş hükümetten yana olmak yerine karşısında durduğunu belirtiyor. Gazetenin iç sayfalarında

medyaya yönelik isimsiz bir yoruma da yer veriliyor. “Medyanın ağzı kulaklarında” başlıklı yazıda, İkitelli’deki büyük gazetelerin MGK toplantısı öncesinde koro halinde yaptıkları darbe çağrılarının, MGK kararlarının ardından alkışa dönüştürdüğü bildiriliyor. Yazıda Hürriyet’ten, Sabah’tan ve Yeni Yüzyıl gazetesinden çeşitli yazarların hükümeti karalayıp MGK kararlarını destekleyen yazılardan alıntılara yer veriliyor.

Gazetenin 5 Mart tarihli nüshası da MGK kararlarından sonraki gelişmelere yer veriyor. “Kriz trafiği” manşetini kullanan gazete, MGK’nın yol açtığı krizin askerle hükümet arasında diyalogla çözülmeye çalışıldığı ifade ediliyor. Hükümet kanadının görüşmelere ılımlı yaklaştığının belirtildiği haberde, askerin MGK kararlarının olduğu gibi onaylanmasını istediği, bu yüzden Başbakan Erbakan’ın askerlere gönderdiği üçüncü metnin de kabul edilmediği vurgulanıyor. Erbakan’ın önceki gün dördüncü bir metin gönderdiği ve MGK Genel Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç’la görüşerek imam-hatip liseleri, dini dernekler ve başörtüsü gibi konuların insan hakları meselesi olması nedeniyle bu konularla ilgili maddeleri kabul etmeyeceğini bildirdiği belirtiliyor. “Medyanın sivilleri susmadı” başlıklı diğer haberde MGK kararlarından sonra artan gerginliğin medyayı da böldüğü, birçok yazarın RP’nin iktidardan uzaklaştırılıp ülkenin MGK tarafından yönetilmesini istediğini, ancak sağduyulu bazı yazarların ısrarla demokrasinin nimetlerinden bahsettikleri ve demokrasiyi savunduklarının üzerinde duruluyor. Habere Gülay Göktürk, Cengiz Çandar, Ali Bayramoğlu ve Etyen Mahçupyan gibi yazarların fotoğraflarının iliştirildiği görülüyor.

6 Martta “Bir daha düşünün” manşetiyle çıkan gazete, MGK’da dile getirilen taleplerin toplumun bütün kesimlerince kabul görmediği iddia ediliyor. Kararlardan örnekler veren gazete, imam-hatipleri kapatacak bir partinin 1997 Türkiye’sinde olmadığını iddia ederken, kılık kıyafet hususunda 1920’li yıllara dönülmesinin tehlikeli olduğu vurgulanıyor. İslami sermayenin sınırlandırılması veya el konulmasının İstanbul sermayesince istendiğini öne süren gazete, ANAP tarafından kaldırılan 163. Maddenin geri gelmesinin mümkün olmadığını ve ANAP’ın da karşı çıktığını yazıyor. Diğer bir haberde Erbakan ve Çiller’in MGK bildirgesinin imzalanmasıyla ilgili bir araya geldiği, Erbakan’ın imzalarsa zor durumda kalacağını belirttiği, Çiller’inse imzalamazsa DYP içinde huzursuzluk çıkacağını söylediği ve

Erbakan'a "Ya imzala ya çekil" diye çıkıştığı, görüşme sonrasında her iki liderin de bildirgeyi imzaladığı belirtiliyor. Aynı nüshanın başka bir haberinde Avrupa Birliği'ndeki (AB) Hristiyan Demokrat partilerin Erbakan hükümetine destek vermesi "Avrupa'dan MGK'ya muhtıra" başlığıyla ifade edilmiş.

Erbakan'ın MGK kararlarını imzaladığı 13 Mart 1997 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısının içeriğine gazetenin 14 Mart 1997 tarihli nüshasında rastlıyoruz. "MGK ile no problem" manşetiyle çıkan gazete, bir önceki gün toplanan Bakanlar Kurulundan MGK kararlarına şartsız onay çıktığı bildiriliyor. Haberde hükümetin MGK kararlarını kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştireceği ve gerekirse yeni kararnameler çıkaracağı, onaylanan kararlar arasında 8 yıllık temel eğitimin de olduğu bildiriliyor. Haberin devamında Erbakan'ın 163. madde ile birlikte komünist faaliyetleri yasaklayan 141 ve 142. maddeleri de getirerek diğer partilerin tepkilerini kullanmayı amaçladığı savunuluyor. RP'lilerin ise Kur'an kurslarının sayılarının azaltılması halinde DYP'nin oylarının düşeceğini ileri sürdüğü bildiriliyor. Ahmet Taşgetiren aynı günkü "RP'nin kriz yönetimi üzerine" başlıklı makalesinde RP'yi eleştiriyor ve uyarılarda bulunuyor. Taşgetiren, bu tür kararların sadece RP'ye sunulabileceğini ve fakat RP dahil hiçbir partinin kabul etmeyeceğini belirterek giriyor yazısına. Erbakan'ın birçok konuda tavizler verdiğini, sırf hükümeti kaybetmemek adına verilen tavizlerin RP'ye olan inancı sarsacağını, MGK kararlarını uygulamak yerine hodri meydan diyerek seçimlere gitmesi gerektiğini belirten yazar, çözümün yine halka gitmekte olduğunu vurgulayarak yazısını bitiriyor.

28 Şubat sürecindeki diğer önemli bir hadise de ilkokul ve ortaokul eğitiminin 5+3 formülüyle birleştirilerek 8 yıllık kesintisiz eğitimin zorunlu hale getirilmesiydi. Hemen belirtelim ki imam-hatip liselerinin ortaokul kısmının ve birçok Kur'an kursunun kapanması anlamına gelecek olan karar, Refahyol hükümetinin zoraki kabul ettiği icraatlardan olsa da ömrü ilgili kanunu çıkarmaya yetmemiştir. 8 yıllık kesintisiz eğitimle ilgili ilk çalışmalar Mayıs 1997 ayına rastlıyor. Kanunun çıkacağının anlaşılması üzerine muhafazakâr medya karşıt yayınlarla hükümeti engellemeye çalışır. Yeni Şafak'ın konuyla ilgili ilk haberi 3 Mayıs 1997'de çıkıyor. "Kur'an eğitimine veda" manşetiyle çıkan gazete, temel eğitimin 8 yıla çıkması halinde Kur'an eğitiminin sekteye uğrayacağını belirtiyor ve hafızlık eğitiminin biteceğini eski Diyanet İşleri görevlisi uzmanların görüşlerine yer vererek tezini savunmaya çalışıyor.

İmam-hatip okullarını savunan ANİMDER ver ÖNDER gibi derneklerin eylemlerini de haberleştiren gazete, Besim Tibuk gibi siyasetçilerin görüşlerine de yer veriyor.

4 Mayıs tarihli nüshasını "Ölü okullar ülkesi" manşetiyle çıkaran gazete, yine kesintisiz eğitime değiniyor ve sadece imam-hatiplerin değil, teknik lise ve özel liselerin ortaokul kısımlarının da kapanacağını belirtiyor. Konuyla ilgili çeşitli kuruluşların görevlilerinin fikirlerini paylaşan gazete, ANAP'ın konu hakkında kafasının karışık olduğunu bildiriyor. Gazete ayrıca Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar ve parti genel merkezlerinin faks numaralarını vererek halktan yetkililere faks göndermelerini talep ediyor. Ahmet Taşgetiren, aynı günkü "MGK 8 yıl için kaynak da üretiyor mu acaba?" başlıklı makalesinde 8 yıllık eğitime geçilmesi halinde yeni okullar açılması gerektiği ve bunların maliyetinin çok olacağını öne sürüyor. Ayrıca çocukların daha çok eğitim alabilmesi için ille de imam-hatipler ve Kur'an kurslarının kapanmasına gerek olmadığının altını çiziyor.

Gazete 5 Mayıs baskısını da konuyla ilgili "İHL'ler kapatılamaz" manşetiyle çıkarıyor. Haberde İmam-Hatip liselerinin okul aile birlikleri tarafından Cemal Reşit Rey salonunda düzenledikleri basın toplantındaki gelişmelerden bahsediliyor. Gazetenin iç sayfasında "Bütün partiler ayağını denk alsın" şeklinde editoryal bir yazı göze çarpıyor. Yazıda partilerin karara "evet" demeleri halinde oyların çöp hükmünü alacağı, hiçbir partinin bu vebalden kurtulamayacağı, birileri din eğitimine yasak getirmek istese bile gerekirse kendi çocuklarını evde eğitecekleri mesajı veriliyor. Mehmet Ocaktan, "Halka karşı, halka rağmen" başlıklı makalesinde Refah Partisi'nden kurtulmak için imam-hatipleri kapatmanın yanlış olduğunu, dini eğitimin halkın talebi olduğunu ve yapılanın halka savaş açmak olduğunu belirtiyor. Mustafa Karaalioğlu da "Erbakan hükümeti bırakır mı?" makalesinde Refahın savunduğu tüm değerleri savunamaz hale geldiğini iddia ederek verilen tavizleri tek tek sıralıyor ve Erbakan'a eleştiride bulunuyor.

6 Mayıs tarihli nüshasında konuya manşetten değinmeyen gazete, yetkililerin faks numaralarını tekrar yayınlayarak "Faksları kilitleyin" önerisinde bulunuyor. Başka bir haberde imam-hatip liseleriyle ilgili STK'ların Ankara'ya çıkarma yapacağı ve 10 ve 11 Mayıs tarihlerinde Anadolu'da ve İstanbul'da büyük mitingler yapacağı

haber veriliyor. Diğer bir haberde RP'nin 8 yıllık çözümünün sır olduğu belirtiliyor ve partinin 2+3+3 gibi formüller üzerine kafa yorduğundan bahsediliyor.

Gazete 7 Mayıs tarihli baskısını "Anadolu ayakta" manşetiyle basıyor ve Anadolu'daki birçok ildeki imam-hatip okulları lehine yapılan gösteriler, protestolar ve basın toplantılarından örnekler verilerek, Ankara'nın sessiz kalmasına rağmen Anadolu'nun ayakta olduğu bildiriliyor. Gazetede yine çeşitli sivil toplum örgütlerinin liderlerinin konuyla ilgili demeçlerine yer veriliyor. 8, 9 ve 10 Mayıs'taki baskılarında konuya küçük haberlerle yer veren gazete, 11 Mayıs tarihli baskısının manşetinin üstüne "Büyük miting" haberini yerleştiriyor ve yarın (12 Mayıs) Sultanahmet meydanında imam-hatip okullarının orta kısmı ile Kur'an kurslarının kapatılmasına karşı büyük bir miting düzenleneceğini haber vererek halkı mitinge davet ediyor. İç sayfada Başbakan Erbakan'la görüşen MÜSİAD Başkanı Erol Yarar'ın sözlerine yer veriliyor ve Yarar'ın Başbakanın kendisine hiçbir okulun kapanmaması için çalıştıklarını söylediği belirtiliyor. Diğer bir haberde 16 Kur'an kursuna operasyon yapılıp denetlendiği belirtiliyor.

Yeni Şafak, 11 Mayıs'ta düzenlenen "İmam-hatiplerime dokunma" mitingine 12 Mayıs 1997 tarihli baskısında geniş yer veriyor ve "İşte Türkiye bu" manşetini (EK 19) atıyor. İlk sayfanın tamamının mitinge ayrılması ve mitingden bolca fotoğraflar konulması dikkat çekiyor. Haberlerde yüzbinlerce insanın Sultanahmet meydanında buluştuğu ve imam-hatip okulları ve Kur'an kursları lehine sloganlar attığı vurgulanıyor. Mehmet Ocaktan, aynı günkü "Refah mı krizi, kriz mi Refahı besliyor?" başlıklı yazısında 8 yıllık kesintisiz eğitime değinmeyip önce son zamanlarda totaliteryanizmin ayak seslerinin sıkça duyulmaya başladığını söyleyerek statükocuları eleştiriyor, sonra da RP'ye okkalı bir eleştiride bulunuyor. Yazar, Refah'ın geçen zaman içerisinde muhalefetteki söylemlerini bıraktığını ve derin devletteki iktidar blokuna katılmayı hedeflediğinin anlaşıldığını, merkeziyetçi devlet ve siyasetini pekiştirdiğini ve diğer partilerden hiçbir farkının olmadığını iddia ediyor.

Konuya 13 Mayıs tarihli nüshasında daha küçük haberlerle yer veren gazete, mitingin siyaset dünyasını etkilediğini ve mesajı aldıklarını öne sürüyor. Diğer bir haberde büyük medyanın mitingi önemsizleştirmeye çalıştığını, Sabah'ın miting katılımcı sayısını 20 bin, Hürriyet'in 30 bin, Yeni Yüzyıl'ın 50 bin ve Radikal'in 30

bin olarak yazdığını, oysa mitinge 350 bin kişinin katıldığını belirtiyor. Ahmet Taşgetiren de aynı günkü yazısında Doğan ve Sabah gruplarına çatıyor ve söz konusu medya gruplarının mitingin mesajını saptırmaya çalıştığını, mitingi RP'nin bir eylemi olarak göstermeye çalıştıklarını ve imam-hatip-asker çatışması için kullandıklarını iddia ediyor.

Sürecin üzerinde durulması gereken önemli olaylarından biri de Refah Partisi'ne açılan kapatma davasıdır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 21 Mayıs 1997 tarihinde RP'ye laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle dava açar. Davaya 22 Mayıs tarihli sayısında "Demokrasiye savaş" manşeti (EK 20) ve detaylı haberlerle tepki koyan gazete, parti temsilcilerinin söylemleri, çok sayıda imam-hatip lisesi ve ilahiyat fakültesi açma ve Başbakanlıkta tarikat liderlerine iftar verme gibi kapatma gerekçelerini saydıktan sonra iddianamenin bir hukuk metninden çok siyasal söyleve benzediğini öne sürüyor. Gazete ayrıca Başsavcının gazete sahiplerinden iddianameyi gazete eki olarak dağıtmalarını rica ettiğini haber veriyor. Konuyla ilgili olarak uzmanların görüşüne de yer veren gazete, hukukçuların şaşkın olduğunu bildiriyor. Erbakan'ın iddianame ile ilgili olarak "basit" ve "önemsiz bir konu" tabirlerini kullandığını belirten gazete, DYP'nin adaletin yerini bulacağını, ANAP'ın kararın doğru olmadığını, DSP'ninse yetki alanlarının dışında bir konu dediklerini bildiriyor. Mustafa Karaalioğlu da aynı günkü yazısında açılan davanın hukuksuz ve siyasi olduğunu savunuyor.

23 Mayıs tarihli nüshasında da konuya değinen gazete, "Korkunç iddia" manşetli haberinde iddianamenin sadece Vural Savaş tarafından yazılmadığını, bir general ve Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden'in de katkılarının olduğunu iddia ediyor. RP Genel Başkan Yardımcısı Gül'ün sözlerine de yer veren gazete, Gül'ün Savaş hakkında partiyi küçük düşürdüğü gerekçesiyle dava açacağını söylediğini belirtiyor. Gazete ayrıca Besim Tibuk ve Hasan Celal Güzel gibi siyasetçilerin konuyla ilgili sözlerine de yer veriyor.

Gazete konuya 24 Mayıstaki sayısında "Hukuk zan altında" haberiyle yer veriyor ve Başsavcı Vural Savaş hakkında çeşitli iddialarda bulunuyor. Hazırlanan metnin hukuki zaafları ve çeşitli güçlerin (Cumhurbaşkanı, medya ve askeri kastederek) baskısıyla hazırlandığını iddia eden gazete, Savaş'ın Başsavcı olmak için

RP'yi kapatma taahhüdünde bulunduğunu iddia ediyor. Diğer bir iddia da davanın zamanlamasıyla ilgili. Gazete, davanın hükümetle ilgili verilen gensorunun reddedilmesinden sonra açılmasını manidar buluyor. Çeşitli uzmanların yorumlarına da yer veren gazete, mevcut siyasi partiler kanununa göre kapatmanın mümkün olmadığını, RP'nin kapatma davasıyla baskı altına alınmaya çalışıldığını öne sürüyor.

28 Şubat sürecinin bitimine doğru vuku bulan diğer bir hadise de Genelkurmay Başkanlığının 10 Haziran 1997'de yargı mensuplarına verdiği brifingdir. 11 Haziran sayısının manşeti "İşte bağımsız yargı" (EK 21) olan gazete, "Yargının bağımsızlığını savunanlar (!) " Genelkurmaya çağırınca gidilir" dediler" spotunu atıyor. Haberinde Adalet Bakanının izin vermemesine rağmen Genelkurmayın "irtica" brifingine katılan hakim ve savcıların yargının bağımsızlığını yeniden gündeme getirdiğini bildiren gazete, hukukçuların brifingi "hukuka darbe" olarak gördüğünü, toplantının tarafsızlık ilkesine aykırı olduğunu savunuyor. Kimilerinin hukukun bir kere çiğnenmesinden bir şey olmayacağını iddia ettiğini, Barolar Birliği Başkanı Eralp Özgen'in "Savcılar Adalet Bakanının kulları değildir" sözünü bir RP'li milletvekilinin "Savcılar darbecilerin de kulları değildir" şeklinde cevap verdiğini bildiriyor. Brifingle ilgili Başbakan ve Adalet Bakanının sözlerine de yer veren gazete, Başbakanın bütün kurumların kendisine verilen görevleri yapması gerektiğini söylediğini, Adalet Bakanınınsa Genelkurmayın Adalet ve İçişleri Bakanlıklarının görev alanına müdahil olduğunu, yarın da başkalarının askerin alanına müdahil olabileceğini söylediğini aktarıyor. Konuya "Brifingler sonrası Refahyol" başlıklı makalesiyle değinen Mustafa Karaalioğlu, Erbakan'ın "kahraman ordumuzun şerefli mensupları" politikasından hala medet ummasını eleştiriyor ve Genelkurmayın savcı ve hakimlere brifing vererek onlara, bağlı oldukları Adalet Bakanını hedef yaptıklarını ve erken seçim öncesi irtica avı için savcıları sıkıştırdıklarını savunuyor. RP'yi de eleştiren yazar, partinin yaşanan ve yaşanacak olan gelişmelere karşı sükunetini korumaya devam edeceğini ve hiçbir şey yapmayacağını iddia ediyor ve bu durumu eleştiriyor. Ahmet Taşgetiren konuya 12 Haziran tarihli "Topyekün savaş öyle mi?" makalesiyle değiniyor ve yargının siyasi iradeyi takmayarak Genelkurmay brifingine katılmasıyla bağımsız olamayacağını, çünkü daha güçlü gördüğü ordunun talimatına uyarak askerin emrine girdiğini öne sürüyor. Genelkurmayın irtica brifinginde İslami kesimin sahip olduğu STK, okul, şirket vs. gibi kurumların sayılarının verilmesinin savcıları bu kesime karşı harekete geçmeye çağırmak anlamına geldiğini iddia ediyor.

Tarihler 18 Haziran 1997'yi gösterdiğinde Başbakan Erbakan Cumhurbaşkanı Demirel'e istifasını sunar. İstifadan sonra hükümeti kurma görevinin Tansu Çiller'e verilmesi beklenmektedir. Yeni Şafak, 17 Haziran tarihli baskısında Erbakan'ın istifa öncesi son basın toplantısını haber yapıyor ve "Asker emrimizde" manşetiyle çıkıyor. Toplantıda hükümet ortaklarının uyum içinde olduğunu belirten Erbakan, ordunun da hükümetin emrinde olduğunu ve iç hizmet kanunlarıyla kendi kendine tehditler koyamayacağını iddia ediyor.

18 Haziran tarihli sayısını ise "Gözler Demirel'de" manşetiyle çıkaran gazete, Demirel'in görevi DYP lideri Çiller'e vermesinin beklendiğini, BBP'nin de desteğini açıklamasından sonra güvenoyu probleminin kalmadığını belirtiyor. Gazetede ayrıca ABD'nin RP'ye de darbeye de sıcak bakmadığı ve ANAP lideri Yılmaz'ın esrarengiz bir ziyaret gerçekleştirdiğine dair haberler yer alıyor.

Konuyla ilgili 3 gün boyunca kayda değer haber yapmayan gazete, 21 Haziranda Demirel'in görevi Çiller yerine Mesut Yılmaz'a vermesini "Çankaya darbesi" manşetiyle (EK 22) haberleştiriyor. Erbakan ve Çiller'in görüşlerine yer veren gazete, Erbakan'ın, Demirel'in yalnız muhalefetle konuşarak görevlendirme yapmasının teamüllere aykırı olduğunu söylediğini, Çiller'inse bunun bir Çankaya darbesi olduğunu ve partiden istifaların sorumlusunun Demirel olduğunu söylediğini bildiriyor. Gazete Demirel'in görevlendirme ile ilgili gerekçesini de açıklıyor ve Demirel'in "ülkedeki gerginliği azaltmak için görevi Yılmaz'a verdim" dediğini aktarıyor. Mustafa Karaalioğlu ve Ahmet Taşgetiren de aynı günkü yazılarında Demirel'in beklenmedik hamlesinin demokrasiye aykırı olduğunu öne sürerek Demirel'i sert ifadelerle eleştiriyorlar.

22 Haziran tarihli nüshasında da konuyu işleyen gazete, ANAP önderliğinde kurulacak bir hükümetin rantiyeci çevrelere can suyu olacağını ve bazı milletvekilleriyle işadamı ve medya mensuplarının otellerde gizli görüşmeler yaptığını öne sürüyor. Çiller'in konuyla ilgili sözlerine de yer veren gazete, Çiller'in "Demirel, gidin DYP'yi bölün dedi" sözüne yer veriyor. Gazete ayrıca Çiller'in "Bunun anlamı gelin milletvekili pazarını kurun, şunu bunu satın alın demektir. Açıkça gidin partiyi bölün denmiştir" sözlerine de yer veriyor. Erbakan'ın yeni hükümetin güvenoyu alamayacağı iddiası da gazetede yer buluyor.

Ahmet Taşgetiren ve Mustafa Karaalioğlu'nun 23 Haziran 1997 tarihli nüshadaki köşelerinde konuya değinmeye devam ettikleri görülüyor. Taşgetiren "6,5 milyon oyun kavgası" adlı makalesinde DYP ve BBP'nin Refah'ın aldığı 6,5 milyon oyun hakkını savunmasından övgüyle bahsediyor. Mesut Yılmaz'ın askerin açtığı kulvarda siyaset yapmayı fırsat gördüğünü, Ecevit'in Çiller'i tehdit ettiğini, Cindoruk'un DYP'yi böldüğünü ve Demirel'in nereye varacağı belli olmayan bir yola girdiğini yazan yazar, RP'yi ise eleştiriyor. RP'nin hakim güçlerin izin verdiği alanda iktidar olmaya çalıştığını, Refah'ın iktidarda kalmak için olup bitenlere göz yumduğunu, halkın gücünden çok zinde güçlerden medet umduğunu ve kendisine oy veren 6,5 milyon insana sırtını dayayamadığını belirtiyor. Karaalioğlu ise "Mesut Yılmaz" başlıklı makalesinde Yılmaz'ın ara-rejim hükümeti kurmaya çalıştığını iddia ediyor ve ANAP'ın sildiği 12 Eylül kalıntılarının yine ANAP'ın eliyle yeniden ikame olacağını söyleyerek Yılmaz'ın yanlış yolda olduğunu vurguluyor.

İncelediğimiz 28 Şubat sürecinin son konusu, süreci de bitiren ANAP-DSP-DTP koalisyon hükümetinin kurulmasıdır. Kısaca ANASOL-D de denilen hükümet 30 Haziran 1997'de kuruldu. Yeni Şafak, hükümetin kurulduğu günkü yani 30 Haziran 1997 tarihli sayısını "46 öncesine dönüş" manşetiyle çıkarıyor. Haberde Aydın Menderes'le yapılan röportaja yer veren gazete, Menderes'in yeni hükümetin güvenoyu alacağı tahminini, Demirel'e yaptığı eleştiriler ve RP'nin kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya olması nedeniyle ülkenin muhalefetsiz kalıp 1946 yılı öncesi tek parti dönemine döneceğine dair iddiasına yer veriliyor. Diğer bir haberde kabinenin nerdeyse netleştiği ve Yılmaz'ın kabine üyeleriyle ilgili olarak Demirel'e bilgi verdiği bildiriliyor. Mustafa Karaalioğlu aynı günkü "Çankaya siyaseti" isimli makalesinde DYP'nin Demirel tarafından parçalanması ve DYP'lilerin buna duyduğu öfkeyi anlatan yazar, Demirel'in kendi kızını (Çiller) infaz ettiği ve 1978'de kendisine karşı yapılan Güneş Motel komplosunu bu sefer de kendisinin düzenlediğini yazıyor. Ahmet Taşgetiren ise "Yılmaz Hükümetinin başarı şansı" adlı makalesinde hem hükümetin hileli yollarla kurulmasını eleştiriyor, hem de Yılmaz hükümetinin nasıl başarılı olabileceğine dair tahminlerde bulunuyor. Ancak tahminlerinde eleştirel amaçlı ironiler dikkat çekiyor.

Gazetenin 1 Temmuz 1997 tarihli nüshası "Ecevit Hükümeti gibi" manşetiyle (EK 23) çıkıyor ve Yılmaz'ın Ecevit'i 20 yıl sonra tekrar hükümete soktuğu

belirtiliyor. Kabinedeki Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Diyanetin bağlı olduğu bakanlık, Kültür ve Çalışma bakanlıkları gibi en önemli bakanlıkların DSP'ye, Milli Savunma Bakanlığının ise DTP'ye verildiği belirtiliyor. Devir-teslim törenlerine de değinen gazete, Erbakan'ın "İşte Demokrasi bu" sözünü ön plana çıkarıyor. Ahmet Taşgetiren, aynı günkü makalesinde Ecevit'in din eğitimi ile ilgili yapacaklarından endişeli olduğunu belirtiyor ve imam-hatiplileri direnmeye çağırıyor.

2 Temmuzdaki baskısında da yeni hükümete büyük yer veren gazete, Yılmaz'ı, %14 oy alan DSP'ye kabinenin %28'ini verdiği için eleştiriyor ve "Yılmaz'ın Sol'la imtihanı" manşetiyle çıkıyor. Hükümetin adı için de öneride bulunan gazete, hükümetin "Anasol" değil "Tamsol" olarak anılması gerektiğini savunuyor. Erbakan'ın yeni hükümet için kullandığı "Solcu çorba hükümeti" tabirini öne çıkaran gazete, medyanın yeni hükümet dolayısıyla bayram ettiğini belirtiyor. Ahmet Taşgetiren, sonraki günkü "Bu bize ders olsun" adlı makalesinde Demirel'in, Hürriyet'in "Silahsız " manşeti nedeniyle Ertuğrul Özkök'ü arayıp tebrik etmesini eleştiriyor ve Demirel'le ilgili hayal kırıklığını ifade ediyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZAMAN GAZETESİ'NİN SÜREÇTEKİ YAYIN POLİTİKASI

Zaman gazetesi 3 Kasım 1986 tarihinde Alaattin Kaya ile İhsan Arslan tarafından Ankara'da kuruldu. Ancak sonradan bir operasyonla Gülen örgütüne geçti. Görünen sahibi Feza Gazeteciliktir. İlk genel yayın yönetmeni Fehmi Koru'dur. Ekrem Dumanlı'nın 2001'de genel yayın yönetmeni olmasına kadar farklı kişiler söz konusu görevi üstlenmiştir. Dumanlı'nın 2015'te görevi bırakmasından sonra yerine Cihan Haber Ajansı genel müdürü Abdülhamit Bilici getirilmiştir. 4 Mart 2016 tarihinde mahkeme kararıyla kayyuma devredilen gazete, 27 Temmuz 2016 tarihinde 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kapatılmıştır.

Gazete 28 Şubat sürecinde aşağıda da inceleneceği üzere ilk başlarda bazı konularda Refahyol hükümetini desteklerken, kısmen tarafsız bir yayın politikası izlemiş ve fakat Fethullah Gülen'in isminin Susurluk kazasıyla ilgili MİT raporunda çıkmasından sonra, yani 1 Ocak 1997'den itibaren hükümete muhalif yayınlar yapmıştır. Tıpkı Yeni Şafak gibi, Zaman gazetesinin de 28 Haziran 1996 ile 4 Temmuz 1997 arasındaki hükümete karşı olan yayın çizgisini Giriş'te zikredilen olaylar çerçevesinde, 28 Şubat 1997 MGK kararları öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı kısımda inceleyeceğiz.

1. MGK KARARLARINA KADAR OLAN DÖNEM

Zaman gazetesinin hükümetin kurulduğu 28 Haziran 1996 tarihli manşeti "Refahyol yola çıktı" şeklindedir. Haberde RP ile DYP arasındaki tüm pürüzlerin giderildiği ve genel başkanların ikişer yıllık dönüşümlü Başbakanlıkta anlaştığı belirtiliyor. İçişleri Bakanlığının DYP'de kaldığı ve DYP'de İsmet Sezgin hariç diğer

partililerin ikna edildiğinin belirtildiği haberde, Mesut Yılmaz'ın bir son dakika çıkışı yaparak ortak kongre yaparak DYP ile birleşmeyi, Anayol hükümetini aynı şartlarda yeniden kurmayı, üçüncü parti ve üçüncü ismin Başbakanlığını kabul etmeyi ve Refahyol'a üçüncü parti olarak katılmayı teklif ettiği vurgulanıyor. Gazetenin böyle önemli bir olaya ilk sayfasında az yer vermesi dikkat çekiyor. Ancak iç sayfada haberin devamını nerdeyse tam sayfaya yaydığı görülüyor. İç sayfadaki diğer bir haberde İçişlerinin DYP'de kalmasıyla ilgili detaylar veriliyor. Başka bir haberde ise Yılmaz'ın DYP'ye birleşme teklifinde bulunmasının arkasında Demirel'in olduğu ve amacın Çiller'i siyaset sahnesinden silmek olduğu bildiriliyor. İç sayfada Amerikan elçiliğinden bir personelin RP'yi ziyaret ettiği ve Türkiye'nin içişlerine karışmadıklarını söylediğine dair özel bir haber de var. Tamer Korkmaz aynı günkü "Yemek pişti. Servis lütfen!" başlıklı yazısında Mesut Yılmaz'ın son manevralarını anlatıyor ve Yılmaz'ın iyi niyetli olmadığını, Çiller'i RP'nin kucağına itenin Yılmaz olduğunu belirtiyor. Gazetenin o dönemdeki başyazarı Fehmi Koru ise "İyimser bir bakışla" adlı makalesinde RP ile DYP'nin kuşatıcı bir kompozisyona sahip olmadığını öne sürerek hükümete BBP ve ANAP'ın da katılmasını istiyor. Koru yazısında DYP'nin RP ile koalisyona mecbur kaldığı, RP'nin sorumsuz kişileri bakan yapmaması gerektiği, "RP'li hükümet kurulursa ülkeyi kan gölüne çevirirler" gibi beklentilerin göz ardı edilmemesi gerektiği gibi öneri ve uyarılarda da bulunuyor.

29 Haziran tarihli nüshasının ilk sayfasına bakanların resimlerini koyan gazete "Gözler güvenoyunda" manşetini (EK 24) atıyor. Refahyol'un kurulduğunu belirten gazete, bazı DYP'lilerin Demirel'e giderek hükümete güvenoyu vermeyeceklerini ilettiğini bildiriyor. Haberde koalisyon ortaklarının Çekiç Güç, İsrail'le askeri eğitim anlaşması ve Olağanüstü Hal uygulaması gibi pürüzler konusunda farklı düşündükleri de belirtiliyor. İç sayfada DYP'li 35 muhalif milletvekilinin güvenoyunda lehte oy vermeyeceklerini bildirmesinden sonra güvenoyunun tehlikede olduğu iddia ediliyor. Nuh Gönültaş "Bunalım dersleri" isimli makalesinde ANAP'ı eleştiriyor ve Yılmaz yüzünden DYP'nin RP ile koalisyon kurmaya mecbur bırakıldığını öne sürüyor. Ahmet Selim de "Samimiyet ve politika" başlıklı makalesinde ANAP lideri Mesut Yılmaz'ı suçluyor ve kurnazlık yapıp son dakikada DYP ile birleşme teklifinde bulunmanın samimiyetsiz bir davranış olduğunu söylüyor.

Zaman, 30 Haziran 1996'daki sayısını "Refahyol işbaşında" manşetiyle çıkarıyor. RP-DYP hükümetinin koalisyon protokolünü imzaladığı ve devir teslimlerin tamamlandığının belirtildiği haberde dünyanın Refahyol hükümetini konuştuğu, Erbakan'ın ilk İslamcı Başbakan, Çiller'inse ilk kadın Dışişleri Bakanı olmasının dış basında geniş yer bulduğu vurgulanıyor. İç sayfada DYP'deki muhaliflerin demeçlerine yer veren gazete, İsmet Sezgin'in "güvenoyu kolay değil" dediğini, Necdet Menzir'in DYP'den istifa ettiğini, Emre Gönensay'ın ise güvenoyu oylamasında oy vermeyeceğini söylediğini bildiriyor. Tamer Korkmaz "Bundan sonra" isimli yazısında sadece özel TV'lerin değil, TRT'nin bile hükümetin kurulmasından hoşnut olmadığını söylüyor. Korkmaz ayrıca Anayol'a tanınan teorik şansın onda birinin bile bazıları tarafından Refahyol hükümetine tanınmadığını belirtiyor. Fehmi Koru "Hayırlı olsun" başlıklı makalesinde genel hatlarıyla hükümetin ülkeye hayırlı hizmetler vereceğine inandığını, ancak şartların ağırlığı ve iç ve dış muhalefetin şiddetinin bambaşka bir sonuca götürebileceğini öne sürüyor. Ahmet Selim "Hayırlı olsun" başlıklı makalesinde hükümetin kuruluşuna destek veriyor ve koalisyonu müspet bir gelişme olarak görüyor. Türkiye'de bir Refah gerçeği olduğunu belirten yazar, Erbakan'ın Başbakan olmasının demokrasinin gereği olduğunu belirtiyor. Ayrıca DSP lideri Ecevit'i oyunbozanlıkla suçlayıp saygılı olmaya devam ediyor. Taha Kıvanç (Fehmi Koru'nun müstear ismidir) "İlk gün" başlıklı makalesinde medyanın estirdiği korkunç havadan kendisinin de etkilendiğini vurgulayarak gazete ve TV'lerin hükümet aleyhine yaptıkları yayınları eleştiriyor. Medyayı çıkarcılıkla suçlayan Kıvanç, hükümetin bir seçim hükümetinden çok icraatçı hükümet görünümü verdiğini, hükümet üyelerinin dörtte üçünün akademisyen olduğunu ve bakanların sorun çıkarmayacak kişilerden oluştuğunu söylüyor. Nuh Gönültaş aynı günkü "Her şeye rağmen Başbakan" isimli makalesinde Erbakan'ın zoru başardığını ve Başbakanlığı hak ettiğini söyleyerek "Hayırlı olsun" dileğinde bulunuyor. Ancak Gönültaş, Koru'nun tersine hükümetin bir seçim hükümeti görünümü verdiğini öne sürüyor. Yazar ayrıca hükümet karşıtı cephenin çok güçlü olduğunu ve hükümetin ömrünün en fazla birkaç ay olacağını iddia ediyor.

Araştırmamızda karşılaştırma yapmak için incelediğimiz konulardan olan "Başbakan Erbakan'ın Mısır, Libya ve Nijerya Gezisi"nin başladığı ilk gün olan 2 Ekim 1996'da Zaman, konuya ilk sayfasında yer vermiyor. Ancak gezi iç sayfalarda kendine birkaç haber ve makalede yer buluyor. Haberlerden birinde Erbakan'ın

gezisinin başladığını duyuran gazete, "Ekinci: Libya gezisi abartıldı" başlıklı haberde ise DYP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci'nin Afrika gezilerine yapılan eleştirilere verdiği cevaba yer ayırmış. Haberde Ekinci'nin aynı ülkelere başkaları gidince kimsenin eleştirmediği, ancak Erbakan gidince üzerine gidildiğini belirttiği vurgulanıyor. Diğer bir haberde Abdullah Gül'ün geziyle birlikte Türkiye'nin önünün açılacağını söylediği bildiriliyor. "Bu gezi diyet borcu için" başlıklı haberse ise Mesut Yılmaz'ın RP'nin Kaddafi'den 500 bin dolar aldığına dair iddiasına yer verilmiş. Fehmi Koru "İş işten geçmeden" başlıklı makalesinin bir kısmında geziye değiniyor ve RP'nin son üç ayında dış politikayı değiştirecek herhangi bir hamle yapmamasına rağmen haksızca eleştirildiğini belirtiyor.

Zaman'ın 3 Ekim tarihli "Elçi: Yanlış anlaşıldım" manşeti aynı zamanda özel bir haberin başlığını taşıyor. Önceki günlerde "Şeriata gafil avlandık" sözü manşet yapılan Afganistan Maslahatgüzarı Zahir Şah'la özel bir röportaj yapan gazete, Afgan diplomatın aslında "Taliban'a gafil avlandık" dediğini direk kendisiyle görüşerek açığa kavuşturuyor. Ana sayfadaki diğer bir haberde Demirel'in İstanbul Üniversitesindeki konuşmasında "Şeriat geliyor" iddialarına tepki gösterdiği belirtiliyor. Gazetenin diğer bir haberinde ise Erbakan'ın gezideki ilk durağı olan Mısır'daki bir skandaldan bahsediliyor. Erbakan'ın Mısırlı yetkililerce havaalanında karşılanması sırasında Türk bayrağının olmadığı iddialarının doğru olmadığını savunan gazete, Kahire Büyükelçisi Yaşar Yakış'ın sözlerine yer veriyor ve bayrağın havaalanında olmamasının rutin bir uygulama olduğunu belirtiyor.

Gazete 4 Ekimdeki nüshasında geziye pek yermezken 5 Ekim tarihli sayısında manşetin altındaki başka bir haber ve iç sayfadaki devamında yer veriyor. Haberde Mısır'ın geziden memnun olduğu, her iki ülke liderinin İsrail'i uyardığı gibi detayların yanı sıra, Erbakan ayrılırken de Türk bayrağının göndere Mısır protokolleri gereği asılmadığı belirtiliyor. Diğer bir haberde ANAP'ın yeniden Anayol koalisyonu kurmak istediği, ancak DYP'nin teklife soğuk baktığı bildiriliyor. Fehmi Koru aynı günkü "Kolay değil, ama umut var" başlıklı makalesinde Türkiye'nin İsrail'le askeri eğitim amaçlı anlaşma yapmasına Mısır'ın karşı gelmesine anlam veremediğini, çünkü Mısır'ın da İsrail'le imzaladığı anlaşmalar olduğunu vurguluyor.

6 Ekim tarihli baskısında Abdullah Gül'ün İsrail'le yapılan anlaşmanın ABD'nin baskısıyla yapıldığı demecini manşetine taşıyan gazete, manşetin altındaki haberde Erbakan'ın Libya'ya PKK dersi verdiği ve müteahhit alacaklarını istediği belirtiliyor. Haberin iç sayfadaki devamında Erbakan'ın PKK'nın terör örgütü olduğunu söylediği, Kaddafi'yi övdüğü ve Türkiye'de Kaddafi'ye yersiz eleştirilerde bulunulduğu belirtiliyor. Gazetede ayrıca eski CIA ajanı Graham Fuller'le yapılan bir röportaja da yer veriliyor. "Fuller hükümeti uyardı" başlıklı haberde (EK 25) Fuller'in birçok konuyla ilgili verdiği cevapların yanı sıra Afrika gezisiyle ilgili "ABD yönetiminin rahatsız olduğu doğrudur. ABD'nin dostlarına ne yapıp ne yapmayacaklarını dikte edecek hali de yok herhalde. Fakat eğer RP bu ülkelerle, Türkiye'nin demokrasisini de zarara uğratacak bir işbirliğine girerse, o zaman karşısında yalnız ABD'yi değil bütün Batı'yı bulur." şeklindeki görüşüne yer veriliyor. Başka bir haberde Demirel'in "Barış içinde yaşamalıyız" dediği belirtiliyor. Libya gezisine katılan Fehmi Koru "Riskli bir gezi" isimli makalesinde Türkiye'nin Libya halkı tarafından İsrail ile olan ilişkileri yüzünden eleştirildiğini belirtiyor ve sonraki gün yapılacak olan Erbakan-Kaddafi görüşmesinin Kaddafi'nin kişiliği yüzünden sorunlu geçebileceğinden endişe ediyor.

Gazete 7 Ekim tarihli nüshasını "Kaddafi'nin hezeyanları" manşetiyle çıkarıyor. Haberde Kaddafi'nin nezaketsiz davranarak Türkiye'ye ağır ithamlarda bulunduğu, kendi ülkesindeki despotluğu unutarak Türkiye'deki Kürtlere bağımsızlık istediği ve Türkiye'nin dış politikasından memnun olmadığını belirttiği bildiriliyor. Erbakan'ın Kaddafi'nin sözlerine karşılık PKK'nın ateist ve komünist olduğunu, çocuk ve öğretmen katlettiği ve bir terör örgütü olduğunu söylediği belirtiliyor. Ayrıca toplantı sonunda yayınlanması gereken ortak bildiride Erbakan'ın PKK'nın terör örgütü olduğu ibaresini koymak istediği, ancak Libya tarafının kabul etmediği bildiriliyor. Geziyi takip eden Süleyman Kurt'un notlarına ayrılan haberde ise Erbakan'ın Kaddafi'ye karşılık vermek yerine Amerika ve İsrail'i terörü desteklemekle itham ettiği ve bu ülkeleri terörist devlet olarak gördüğünü beyan ettiği belirtiliyor. Kurt ayrıca Kaddafi'nin toplantıdan önce esrar içtiğine dair iddiaları da gündeme getiriyor. Abdullah Gül'ün Kaddafi'nin sözleri için "Deli saçması" demesi de ayrı bir habere konu olmuş. Fehmi Koru "Soğuk duş etkisi" başlıklı yazısında Kaddafi'nin sözlerini tekrarlıyor ve gezideki en büyük riskin ruh hastası olan Kaddafi'nin Libya'nın lideri olması olduğunu söylüyor. Koru Erbakan'ı "Erbakan, iç

politikayı olduğu kadar dış politikayı da, yıllar içinde oluşturduğu peşin fikirlerle yönetme eğiliminde. Devletin asırların birikimine sahip birimleriyle birlikte değil, güvendiği ve kendisine ses çıkartmayan alternatif kadrolarla çalışmayı seviyor." şeklinde eleştiriyor.

Zaman, 8 Ekim'deki baskısında da Kaddafi'nin sözlerine değiniyor ve "Şimdi de Kaddafi krizi" manşetini atıyor. Haberde CHP'nin gensoru verdiğini, Ecevit'in Afrika gezisi ile ilgili kararnamenin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından imzalanmamasını istediği ve Trablusgarp Büyükelçisi'nin geri çağrıldığı bildiriliyor. Öte yandan Dışişlerinin Erbakan'a tavır için Libya'ya yaptığı tepkinin yumuşak olduğu iddia ediliyor. Haberin iç sayfadaki devamında ekonomik anlaşmaların imzalandığı ve fakat Libya'nın ortak basın bildirisinde PKK'yı dolaylı olarak kınadığı ve PKK'nın isminin bildiride geçmediği vurgulanıyor. Diğer yandan Nijerya'ya geçen Erbakan'ın bu ülkede sıcak karşılandığı bildiriliyor. Konuyla ilgili diğer bir haberde muhalefet partilerinin tepkilerine yer veren gazete, Çiller'in hükümet ortağına sahip çıkıp Kaddafi'yi suçladığı belirtiliyor. Konuyla ilgili yazmaya devam eden Fehmi Koru "Libya'nın öğrettikleri" isimli makalesinde Erbakan'ın artık Kaddafi gibi liderlere sırf Müslüman olduğu için sempati duymamasını öğrenmesini umduğunu ve Libya'daki krizin Türkiye'nin siyasi sistemini daha da katılımcı kılacak bir büyük hamleyi gerçekleştirmek zorunda olduğunu öğrettiğini öne sürüyor.

Diğer bir karşılaştırma konumuz olan Susurluk kazasıyla ilgili ilk haber, kazadan bir gün sonra, 4 Kasım 1996'daki nüshasında çıkıyor. Kazanın yeni olması nedeniyle az bilginin olduğu "Kafaları karıştıran kaza" başlıklı haberde Bursa-İzmir karayolundaki kazada DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Edip Bucak'ın ağır yaralandığı, beraberindeki İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ ile Mehmet Özbay ve Gonca Uz isimli şahısların hayatlarını kaybettiği bildiriliyor. Bucak'ın durumunun iyiye gittiği belirtilen haberde Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna'nın kendisini ziyaret ettiği de haber verilmiş.

Olaya sonraki gün de yer veren gazete, 5 Kasım tarihli baskısına "Garip kazada suikast ihtimali azalıyor" manşetini atıyor. Haberde ise kazada ölen Kocadağ ile birlikte ölen isimlerin Abdullah Çatlı ve Yonca Yücel olduğu ve kazanın suikast yüzünden değil sis nedeniyle olduğu öne sürülüyor. Diğer bir bilgi de kazadan sonra

gelen korumaların Bucak'a ait çantayı alıp gittikleri, üç yaralının olay yerindeyken canlı oldukları, fakat hastane yolunda öldükleri belirtiliyor. Haberde çok daha özel bir bilgi de var; TBMM Başkan Vekili Uluç Gürkan'ın TBMM Giriş Kartının araçta bulunduğu, Gürkan'ın söz konusu kartın oğluna ait olduğu ve geçtiğimiz aylarda kaybettiğini söylediği bildiriliyor. İç sayfada başka bir iddiaya yer veriliyor ve Çatlı'nın Bucak'ın koruması olabileceği vurgulanıyor. Başka bir haberde ise Çatlı ve Kocadağ'ın cenazelerinin defnedildiği, Çatlı'nın cenazesine Muhsin Yazıcıoğlu'nun da geldiği ve cenazenin Türk bayrağına sarılı olduğu bildiriliyor.

6 Kasım tarihli nüshasının iç sayfalarında olayla ilgili gelişmeleri anlatan gazete, Bülent Ecevit ve Mesut Yılmaz'ın yorumlarına yer veriliyor. Ecevit'in devletin içini çürütenlerin karanlık ilişkiler içinde olduğunu ve bu ilişkilerin ancak tesadüfle fark edilebildiğini söylediği vurgulanıyor. Yılmaz'ın ise kazanın buz dağının görünen yüzü olduğunu, hükümetin olayı örtbas etmek için suskun kaldığını iddia ettiği belirtiliyor. Fehmi Koru o günkü yazısında Demirel'le yaptığı Almanya seyahatini anlatıyor ve kazaya değinmiyor.

7 Kasım'daki baskının iç sayfalarında da konuya eğilen gazete, Sedat Bucak'la arasında husumet olan Söylemez Kardeşler çetesinin bazı üyelerine komik cezalar verildiğini bildiriyor. Diğer bir haberde hastanede yatan Sedat Bucak'a yoğun bir ziyaretçi akınının olduğu belirtiliyor. Gazetenin söz konusu haberlerde şaibeli kişileri hiç eleştirmemesi ve hatta destek vermesi dikkat çekiyor. Nuh Gönültaş da aynı günkü "Devlet fenersiz yakalandı" isimli makalesinde (EK 26) kazazedeleri savunuyor. Uğur Mumcu'nun tabutunun Türk bayrağına sarılmasının nasıl ki bir sakıncası yoksa Çatlı'nın da tabutunun üzerine Türk bayrağı konulmasının bir sakıncası olmayacağını iddia eden Gönültaş, eğer devletin bekası için her yol u sayılırsa, Susurluk'ta ortaya çıkan gerçeğin bir sakıncasının olmaması gerektiğini savunuyor. Sedat Bucak'ın aşiretiyle birlikte PKK ile, Çatlı'nınsa ASALA ile mücadele ettiğini savunan yazar, arabada bulunanların yaptıkları ittifakın devletin aleyhine olmadığını öne sürüyor. Çatlı'nın isminin Doğu Perinçek'in yayınladığı bir MİT raporuyla deşifre edildiğini ve hedef yapıldığını iddia eden yazar, "Eğer Çatlı yargılansaydı mutlaka beraat ederdi" diyor.

Susurluk olaylarının neden olduğu siyasi çalkantının baş aktörü olan İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'la ilgili hiçbir iddiaya yer vermeyen gazete, Ağar-Akşener değişikliğine de fazla değinmiyor. Susurluk olaylarıyla ilgili gelişmeleri üstün körü geçen gazete, Fethullah Gülen'in olayın aktörlerinden biri olduğu MİT raporunda geçince savunma pozisyonuna geçiyor. "Çiller örgütü" de denilen raporda Fethullah Gülen'in Çiller'in kara para aklama işinde gizli ortağı olduğu, Fethullah Hocacıların CIA'nın bölgedeki en önemli sivil toplum kuruluşu olduğu iddiaları yer alıyor. Raporda gizli ilişkilerin Maliye Bakanlığı müfettişlerinin Fethullah Gülen'in mali kayıtlarını incelemesi ile İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının ilgili kuruluşlarla yapacakları koordine sonucunda çözülebileceği vurgulanıyor. Ayrıca Gülen'in ömrü boyunca ne tür faaliyetlerde bulunduğu tek tek sıralanıyor. Raporun Aralık 1996'nın sonunda basına düşmesinden sonra panikleyen gazete, 1 Ocak 1997'deki nüshasını "Liste kimin?" manşetiyle (EK 27) basıyor. Manşet altında "Cemaat" adına yapıldığı anlaşılan açıklamada halkın dişinden tırnağından kopararak yaptığı hizmetlerin karanlık güçler tarafından uydurulan sahte raporlarla sabote edildiği iddia ediliyor. Ayrıca raporu haberleştirdiği için Kanal D televizyonuna sert eleştiriler yöneltiliyor. Açıklamanın yanındaki haberde ise Erbakan suçlanıyor ve zirve tutanaklarının basında yer almasından ve asılsızlığından Başbakan'ın müteselsilen sorumlu olduğu, Gülen'in isminin nasıl listeye alındığının açıklanması gerektiği ve Erbakan'ın bilerek veya bilmeyerek derin güçlerin doğrultusunda hareket ettiği iddia ediliyor. İlk sayfadaki diğer bir haberde Demirel'in Gülen'in isminin geçmediğini, böyle bir olayda Gülen'in isminin geçmesinin mümkün olmadığını ve lüzumu halinde gerekli cevabı vereceklerini söylediği bildiriliyor. Yılmaz, Ecevit ve Yazıcıoğlu'nun beyanlarına da yer verilen haberde liderlerin Gülen'in isminin kasıtlı olarak listeye konulduğunu belirttikleri bildiriliyor. Diğer bir haberde listeyi Doğu Perinçek'in hazırladığı iddia ediliyor. Gazetede ayrıca Fethullah Gülen tarafından yazılmış "Çirkin iftira" isimli yazıya da yer verilmiş. Yazıda Gülen, karanlık gayelerle hareket eden bazı, kişi ve kurumların iftiralarına maruz kaldığını söylüyor ve bu tür komploların hizmetin diğer fertlerine de yapılabileceğini iddia ediyor. Gülen yazısında "dostlar" dediği bazı basın kuruluşlarına da sitem ediyor ve işin aslını araştırmadan, münafıkane bir şekilde haberi yayınladıklarını söylüyor. Gazetede o gün yazı yazan İdris Gürsoy, Nedim Hazar, Nuh Gönültaş, İlhan Bardakçı ve Ahmet Selim sadece bu konuya eğiliyorlar ve haysiyet cellatlığı yapıldığını iddia ediyorlar.

MİT raporu ile ilgili haberlere 3 Ocak tarihinde de devam eden gazete "Meclisin üstünde güç yok" manşetiyle çıkıyor ve Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış'la yapılan röportaja yer veriyor. İlk sayfadaki başka bir haberde DYP'nin Gülen'in durumu ile ilgili Başbakan'a bir soru önergesi vereceği belirtiliyor. İç sayfadaki bir haberde Susurluk'taki kazanın bir suikast olabileceği üzerinde duruluyor. Diğer bir haberde Alparslan Türkeş'in Gülen'le ilgili olumlu görüşlerine yer veriliyor. Hüseyin Gülerce o günkü "Fethullah Gülen Hocaefendi'nin hassasiyeti" başlıklı makalesinde Gülen'in bir sembol olduğunu, onun isminin bir listeye karıştırılmasıyla tüm gönül erlerinin hedef alındığını, devletin bin yıldır yapamadığını "Hizmetin" yaptığını ve bu yüzden hedef olduğunu iddia ediyor ve Gülen'in sözleriyle okurlarına duygusal mesajlar veriyor.

Zaman gazetesinin Müslüm Gündüz ile Fadime Şahin arasındaki ilişkiye bakışına gelince; gazetenin 29 Aralık 1996'da vuku bulan olaya 31 Aralık 1996 tarihli nüshasında küçük bir yer verdiğini görüyoruz. "Gündüz Metris'te" başlıklı haberde Gündüz'ün 2 yıllık hapis cezası nedeniyle arandığı ve Kadıköy'deki bir evde yakalanarak Metris cezaevine konulduğu belirtiliyor. Gündüz ve dini nikahlı eşi Fadime Şahin'in önceki geceyi polis karakolunda geçirdiği ve Gündüz'ün "ben zina yapmadım" dediği bildiriliyor. Gündüz'ün avukatının ise Şahin'in Gündüz'ün 2 aylık dini nikahlı eşi olduğunu söylediği vurgulanıyor. 1 Ocak 1997 tarihli nüshada olaya daha da küçük bir kısım ayrılmış ve Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın baskını yapan polisler hakkında soruşturma talimatı verdiği, RP'li Hasan Hüseyin Ceylan'ınsa olayın bir komplo olduğunu söylemesi haber yapılmış. Gazete, 12 Ocak tarihine kadar konuya hiç değinmiyor. 12 Ocakta ise Müslüm Gündüz'le ilgili başka bir iddianın haber yapıldığı görülüyor. Habere göre Elazığ'da Aczmendi cemaatine mensup Nilgün T. isimli bir bayanın daha önce Müslüm Gündüz'ün tecavüzüne uğradığı ve bu gerçeği kardeşi Selçuk T.'nin Kanal 6 televizyonundaki bir programa bağlanarak itiraf ettiği belirtiliyor.

Okurların Gündüz'le ilgili haberlere pek yer vermeyen gazeteden şikayetçi olduklarını Hüseyin Gülerce'nin 13 Ocak tarihli "Türkiye'ye yazık ediyoruz" adlı yazısından anlıyoruz. Gülerce makalesinde bazı okurların neden Gündüz, Şahin ve Ali Kalkancı'nın dramını yazmadıklarını sorduklarını belirtiyor ve okurlarına cevap veriyor. Yazar Aczmendilerin Müslüman kesimi temsil etmediklerini, birilerinin

Müslümanları rencide etmek için cehalet kokan figüranları kullandıklarını, kendilerinin de buna alet olmak istemediklerini, kadınların her kesimde istismar edildiklerini, kadınları bir meta gibi kullanan ve Gündüz olayında parmağı olanların öncelikli olarak hesap vermeleri gerektiklerini iddia ediyor. Fehmi Koru da aynı tarihli "Aynalar yalan söylemez" başlıklı yazısında Fadime Şahin sayesinde muhafazakâr kesim içinde de cinsellik üzerine kurulmuş yalan dolan hayatların ve şeyh-mürit ilişkilerinin olduğunu ve İslami kesimin de çok masum olmadığını iddia ederek bu kesimi eleştiriyor. Gazete, Müslüm Gündüz vakasına son olarak 15 Ocak 1997 tarihli nüshasında Ali Ünal'ın köşesinde yer veriyor. Ünal, devletin folklorik karakterdeki Aczmendileri kullandığını öne sürüyor ve bu hareketin Risale-i Nur davasıyla bir ilgisinin bulunmadığını belirtiyor. Yazar ayrıca MİT'in Müslüm Gündüz'ü uzun süredir markaja aldığını öne sürerek bazı rivayetleri köşesine taşıyor.

Diğer bir inceleme konumuz olan DYP'den ayrılanların kurduğu Demokrat Türkiye Partisi'nin (DTP) 7 Ocak 1997'de kurulmasıyla ilgili olarak gazetenin 8 Ocak tarihli nüshasında yer verdiğini görüyoruz. "Cindoruk mokasenlerini giydi" başlıklı haberde çoğunluğu DYP'den ayrılan 67 kişinin DTP'yi kurduğu haber veriliyor. Haberde ayrıca Cavit Çağlar ve Köksal Toptan'ın kurucular arasında yer almadığı, Cindoruk'un parti binası önünde toplanan vatandaşlara kurdukları tüm partilerin iktidar olduğunu söylediği bildiriliyor. Fehmi Koru aynı günkü "Demokrat Türkiye Partisi" başlıklı makalesinde partinin kuruluş amacına değiniyor ve iki senaryodan bahsediyor. İlk senaryoya göre DTP Çiller'i dışarıdan kuşatmak ve Susurluk nedeniyle Çiller ailesinin köşeye sıkıştırılmasından sonra Refahyol'un bozulacağı beklentisine dayalı yeni hükümet senaryolarında yer almak için kuruldu. Diğer bir senaryoya göre ise parti aslında Demirel için kuruldu. Bu senaryoya göre Demirel Cumhurbaşkanlığından sonra DTP'nin başına geçecek. Koru, DTP'li kurucuların her birinin DYP'nin başına daha çok yakıştığını, DTP'yi kurmak yerine ANAP'a geçmelerinin daha iyi olacağını öne sürüyor.

Gazete aynı konuya 9 Ocak tarihli nüshasında değinmiyor. Ancak DTP'nin koptuğu DYP'nin Genel Başkanı Tansu Çiller'in mal varlığını araştırmakla görevli meclis komisyonunun Çiller'i aklayarak Yüce Divan yolunu kapatması haber olmuş. Fehmi Koru ise "Görüntü iyi değil" başlıklı makalesinde aklanmayı eleştiriyor ve meclisin aklanma yeri olmaması gerektiğini, Çiller'in Yüce Divan'a gitmesi

gerektiğini, RP'nin konuyu gündeme getiren parti olmasına rağmen şimdi ortağını akladığını söylüyor. Gazete konuya 13 Ocak tarihli nüshasının iç sayfalarında da "Yeni parti umut mu?" haberiyle değiniyor. Haberde DYP'den kopmalarına rağmen Köksal Toptan, Cavit Çağlar, Mehmet Köstepen ve Emre Gönensay gibi milletvekillerinin DTP'ye geçmediği bildiriliyor. Partinin beklenen ilgiyi görmediğini belirten haberde, Toptan'ın partiyi tüm Türkiye'yi kucaklamadığı ve sadece küskünlerden müteşekkil olması nedeniyle eleştirdiği bildiriliyor.

Gazeteyi Başbakanlıkta 11 Ocak 1997 tarihinde cemaat ve tarikat liderlerine verilen iftarla ilgili olarak taradığımızda, konuya çok yer vermediğini görüyoruz. Gazete iftar öncesi ve iftar günü herhangi bir habere yer vermiyor. 12 Ocaktaki nüshasında ise iç sayfalarında çok da yer kaplamayan "Erbakan'ın konuttaki ilk iftarı" haberiyle değiniyor. Haberde Başbakan Erbakan'ın İslami kesimin önde gelen isimlerini iftarda ağırladığı, davet edilen 57 isimden bazılarının katıldığı, bir kısmının katılmadığı, Fethullah Gülen'in de iftara katılmayıp bir mesaj gönderdiği belirtiliyor. Yemekte ilk konuşmanın Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz tarafından yapıldığı ve Yılmaz'ın cemaat ve tarikatların ötesinde İslam birliğinin üzerinde durduğu vurgulanıyor. Başbakan Erbakan'ın konuşmasına da değinilen haberde Erbakan'ın konuşması sırasında bir ara ağladığını, "Türkiye'ye emeği geçen önemli zatların bir araya geldiği" yemeğin önemini anlattığı bildiriliyor. Haberin devamında katılımcıların ve bazı RP'li yetkililerin yorumlarına yer veriliyor. Ancak katılımcıların kimler olduğuna dair herhangi bir bilgilendirme bulunmuyor. Gazete sonraki günlerde iftarla ilgili herhangi bir habere yer vermiyor.

Zaman gazetesi, 30 Ocak 1997 tarihinde Sincan Belediyesi'nin düzenlediği Kudüs gecesini ilk dört gün görmüyor. Fakat 4 Şubat 1997 tarihinden itibaren konuyu gündemine alıyor ve o gün "Gerginliğin faydası yok" manşetiyle çıkıyor. Türkiye'nin hassas bir dönemden geçtiği hatırlatmasıyla başlayan haberde hükümetin büyük ortağı RP tarafından türban, kurban derisi, Taksim ile Çankaya'ya cami yapılması gibi konuların tekrar gündeme getirilmesinin ülkede gergin bir havanın esmesine neden olduğu iddia ediliyor. Birçok siyasi partinin bu tür konuları gündeme getirmesini eleştirdiği belirtilen haberde Sincan'da iki grup arasında gerginlik çıktığı ve MHP'li Kartal ilçe başkanının sol bir örgüt tarafından öldürülmesinin 12 Eylül öncesini hatırlattığı öne sürülüyor. Haberin devamında Erbakan'ın askerin darbe hazırlığı

içinde olmadığını söylediği ancak bazı emekli generallerin Başbakana "İçişlerini göreve çağır" demesinden sonra Sincan Belediye Başkanı hakkında soruşturma açılmasının inkar edilen askeri uyarının doğruluğunu gösterdiği iddia ediliyor. "İnterstar'a çirkin saldırı" başlıklı diğer bir haberde televizyonun muhabiri Işın Gürel'in Sincan'da birisinin saldırısına uğradığı, Abdullah Gül'in Gürel'i hastanede ziyaret ettiği, Alanya'da ise Hürriyet muhabirinin saldırıya uğradığı ve saldırıların kınandığı belirtiliyor. İlk sayfada bir de "Sağduyu'ya çağrı" başlıklı ve "Zaman" imzalı kurumsal bir bildiriye rastlıyoruz. Bildiride Refah Partisi'ne uyarıda bulunuluyor ve partinin hassas bir dönemden geçildiğini kabul etmesi gerektiğini, provokasyon kokan eylemlerin toplumda korkuya neden olduğunu fark etmeleri gerektiği, Taksim'e cami, kurban derisi, karayoluyla hac gibi konuların teferruat olduğu ve ülkenin daha acil konularının olduğu, Refah yöneticilerinin Sincan sorumsuzluğu ve muhabire yapılan saldırıya tavır koymalarının gerektiği, RP'li yöneticilerinin bardağı taşırmaması gerektiği uyarısı yapılıyor ve 12 Eylül öncesi Konya'da düzenlenen mitingin hatırlatması yapılıyor. İç sayfadaki diğer bir haberde CHP'lilerin Sincan'da Adnan Keskin önderliğinde bir gösteri yaptıkları, Keskin'in "Aklın ve özgür düşüncenin son bir yıldır kemirilmeye başlandığı" sözüne yer veriliyor. Fehmi Koru "Sivil müdahale" isimli yazısında hükümetin başörtüsü serbestisi ile ilgili düzenlemesine karşı çıkıyor ve ortamın daha da gerileceğine inanıyor. Bunun yerine TBMM'nin tek bir madde çıkararak bütün özgürlükleri serbest bırakmasının en iyi yol olacağını iddia ediyor.

Nuh Gönültaş "Darbe yapmak mı kolay yoksa salata yapmak mı?" başlıklı makalesinde RP'ye ağır eleştirilerde bulunuyor. RP'yi "Benden sonrası tufan" yaklaşımı ile hareket etmekle suçlayan Gönültaş işsizlik, Güneydoğu sorunu gibi sorunlar dururken Taksim'e cami gibi konuların gündeme getirilmesini eleştiriyor ve devamında şöyle diyor; "YAŞ kararlarına imza atacaksın, sonra da Taksim'e cami konusunda ısrarcı olacaksın, yetmeyecek, Çankaya'ya da cami yapacağız diyeceksin. Muhalefette iken "İsrail'le yapılan anlaşmaları yırtıp atacağız" diyeceksiniz, iktidara gelince "Bu anlaşmaların Türkiye için ne kadar gerekli olduğunu anladığınızı" söyleyeceksiniz, sonra da Sincan Belediyesinde "Kudüs'ün kurtuluşu" programları düzenleyeceksiniz." Yazar, RP'nin "Nasıl olsa bizi iktidardan götürecekler" deyip itibar kazanmaya niyetlenmesinin sonuç vermeyeceğini de iddia ediyor.

Gazete 5 Şubat tarihli baskısını “Tank heyecanı” manşetiyle (EK 28) çıkarıyor ve Sincan’da tankların yürütülmesini haber yapıyor. Haberde üzücü olaylarla gündeme gelen Sincan’da dün de tankların geçtiği ve Atatürk Caddesi’nden geçerek Akıncı Üssü’ne “motorlu yürüyüş” yaptıkları belirtiliyor. “Vatandaşların geçişi ilgiyle izlediği” öne sürülen haberde birliklerin “manevra tatbikatı” yapıldığının öğrenildiği, intikalin bir eğitim çalışması olduğu ve bu seferki tek farkın güzergah değişikliği olduğu kaydediliyor. Milli Savunma Bakanı’nın tank yürüyüşü için normal bir tatbikat dediği, eski Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan’ın ise bunun bir uyarı olduğu iddiası da haberde yer alıyor. Kudüs gecesi ve tank yürüyüşü ile ilgili diğer haberlerde DYP ve CHP’den bazı yetkililerin görüşlerine yer veriliyor ve kimsenin darbe istemediği vurgulanıyor. İç sayfalardaki haberlerde ise ANAP’lı Ahad Andican’ın Erbakan’a sağduyu çağrısında bulunduğu, CHP ve DSP’ninse hükümetin düşürülmesi için gensoru verdiği belirtiliyor.

Nuh Gönültaş “Yollar yürümekle aşınmaz, ama tank geçerse aşınır” başlıklı makalesinde Erbakan ve RP’yi eleştiriyor ve partinin meclisteki toplantısından izlenimlerini aktarıyor. Erbakan’ın CHP’li Adnan Keskin’in sözlerine aynı şekilde karşılık vermesini eleştiren yazar, Erbakan’ın ekonomi iyi gidişine dair sözlerini kimsenin takmadığını, çünkü ülkede darbe havası olduğunu vurguluyor. Gönültaş, yazının devamında da RP’yi gerginliğin sorumlusu olarak suçluyor ve sağduyu çağrısında bulunuyor. İlnur Çevik “Orgeneral Karadayı Türkiye’nin şansı” başlıklı makalesinde Türkiye’deki gerginliğin sebebinin Refah’ı içine sindirememiş bazı gruplarla iktidarı içine sindirememiş bazı RP’liler olduğunu söylüyor. Türkiye’de darbe olmuyorsa sebebinin Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı olduğunu, Karadayı’nın darbeye karşı olduğunu, Sincan’daki tanklara ise asker içindeki rahatsızlıkları gidermek için müsaade ettiğini belirtiyor. Erbakan hakkında da olumlu yazan Çevik, Demirel’i de övüyor ve yazısını “Türkiye, Orgeneral Karadayı ve Demirel gibi insanların omuzlarında istikrarı muhafaza edebiliyor” cümlesiyle bitiriyor.

Konuya 6 Şubattaki baskısında da ağırlık veren gazete “Demokrasi duyarlılığı” manşetiyle çıkıyor. Haberde siyasi liderlerin görüşlerine yer veren gazete, Çiller’in demokrasiyi savunacaklarını ve Sincan olayları için “Densizlik” dediğini, Yılmaz’ın Meclis’in üzerinde hiçbir gücün olmadığını beyan ettiğini, Ecevit’in Zaman’ın önceki günkü “Sağduyu’ya çağrı” bildirisini mecliste okuduğunu, Türkeş’in Ordu’nun

demokrasiden yana olduğunu söylediği belirtiliyor. İç sayfada Demirel'in laiklikle ilgili yorumlarına yer veren gazete, Demirel'in laikliğin inanç özgürlüğünün teminatı olduğunu söylediği bildiriliyor. Diğer bir haberde ANAP ve DTP arasında işbirliğine gidildiği belirtiliyor. Sair bir haberde basın meslek kuruluşlarının Sincan'da toplanarak Işın Gürel'e yapılan saldırıyı protesto ettikleri bildiriliyor. Başka bir haberde ise Mahir Kaynak'ın Sincan'daki tank yürüyüşüyle birlikte darbenin ilk adımının atıldığı demecine yer veriliyor. Nuh Gönültaş aynı günkü "Onlar ve biz" adlı makalesinde Amerikan Başkanı Bill Clinton'un bir konuşmasıyla ülkedeki Taksim'e cami tartışmaları ve darbe gibi gündemleri kıyaslıyor ve Türkiye'nin lüzumsuz konularla zaman kaybettiğini belirtiyor. Sorumlu olarak da daha çok RP'yi gördüğü anlaşılıyor. Hüseyin Gülerce "Tanklar geçince iş değişir" isimli makalesinde Sincan'daki tanklarla verilen mesajın muhtıra olduğunu ve hükümete karşı yapıldığını, ancak hükümet yetkililerin ısrarla "Askerler rahatsız değil" gibi demeçler vermesini eleştiriyor. Gülerce, başta RP olmak üzere sivillere yaptıkları uyarıya rağmen ortaya çıkan görüntülerin demokrasi adına utanç verici olduğunu vurguluyor. Yazar ayrıca sivilleri tankları olmamasına rağmen askerle bilek güreşine girmekle suçluyor ve darbe olursa kimsenin sesini çıkarmayacağını, buna rağmen hükümetin askere direndiğini iddia ediyor. Türkiye'de askerin önemli bir denge unsuru olduğunu söyleyen yazar, bu gergin ortamda askerin demokrasideki yerini tartışmanın gereksiz olduğunu ve tansiyonun düşürülmesi gerektiğini öne sürüyor. Gülerce "Gelin sağduyunun, basiretin ve aklın sesine kulak verelim. Bu sesin sahibi Sayın Demirel'dir" şeklinde yazısını bitiriyor.

Konuyu sonraki günlerde gündeminden çıkarmaya başlayan gazete, son olarak 8 Şubat tarihli nüshasında Demirel-Mustafa Kalemli-Genelkurmay üçgeninde yapılan ziyaretleri "Demirel'i iyi anladık" haberiyle gündeme getiriyor. Tanklar Sincan'da yürümeden önce Genelkurmay Başkanı ile görüşen TBMM Başkanı Kalemli'nin, 7 Şubat'ta da Cumhurbaşkanı Demirel'in çağrısıyla Çankaya'ya çıktığı belirtilen haberde, gündemin laiklik olduğu vurgulanıyor. Ancak birçok gazete söz konusu görüşmeleri yeni hükümet kurma çalışmaları olarak görmüştü. Nitekim gazetenin aynı günkü nüshasında geçen "RP'siz hükümet tartışması" başlıklı haberde, Kalemli'nin de üyesi olduğu ANAP'ın yeni bir hükümet kurmak istediği ve DYP'lilerden sağduyulu olanları partisine davet ettiği belirtiliyor.

2. MGK KARARLARINDAN SÜRECİN SONUNA KADAR OLAN DÖNEM

Zaman gazetesi, sürece de adını veren 28 Şubat 1997'deki MGK kararları ve ANASOL-D hükümetinin kuruluşuna kadar olan zaman diliminde hükümete muhaliftir dersek yanlış olmayacaktır. Refahyol kurulduğunda temkinli destek veren gazete, Fethullah Gülen'in adının MİT'in Susurluk kazasıyla ilgili raporunda geçmesinden sonra direk veya imalı olarak muhalefet yapmıştır. İnceleyeceğimiz kısım gazetenin muhalif olduğu döneme denk gelmektedir.

Bu kısmın ilk konusu olan 28 Şubat 1997 tarihli MGK kararlarıyla ilgili ilk haberler 27 Şubat 1997 tarihli nüshada çıkıyor. "Karadayı: Demokrasi işliyor" başlıklı haberde Genelkurmay Başkanının Türkiye'de demokrasinin işlediğini ve herhangi bir rahatsızlık olmadığını söylediği vurgulanıyor. "Mesut Yılmaz: Son uyarıyı yapıyorum" başlıklı haberde Yılmaz'ın hükümetin bittiği, yerine geniş tabanlı bir hükümet kurulması gerektiği şeklindeki sözlerine yer veriliyor. Haberde Yılmaz'ın rejimin bunalımda olduğu şeklindeki sözüne de yer veren gazete, ANAP liderinin "Kim ki uzlaşma çağrımıza kulak tıkarsa olacaklardan da o sorumludur" çağrısını da paylaşıyor. Diğer ANAP'lı milletvekillerinin demeçlerine de yer veren gazete, Iğdır milletvekili Adil Aşırım'ın MGK'nın dokunulmazlıkları kaldırma talebinde bulunacağına dair öngörüsüyle Yıldırım Aktürk'ün "Üçüncü ortak olalım" teklifini paylaşıyor. Nuh Gönültaş "Altay-Gençlerbirliği maçında irtica sohbeti" başlıklı makalesinde Demokrasilerde askerin de konuşmaya hakkının olduğunu söylüyor ve nitekim Orgeneral Güven Erkaya'nın Altay-Gençlerbirliği maçında gazeteci Yavuz Donat'a konuştuğunu belirtiyor. Sonraki gün yapılacak olan MGK toplantısı öncesi ortamın gerildiğini vurgulayan yazar, sorumlu olarak da RP'yi görüyor. Hüseyin Gülerce ise aynı günkü "Yarın çok önemli" başlıklı makalesinde MGK toplantısının gergin geçeceğini belirtiyor. Aslında ülkede işlerin iyi gittiğini belirten yazar, ancak bir kısım medya ile Erbakan'ın çıkışlarının sorun teşkil ettiğini öne sürüyor. RP'yi "Biz ve onlar" söylemini bırakmaya davet eden Gülerce, Erbakan'a strateji değişikliğine gitmezse durumun daha kötü olacağı uyarısını yapıyor. Zaman yazarlarının "Gerilimi düşür" taleplerini sıkça dillendirmelerine rağmen bunun nasıl yapılacağına dair bir öneride bulunmamaları dikkat çekiyor.

Gazete MGK toplantısından bir gün sonra, 1 Mart tarihli nüshasına "MGK'nın rekor toplantısı" manşetini (EK 29) atıyor. Haberde ise bir kısım basının günlerdir "Ordu rahatsız" ve "Darbe olacak" gibi çıkardığı yaygaraların boşa çıktığı, 9 saat süren toplantı öncesinde Erbakan ve Çiller'in neşeli olduğu, Demirel'in soğukkanlı bir görünümde olduğu bildiriliyor. Erbakan ve Güven Erkaya'nın gazete kupürleriyle geldiği toplantıda bölücü terör, AB üyeliği, Kıbrıs ve laikliğe tehdit konularının görüşüldüğü vurgulanıyor. Haberin detayında toplantının içeriğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmuyor. Fehmi Koru "Kıyamet kopmaz" başlıklı makalesinde (EK 30) "Sistemin kendine özgü meşruiyet anlayışına meydan okuyan bugünkü hükümete karşı Cumhurbaşkanı ve MGK'dan medet umulması sorunları çözecek bir formül değildir" diyor ve ülkede vuku bulan olayların rejimi tehdit edecek büyüklükte olmadığını belirtiyor. Bu tür sorunların sistemi köklü olarak değiştirmekle değil, Cumhurbaşkanının yetkilerini artırarak ve MGK'yı bir tavsiye organı olmaktan çıkarıp denetleyici bir kuruma dönüştürmekle çözülebileceğini iddia eden yazar, ABD tipi bir Başkanlık önerisinde bulunuyor. Yazının başlarında MGK'yı bir denetleyici kuruma dönüştürmekten bahseden yazar, sonlarında MGK'nın tamamen kaldırılması gerektiğini söylüyor.

2 Marttaki nüshasında da konuya değinen gazete, "Erbakan'dan partisine kesin talimat" başlıklı haberde, Başbakanın partililerden demokratik sisteme yönelik sözler söylememesini ve suni gündem oluşturmamasını istediği bildiriliyor. Haberde ayrıca Erbakan'ın toplantının iyi geçtiğine dair beyanına da yer veriliyor. Diğer bir haberde Mesut Yılmaz'ın sözlerine yer veren gazete, Yılmaz'ın MGK açıklamasının hükümete yönelik bir uyarı olduğunu söylediği bildiriliyor. Başka bir haberde Cindoruk'un MGK bildirisini 12 Mart muhtırasına benzetmesine yer veriliyor.

3 Mart tarihli baskısına "Erbakan uzlaşma arayışında" manşetini atan gazete, Erbakan'ın yumuşama ve uzlaşma için muhalefet partilerinin liderleriyle tek tek görüşeceği bildiriliyor ve Ecevit, Baykal, Yılmaz ve Yazıcıoğlu'nu tek tek ziyaret edeceği belirtiliyor. Haberde 163. Maddenin MGK kararlarında olmadığı da öne sürülüyor. Diğer bir haberde Ecevit'in sözlerine yer veren gazete, DSP liderinin laikliğin devletin temeli olduğunu ve fakat dindar kesimlerin duygularının da incitilmemesi gerektiğini söylediği belirtiliyor. Hüseyin Gülerce "Yeni durum, hayırlara kapı açabilir" adlı makalesinde askerin şartlar elvermediği için darbe

yapmayı düşünmediğinin anlaşıldığını, ancak MGK'nın siyaset üzerinde vesayet kurduğunu ve bunun sorumlusunun siviller olduğunu iddia ediyor. Yazar "Askerleri ülke meselelerinden soyutlamak mümkün olmadığına göre onları tahrik etmeme noktasında hassas olunması gerekir" diyor ve Erbakan'ın bu defa durumun vahametini anladığına inanmak istediğini belirtiyor.

Gazete 4 Mart tarihli sayısında konuyu manşetten indirse de geniş yer vermeye devam ediyor. "Sol Erbakan'a soğuk" başlıklı haberde Erbakan'ın Ecevit ve Baykal'ı ziyaret etmesi haber yapılmış. Görüşmede Ecevit'in Erbakan'a "Bugün rejim askeri müdahale olmadan onarılmalı. Bunu siz yapın; Ama yapamıyorsanız, hükümetten çekilin" dediğini, Baykal'ınsa hükümet ile anayasa ya da anayasal kurumların karşı karşıya gelemeyeceğini söylediği bildiriliyor. Gazete iç sayfadaki haberde ise her iki liderin "Git" dediğini belirtiyor. Erbakan'ın sözlerine de yer verilen haberde Başbakan'ın liderlerle sorunların çözümü için görüş birliğine vardıklarını söylediği belirtiliyor. Ayıca, Erbakan'ın liderlere "Hükümet parlamentoda kurulur, parlamentoda gider" dediği ve istifa taleplerini reddettiği bildiriliyor. Diğer bir haberde Erbakan'la Çiller'in bir araya geldiği ve hükümete devam kararı aldıkları haber veriliyor. "Ayar Refahyol'a özel değilmiş" başlıklı başka bir haberde ise MGK'nın Milli Güvenlik Siyaset Belgesi yoluyla bundan önceki hükümetlere de tavsiyede bulunduğu vurgulanıyor. Ancak 1993'te kurulan DYP-SHP hükümetinin "İrticai Faaliyetlerle Mücadele Kanunu" çıkarılması tavsiyesini ılımlı kesimleri radikalleştireceği gerekçesiyle reddettiği hatırlatılıyor.

Zaman, 5 Martta da konuyla ilgili gelişmeleri aktarıyor ve Çiller'in hükümeti bozmayacağını bildirdiği, terörü SHP ile hallettikleri gibi irticayı da RP ile bitirebileceklerini söylediği kaydediliyor. Erbakan'ın düşüncelerine yerilen diğer bir haberde Başbakan'ın MGK'nın kararlarında endişe edilecek ve kaygı duyulacak bir maddenin imzalanmayacağını, din ve vicdan özgürlüğünü kısıtlayacak bir kanunun çıkmasına müsaade etmeyeceklerini söylediği bildiriliyor. Fehmi Koru "Daha ne zamana kadar" başlıklı ifadesinde muğlak ifadeler kullanıyor ve Başbakan Erbakan'ın imzaladığı 18 maddelik MGK kararlarıyla birlikte iktidarın MGK ile paylaşılacağını vurguluyor. Yaşananların 12 Mart dönemini hatırlattığını yazar, hükümetin dini kesimi zorda bırakacak icraatları zorla imzaladığını söylüyor. Erbakan'ın istifa etmek yerine kararları imzalamayı seçtiğini ve fakat kararları sulandırmaya çalışacağını iddia

eden Koru, RP’nin daha doğru bir karar vermesi için danışma mekanizmalarını kullanması gerektiğini savunuyor.

Gazete 6 Mart tarihli baskısında konuya “Meclis çözüm arıyor” başlıklı haberle değiniyor ve Erbakan’ın Yılmaz ve Yazıcıoğlu ile görüştüğü bildiriliyor. Haberin devamında Erbakan’ın MGK kararlarının gizli olması nedeniyle paylaşılamayacağını söylediği, 163. Madde ile ilgili yeni bir düzenleme yapıldığı, MGK bildirisinde geçen “yaptırım” kelimesinin “bildirim” olarak değiştiği bildiriliyor. MGK Genel Sekreteri Org. İlhan Kılıç’ın ise imza sorunu diye bir sorunun olmadığını söylediği belirtiliyor. Fehmi Koru “Bizden uyarması” isimli makalesinde hükümeti İranlılaşmak bahanesiyle düşürmeye çalışanların söylediklerini yapmaları halinde Türkiye’nin gerçekten İranlılaşacağını söyleyerek darbecileri eleştiriyor. Hüseyin Gülerce “Gözler Demirel ve Erbakan’da” başlıklı makalesinde Avrupa’da hiçbir ülkede MGK benzeri bir kurumun olmadığını söylüyor ve herkesi sağduyuya çağırıyor. Herkesin sınavdan geçtiğini söyleyen yazar, en büyük sınavı Demirel’le Erbakan’ın verdiğini, 30 yıllık tecrübelerinin ne işe yaradığını hep birlikte göreceklerini vurguluyor.

Gazetenin 8 Marttaki nüshasında konuyla ilgili iki haber var. “Erbakan demokratları göreve çağırdı” başlıklı haberde Erbakan’ın “Hükümet MGK’nın emirlerini emir telakki etmez; kararlardan faydalı gördüklerimizi, demokrasiye uygun olanları uygulayacağız” sözüne yer veriyor. Erbakan’ın ayrıca askerle aralarında bir sorun olmadığını, her şeyin medyanın uydurması olduğunu, bugünler geçtiğinde kim demokrat kim değil belli olacağını söylediği bildiriliyor. “Hükümete 15 gün süre” başlıklı haberde ise MGK’nın alınan kararların uygulanması konusunda titiz davrandığını, hükümete harekete geçmesi için 15 gün süre tanıdığını, çalışmaları denetlemek için Org. İlhan Kılıç’ın görevlendirildiği bildiriliyor. MGK kararları içinde dini nikahın yasaklanması, İHL’lerin sayılarının azaltılması, imam-hatipli kızların başörtülü olarak okula girmemesi, “Dinci” memurların temizlenmesi gibi kararların olduğu ve MGK’nın baskılarla RP’yi “Ya istifa et ya da kararları uygula” ikilemine soktuğu bildiriliyor.

1997’nin Mart ayının diğer günlerinde MGK kararları ile ilgili haberlere daha az yer veren gazetenin köşe yazılarında konuyu işlemeye devam ettiğini görüyoruz.

Fehmi Koru 13 Mart tarihli “Büyük bedel” adlı makalesinde RP’nin kararları uygulayıp uygulamayacağını sorguluyor ve temel hak ve özgürlükleri yasaklayan kararların RP tarafından imzalanmayacağını öne sürüyor. Hükümet ortağı DYP’nin giderek daha çok laiklik vurgusu yaptığını ve hükümetten kopmaya başladığını iddia eden yazar, RP ve DYP’nin imam-hatiplerin kapatılmasını kararlaştırmaları halinde kendi kendilerini bitireceklerini söylüyor.

Konu için en önemli tarihlerden olan 14 Martta “Hükümette tam uyum” manşetini atan gazete, bakanlar kurulundan sonra yapılan açıklamada MGK’nın 18 maddesinin de bir takvim çerçevesinde uygulama kararı alındığını ve bunun için bakanlıklarca görevlendirme yapıldığı belirtiliyor. Fehmi Koru “Çıkın bakalım işin içinden” başlıklı makalesinde RP’nin kendisine dayatılan mevzuları sulandırarak vakit kazandığını zannettiğini, yapılması gerekenin hükümetten ayrılmak olduğunu iddia ediyor. RP’nin karşı çıktığı politik bir programı “zaman içinde sulandırabilirim” iyi niyetiyle benimsediğini ve DYP’nin RP’yi adım adım o noktaya sürüklediğini öne sürüyor.

Gazete, Fethullah Gülen örgütüne ait olduğu için onun MGK kararları ile ilgili görüşlerine de yer vermek doğru olacaktır. 29 Mart 1997’de Samanyolu TV’ye konuşan Gülen “Asker demokratik yollarla sorunların çözümünü istedi.” derken, 16 Nisan 1997’de Kanal D’de çıktığı bir programda MGK’yı bir içtihat makamı olarak gördüğünü belirtmiş, doğru karar verirse 2 sevap, yanlış karar verirse 1 sevap alacağını iddia etmiş, hükümet için ’Birileri haksız yere laikliğe ve demokrasiye hücum ediyor.’’, ‘’Bugün Türkiye’yi idare edemeyenler, ‘Bu işi beceremedik, yüzümüze gözümüze bulaştırdık’ demeliler.’’ ve ‘’Askerler, bazı sivil kesimlerden daha demokrat.’’ gibi sözler sarf etmiştir.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitimle ilgili konuya geldiğimizde, Zaman gazetesinin 5 Mayıs 1997’den itibaren konuya değindiğini görüyoruz. Aynı günkü gazetede yer alan “Veliler: İdeali 5+3” adlı haberde imam-hatip okullarında okuyan öğrenci velilerinin yaptıkları toplantıya değinen gazete, velilerin ideal eğitim sisteminin 5+3 formülü ile sağlanacağını belirttikleri vurgulanıyor. Diğer bir haberde DYP Milletvekili Köksal Toptan’ın 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin imam-hatipleri hedef aldığı sözlerine yer veriliyor. 6 Mayıs tarihli baskısında da konuya değinen gazetede iki önemli haber var. “ÖSS’de ‘özel’in başarısı” adlı manşet haberinde cemaate ait okulların başarıları

sıralanırken, özel okulların daha başarılı olduğu algısının pompalanmaya çalışıldığı görülüyor. İç sayfadaki "Çıraklığın çırası yandı" başlıklı haberde ise sekiz yıllık kesintisiz eğitimin gelmesi halinde 213 bin öğrenicinin okuduğu çıraklık eğitim merkezlerinin kapanacağı iddia ediliyor. Konuyu birkaç gün görmeyen gazetenin 8 Mayıstaki nüshasında Hüseyin Gülerce'nin "Askeri anlamaya çalışmak" başlıklı makalesi var. Askerin, siyasilerin beceriksizlikleri yüzünden konuşmak zorunda olduğunu iddia eden yazar, onları anlamak gerektiğini öne sürüyor. Yazarın anlamaktan kastının "İtaat etmek" olduğu anlaşılıyor.

9 Mayıs tarihli baskısında konuya iç sayfalarda yer veren gazete, Erbakan'ın "Din eğitimi temel haklardandır" ve Çiller'in "İmam-hatipler de devletin okulları" şeklindeki demeçlerine yer veriyor. 10 Mayısta konuya yine iç sayfalarında yer veren gazete "Büyük İHL mitingi yarın" başlıklı yazıda sonraki gün Sultanahmet meydanında yapılacak mitingle ilgili detayları tarafsız bir şekilde veriyor. 11 Mayıstaki sayısında ise sadece ilk sayfasındaki küçük bir haberle halkın yarın İHL mitinginde buluşacağına yer vermiş. Ancak gazete 12 Mayıs 1997'deki nüshasını "İmam hatibe yakışır şekilde" manşetiyle (EK 31) çıkarıyor ve yüzbinlerin toplandığı meydanda kimsenin taşkınlık yapmadığı vurgulanıyor. İç sayfada "MEB'de 8 yıl tıkanıklığı" başlıklı haberde kesintisiz eğitimle ilgili düzenlemeler bir türlü yapılmadığı için MEB'de öncelikli olarak yapılması planlanan işlerin geri plana atıldığı iddia ediliyor. İç sayfadaki "Özel okul bereketi" başlıklı diğer bir haberde ise özel okulların il, bölge, Türkiye ve uluslararası çapta düzenledikleri etkinliklerin eğitime ayrı bir hava verdiği belirtiliyor ve cemaate ait iki okulun uluslararası çaptaki başarılarına yer veriliyor. Gazete sonraki günlerde de özel okullarla ilgili haberlere yer veriyor. Hüseyin Gülerce aynı gün yazdığı "Sultanahmet Meydanının şahitliği" başlıklı makalesinde mitingdeki olgunluğun altını çiziyor ve halkı inciten kanunların çıkarılmasının huzursuzluğa neden olacağını vurguluyor. Gülerce yazısında halkın okullarına sahip çıktığını ve devleti yönetenleri sağduyuya çağırdığını belirtiyor. Ancak hükümetin mi yoksa kesintisiz eğitimi isteyen asker gibi devlet yöneticilerinin mi sağduyuya çağrıldığını muallak bırakıyor.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitimle ilgili Fethullah Gülen'in 16 Nisan 1997'de Kanal D'ye verdiği röportajda sarf ettiği sözleri de buraya yazmak gerekiyor. Gülen röportajında şöyle diyordu:

> "8 yıllık kesintisiz eğitim zannedildiği gibi bir tehlike değildir. İsteyen ortaokuldan sonra da İmam Hatip'e gidebilir. Şu anda İmam Hatiplerde ihtiyacın çok üzerinde bir yığılma görülmektedir. Bu ihtiyaç fazlası farklı merkezlere yönelerek rejim için tehlike arz edebilir. Rejimi korumakla görevli kurumların haklı hassasiyeti de bu yüzdendir. Cumhuriyet ve laiklik şimdiye kadar hiçbir dönemde bu denli tehlikeye girmediği için, onu korumakla görevli kesimler, haklı olarak sesini yükseltmektedir. Millî Güvenlik Kurulu bir anayasal kurumdur ve kendi içtihatları gereği ülke ve rejim için tehdit ve tehlike gördükleri hususlarda tedbir ve teklif getirmeleri elbette sorumlulukları gereğidir ve bu içtihatları yanlış bile olsa kendilerine sevap getirir."

Refah Partisi hakkında 21 Mayıs 1997'de açılan kapatma davasına geldiğimizde, gazetenin konuya 22 Mayıstaki nüshasında "Refah'ı kapatma davası" haberiyle (EK 32) değindiğini görüyoruz. Türk tarihinde ilk kez bir Başsavcının basın toplantısı yaparak bir parti hakkında kapatma davası açtığı belirtilen haberde, Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş'ın RP hakkında Anayasa'nın laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle kapatma davası açtığı bildiriliyor. Haberde ayrıca Başsavcının iddianamenin gazete eki olarak yayınlanmasını istediği de belirtiliyor. Gazetenin kapatma davasının hukuki, siyasi ve ahlaki yönü üzerinde herhangi bir yorum yapmayıp konuyu düz bir haber olarak yayınlaması dikkat çekiyor. Konuya diğer günlerde pek değinmeyen gazete, 24 Mayıs tarihli sayısında "Savcı kendini savundu" haberiyle yer veriyor ve savcının yine basın önüne çıktığı ve iddianameyi sadece kendisinin ve eşinin bildiğini belirttiği vurgulanıyor. Gazete sonraki günlerde de konuya değinmiyor ve yazarları aracılığıyla hükümetin artık işlevsiz kaldığını belirterek erken seçim istiyor.

Gazetenin 10 ve 11 Haziran 1997 tarihlerinde Genelkurmay Başkanlığının yargı, basın ve STK'lara verdiği brifingler karşısındaki tutumuna baktığımızda, Zaman'ın konuyu suya sabuna dokunmadan ilettiğini görüyoruz. 10 Haziran 1997 tarihli "Genelkurmay DGM savcılarını da çağırdı" başlıklı haberde Genelkurmay'da verilecek olan "İslami Sermayenin Finans ve Eğitim Stratejisi" isimli brifingine Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, Askeri Yargıtay başkan ve üyelerinin yanı sıra DGM hakim ve savcılarının da çağrıldığı, yarın da medya, üniversite ve sendikalar için brifing verileceği belirtiliyor.

11 Haziran tarihinde "Yargıdan brifinge rağbet" manşetini (EK 33) atan gazete, yargı üyelerinin Genelkurmay brifingine Adalet Bakanı Kazan'ın tavrına rağmen yoğun katılım gösterdikleri belirtiliyor. Brifingde irticai faaliyet içinde olan firmalarla ilgili istatistikler verildiği ve fakat firma isimlerinin verilmediği bildiriliyor.

İç sayfada “Kazan: Korkuluk değilim” başlıklı haberde Adalet Bakanı Kazan’ın yargı üyelerinin kendisinden izin almadan Genelkurmay brifingine gitmelerinin suç olduğunu söylediği ve bakanlıkta korkuluk olmadığını vurguladığı belirtiliyor.

12 Hazirandaki nüshasının iç sayfasında “G.Kurmay’dan basına da brifing” adlı haberde brifinglerin ikinci gününde basın ve üniversite dünyasının bilgilendirildiği ve toplantıda irtica tehdidi hakkında bilgi verildiği belirtiliyor. Haberin yanında Basın Konseyinin bazı basın-yayın organlarından kimsenin çağrılmamasını kınadığı belirtiliyor. Hüseyin Gülerce “Gözler Çiller’de” başlıklı yazısında Genelkurmay’ın verdiği irtica brifingleri ve Adalet Bakanının “Ben korkuluk muyum?” sözlerinin ülke tansiyonunu yükselttiği, hükümet ve askerin böylesine alenice çekişmesinin ülkeye zarar verdiği, sağduyu çağrılarına cevap verilmediği için durumun kaosa dönüştüğü ve hükümet ortaklarının durumun vehametini anlamadığını ileri sürerek hükümetten askerin önünden çekilmesini istemektedir. Erbakan’ın kimseyi dinlemediğini savunan yazar Çiller’e çağrıda bulunuyor ve erken seçimin de çözüm olmayacağını öne sürerek liderlerin hepten çekilmelerini, böylelikle kahraman olacaklarını savunuyor.

İrdelediğimiz konulardan olan Başbakan Erbakan’ın gelen baskılar üzerine 18 Haziran 1997’de istifa edeceğini bildirmesi 12 Haziran 1997 tarihine denk geliyor. Gazete 13 Haziran 1997 tarihli baskısına “Erbakan devrediyor” manşetini atıyor. Haberde Erbakan, Çiller ve Yazıcıoğlu’nun bir araya geldiği ve Erbakan’ın 18 Haziran’da istifa edip görevi Çiller’e devredeceği bildiriliyor. Haberde ayrıca inisiyatifin 18 Haziran itibariyle Demirel’e geçeceği hatırlatılıyor. Devirin yapılacağı 18 Haziran tarihli sayısını “Devir gününde DYP tedirgin” manşetini atan gazete, Çiller’in DYP’deki muhalifleri ikna etmeye çalıştığını ve DYP’nin Demirel’in tavrını beklediğini yazıyor. Gazete ayrıca ANAP lideri Mesut Yılmaz’ın gizlice DYP Genel Başkan Yardımcısı Nahit Menteşe ile görüşmesini de haber yapmış. 19 Haziranda “Uzlaşma fırsatı” manşetini atan gazete, Erbakan’ın istifa ettiğini, BBP destekli Yolrefah azınlık hükümetinin kurulacağını, Demirel’inse siyasi liderleri Köşk’e çağırdığı belirtiliyor. Nuh Gönültaş aynı günkü “RP’nin acil ve adil bir restorasyona ihtiyacı var” isimli makalesinde RP’de 3 milletvekilinin partiye zarar gelmemesi için istifa ettiğini, ancak başka sivri üyelerin de olduğunu ve onların da kovulması gerektiğini iddia ediyor.

20 Haziran tarihli nüshasını “Alternatif zorda” manşetiyle çıkaran gazete, Mesut Yılmaz’ın Refahyol’a alternatif bir hükümet kurmak için kolları sıvadığı ve Baykal’ın seçim şartıyla destek vereceği belirtiliyor. Ecevit’in Demirel’den görevi Yılmaz’a vermesini istediğini haberleştiren gazete, Ecevit’in içinde RP’nin olmadığı geniş tabanlı bir hükümet istediğini belirtiyor. Diğer bir haberde Demirel’in Kasımda seçimin kaçınılmaz olduğunu söylediği ve görevi büyük ihtimalle ANAP lideri Yılmaz’a vereceği belirtiliyor.

21 Hazirandaki baskısında görevin Yılmaz’a verildiğini “Görev Yılmaz’a verildi” manşetiyle (EK 34) duyuran gazete, Demirel’in görevi TBMM’de ikinci büyük parti olan ANAP lideri Mesut Yılmaz’a verdiği hatırlatılıyor. Köşk’ün “Görevin Türkiye’deki gerginliği azaltmak amacıyla ikinci büyük partiye verildiği” şeklindeki bildirisini haberleştiren gazete, diğer haberlerinde Erbakan, Çiller ve Demirel’in görüşlerine yer veriyor. Erbakan’ın “Yalnız muhalefetle görüşerek teamüllere aykırı hareket etmenin hatalı olduğunu söylediğini, Çiller’in “Bunun bir Çankaya darbesi olduğunu” söylediğini, Demirel’inse Anayasa’ya göre Başbakanlığın devrinin olmayacağını beyan ettiğini belirtiyor. Fehmi Koru “Bekleyelim görelim” başlıklı makalesinde Demirel’in teamüllere aykırı davranarak yanlış yaptığını, Mesut Yılmaz’ın hükümet kuramayacağını görmesi gerektiğini, Demirel’in Güneş Motel benzeri bir milletvekili transferi düşündüğünü, bu kadar yanlıştan sonra doğru bir hükümet kurulacağına inanmadığını belirtiyor. Sonraki günlerde Yılmaz’ın hükümet kurma çalışmalarına yer veren gazete, Yılmaz’ın Çiller’le de görüştüğü ancak olumlu cevap almadığını belirtiyor. Hüseyin Gülerce, Yılmaz’ın hükümet kurma çalışmalarıyla ilgili 26 Haziran 1997 tarihli “Yılmaz başarabilecek mi?” isimli yazısında Yılmaz’ın yaklaşımlarını çözüm yolu olarak görüyor ve görevin Yılmaz’a verilmesinin demokratik bağlamda tartışılamayacağını, çünkü hiçbir partinin demokrasi konusunda tutarlı ve ilkeli olmadığını iddia ediyor. Her yazısında olduğu gibi bu yazısında da “Gerilimi azaltmak” mefhumunu kullanan yazar, RP’ye de kendisini düzeltme tavsiyesinde bulunuyor.

Son konumuz olan ANAP-DSP-DTP hükümetinin kurulmasıyla ilgili olarak, gazetenin 29 Haziran 1997 tarihli sayısında ANAP, DSP ve DTP’nin hükümet protokolü üzerinde anlaştığı ve sıranın kabineyi belirlemeye geldiği bildiriliyor. Diğer bir haberde DYP’den istifa eden 3 milletvekili ile birlikte sayısal çoğunluğun da sağlandığını, son istifalarla Refahyol-B’nin 272, Yılmaz cephesininse 276’ya ulaştığı

kaydediliyor. Fehmi Koru “Yeni koalisyonlar peşinde” adlı makalesinde yeni kurulacak hükümetin çıkar ilişkileri üzerine kurulması ve MGK kararlarını uygulamak zorunda kalmaları nedeniyle uzun ömürlü olmayacağını iddia ediyor.

Gazete 30 Haziran tarihli nüshasını “DYP’yi çözen ortaklık” manşetiyle çıkarıyor ve DYP’den 25 milletvekilinin istifa ettiğini, 2’sinin de ihraç edildiğini haber veriyor ve çözülmeyi ortaklığa bağlıyor. Hüseyin Gülerce aynı günkü “İnce ayar” isimli makalesinde Yılmaz’ın milletvekili transferleriyle hükümeti kuracağının anlaşıldığını söylüyor ve gerginliğin azalması hususunda umutlu olduğunu ifade ediyor. Diğer yandan hükümetin kuruluş şeklini yanlış bulanların son dönemde yaşananları anlamadığını iddia ediyor.

Zaman, ANASOL-D olarak da bilinen ANAP-DSP-DTP koalisyon hükümetinin kuruluşunu 1 Temmuz 1997 tarihli baskısında “Hayırlı olsun” manşetiyle (EK 35) adeta selamlıyor. 55. Hükümetin Mesut Yılmaz’ın Başbakanlığında kurulduğunu belirten gazete, hükümetin toplumsal uzlaşmayı hedeflediğini bildiriyor. Haberde DYP’den ayrılan bazı milletvekillerine bakanlık verildiği, hükümetin toplumsal uzlaşma için çalışacağı ve 8 yıllık kesintisiz eğitim kanununu çıkaracağı belirtiliyor. Diğer haberlerde RP ve DYP’nin eleştirileri haber yapılmış. Nuh Gönültaş “Anasoltaliyol koalisyonu kuruldu” başlıklı makalesinde Baykal’ın gölge Başbakan olduğunu öne sürüyor ve milletvekili transferleriyle oluşan koalisyonun nostalji yaşattığını iddia ediyor. Ancak transferlerin ahlaki bağlamı üzerinde durmuyor. Fehmi Koru “Yeni hükümet üzerine” başlıklı makalesinde hükümetin karşılaşabileceği zorluklara değinirken, hükümetteki deneyimli siyasilerin sistem dışı güçlerle mücadele açısından umut verdiğini iddia ediyor.

Son olarak gazetenin 2 Temmuz 1997 tarihli nüshasında ilginç bir denkliğe şahit oluyoruz. Fehmi Koru’nun RP’nin nerede yanlış yaptığını irdelediği “Kaçan fırsat (1)” isimli makalesinin hemen yanında Sabah yazarı Cengiz Çandar’ın 28 Temmuz 1997 tarihli “Post-modern darbe” isimli alıntılanmış yazısı var. Çandar’ın milletvekili transferiyle hükümet kurulmasının ahlaksızlığını yazdığı ve iktidarda postmodern darbenin olduğunu iddia ettiği yazı ile Koru’nun yazısı yan yana denk gelince, Zaman’ın ve yazarlarının gerçekleri görmezden gelip mağdur olmuş bir hükümeti suçlamaya çalışmalarındaki çelişki çok net ortaya çıkıyor. Muhafazakâr olmayan Cengiz Çandar gibi bir yazarın muhafazakâr bir hükümeti savunurken Zaman gibi İslami kesime ait olduğu iddia edilen bir gazetenin hükümetin

düşmesinden memnuniyet duyması ve yerine kurulan hükümeti desteklemesi çok manidardır.



BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ ŞAFAK VE ZAMAN GAZETELERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri her ne kadar muhafazakâr gazeteler olsa da Refahyol hükümetine bakışları farklı olmuştur. Yeni Şafak, hükümeti hatalarından dolayı eleştirse de genel olarak hükümetin arkasında durmuş ve muhalif gruplara karşı savunma pozisyonunu almıştır. Zaman gazetesi ise hükümete ilk aylarında destek vermekle birlikte Susurluk kazası sonrasında yaşanan gelişmeler ve darbe ihtimali nedeniyle hükümetin karşısında bir pozisyon almıştır. Gazetelerin yayın politikalarını karşılaştıracağımız bu bölümde önce olay bazlı karşılaştırma yapılacaktır. Daha sonra söylem karşılaştırması yapılarak bölüm sonlandırılacaktır.

1. İKİ GAZETENİN OLAY BAZLI KARŞILAŞTIRMASI

Gazete kıyaslamasını başlattığımız 28 Haziran 1996 tarihindeki nüshalara baktığımızda, iki gazetede de hükümetin kurulacağı haberlerini görüyoruz. Zaman, hükümetin kurulmasına yoğunlaşırken Yeni Şafak Mesut Yılmaz'ın DYP'ye yaptığı birleşme teklifini eleştirmeyi yeğliyor. Zaman'da Yılmaz'a kurumsal bir tepki olmamakla birlikte yazar Tamer Korkmaz'ın köşesinde tepki verdiği görülüyor. Yeni Şafak'tan Ahmet Taşgetiren koalisyona BBP'nin de katılmasını isterken, Fehmi Koru hem BBP'nin hem de ANAP'ın dahil olmasını istiyor. Taşgetiren koalisyon ortaklarına, farklılıklara odaklanıp çözme "tavsiyesinde" bulunurken, Koru RP'yi sorunlu milletvekillerini bakan yapmama hususunda "uyarıyor". 29 Haziran tarihli baskılara baktığımızda Yeni Şafak'ın hükümetin kurulmasından memnun olduğu gözlerden kaçmıyor. Zaman ise Yeniş Şafak'ın pozitif haberlerine karşılık güvenoyunun alınıp alınmayacağına odaklanıyor ve hükümetin önündeki Çekiç Güç ve OHAL gibi sorunları sıralıyor. Yeni Şafak'tan Taşgetiren basının yayınlarına tepki gösterirken, Zaman'ın yazarları Mesut Yılmaz'ın samimiyetsiz tutumlarını hedef alıyorlar. Yeni Şafak 30 Hazirandaki baskısında Erbakan'ı ve sözlerini haberleştiriyor. Yazarları ise "Hayırlı olsun" ve "Allah utandırmasın" gibi başlıklarla köşelerinde

Refahyol'un kurulmasından duydukları memnuniyeti dile getiriyorlar. Zaman ise Refahyol hükümetinin işbaşında olduğunu tarafsız bir haberle duyurduktan sonra DYP'deki muhaliflerin hükümetin kurulmasından duydukları rahatsızlığı haberleştiriyor. Zaman'da o gün konuyla ilgili yazan Fehmi Koru, Nuh Gönültaş ve Ahmet Selim yazılarına "Hayırlı olsun" başlığını koyuyorlar. Koru yazısının bir bölümünde bazı olumsuzluklara değindikten sonra hükümetin uzun ömürlü olacağını savunuyor. Gönültaş ise hükümete birkaç ay ömür biçiyor. Taha Kıvanç ve Tamer Korkmaz ise medyanın tutumunu eleştiriyorlar.

Gazetelerin Erbakan'ın Afrika gezisiyle ilgili yayınlarına bakıldığında, Yeni Şafak'ın 2 ve 3 Ekim tarihli nüshalarında geziye karşı çıkan ve bunu eksen koyması olarak gören ana akım medyayı eleştirdiği görülüyor. Gazete ayrıca o günlerde Afgan diplomatın "Taliban'a gafil avlandık" sözü üzerinden RP'nin şeriatı gizlice getireceğine dair medya propagandalarının üzerine gidiyor. Zaman ise RP'yi savunmasa bile Afrika gezisine dair olumsuz bir eleştiride bulunmuyor. Hatta 3 Ekimdeki Afgan diplomatla yaptığı röportajı yayınlıyor ve elçinin yanlış anlaşıldığını bildiriyor. Ahmet Taşgetiren röportajı olumlu bulsa da Zaman gazetesinin de azıcık "hoşgörü" ilkesinden sıyrılıp "Yanlış anlaşıldım" gibi bir manşet yerine "Medya skandalı" benzeri bir manşet atması gerektiğini savunuyor. Fehmi Koru RP'nin son üç ayında dış politikayı değiştirecek herhangi bir hamle yapmamasına rağmen haksızca eleştirilmesine karşı çıkıyor. Yeni Şafak'tan Mustafa Karaalioğlu ise RP'nin laiklik tartışmalarındaki pasif duruşunu eleştiriyor. Yeni Şafak aynı günkü nüshasında Demirel'i sürekli laiklik vurgusu yapmakla ve ortamı germekle itham ederek ağır şekilde eleştirirken, laiklik üzerinden hükümete saldıran Yılmaz, Ecevit, Baykal ve Yekta Güngör Özden gibi isimlere de çatıyor. Gazetenin genel yayın yönetmeni Mehmet Ocaktan ise ANAP'ı Çankaya'nın taşeronluğunu yapmakla suçluyor. Buna karşın Demirel'in Zaman gazetesi tarafından gerek o günlerde, gerek öncesinde ve sonrasında hep övüldüğü ve yaptığı yanlışlarını görmezden geldiğini söyleyebiliriz. Zaman'ın muhalefet liderlerini de (Demirel kadar olmasa da) fazla eleştirmediğini görüyoruz.

Ancak her iki gazetenin de Mısır'daki bayrak skandalına karşı hükümeti savunduğu anlaşılıyor. Diğer yandan Yeni Şafak ve Zaman'dan Fehmi Koru'nun, Refahyol'un üzerine haksızca gidildiği hususunda fikir birliğinde olduğu görülüyor. 5 Ekim tarihine baktığımızda Zaman'ın konuya fazla değinmediği görülüyor. Yeni

Şafak ise konu yerine Erbakan'ın seyahatine karşı çıkan İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ı hedef alıyor ve Aydınlık dergisinin ortaya attığı, Mehmet Ağar'ın devlet içine sızmış bir örgütün lideri olduğuna dair iddiayı manşetine taşıyarak Ağar'ı hedef alıyor. Ancak Zaman Ağar'la ilgili haberleri hem o gün hem de sonraki günlerde görmemeyi tercih ediyor. 6 Ekimdeki baskılarda eski CIA ajanı Fuller'in sözlerine yer veriliyor. Fuller'in sözleri için Yeni Şafak "ABD, RP'yi anlamak zorunda" başlığını atarken, Zaman'ın "Fuller hükümeti uyardı" başlığını attığı görülüyor. Aynı haber için bir gazetenin bardağın dolu tarafını, diğerininse boş tarafı görmesi dikkat çekiyor. Kaddafi'nin Türkiye aleyhine sarf ettiği sözlerini de haberleştiren gazetelerin hükümetin arkasında durduğu görülüyor. Yeni Şafak ek olarak gezinin hükümeti devirmek için bir bahane olarak kullanılmasına ve basının Kaddafi'nin rezillikleri için Erbakan'ı eleştirip Kaddafi'nin sözlerinden haz duymasına tepki gösteriyor. Hem Taşgetiren hem de Koru 8 Ekim 1996 tarihli köşelerinde aynı konuya değiniyorlar ve Erbakan'ın Kaddafi'ye sırf Müslüman diye sempati duymasının yanlış olduğunu vurguluyorlar ve bu tür bir hadisenin yaşanabileceğini önceden beklediklerini belirtiyorlar. Taşgetiren 10 Ekim tarihli "Dolduruşa gelmemek için" başlıklı makalesinde Gülen örgütünün medyasını ve diğer muhafazakâr basın-yayın organlarını eleştiriyor. Taşgetiren, Samanyolu TV'nin Libya olaylarını Hürriyet'ten Oktay Ekşi ve ANAP'tan Ahad Andican'a, TGRT'nin Mehmet Barlas'a yorumlatmasına karşı çıkıyor. Diğer yandan Kanal 7'nin ne yaptığını bilmez halde görünümü ve "aradakiler" olarak tanımladığı Gülen medyasının objektivite adı altında tarafsız kalma çabalarını eleştiriyor. Yeni Şafak, Demirel'in İtalya'da 8 Ekim'de PKK bayraklarıyla karşılanmasına medyanın sessiz kalmasını ikiyüzlülük olarak değerlendirirken, Zaman'ın konuyu geçiştirdiği görülüyor.

Susurluk kazası ve sonrasında yaşanan gelişmelere baktığımızda, her iki gazetenin birbirine zıt yayınlar yaptığı görülebilir. Söz konusu farklılıkta Gülen örgütünün olayın faillerden biri olarak görülmesi önemli bir faktördür. Nitekim Gülen örgütü olaydan 2 ay sonra hükümetin tam karşısına geçecektir. Kazayla ilgili ilk haberler 4 Kasım 1996'daki nüshada ortaya çıkmakla birlikte bilgi eksikliğinden dolayı küçük haberlerle geçiştiriliyor. Ancak Yeni Şafak 5 Kasımdan itibaren Mehmet Ağar ve Susurluk kazasıyla birlikte ortaya çıkan çeteye karşı kılıçları çekerken, Zaman, tam tersi bir tutumla kalkan oluyor. Yeni Şafak "Kimin çetesi" manşetiyle çıkıyor ve kazanın Doğu Perinçek'in Çiller'in kontrgerilla örgütü kurduğu iddialarını

doğruladığını, kazada ölenlerinse Mehmet Ağar'ın gizli çetesinin üyeleri olduğunu iddia ediyor. Zaman ise "Garip kazada suikast ihtimali azalıyor" manşetiyle çıkıyor ve ortaya çıkan kiri ilişkilere değinmiyor. Yeri gelmişken gazetenin sonraki aylardaki yayınlarında kazanın suikast sonucu olduğuna dair yayınlar yapacağını hatırlatalım. Haberin devamında olay yerinden bilgiler veren Zaman, TBMM Başkanvekili Uluç Gürkan'a ait TBMM Giriş Kartının da arabada bulunduğunu yazıyor.

Zaman'da Çatlı'nın cenazesinin Türk bayrağına sarılması ve Muhsin Yazıcıoğlu'nun cenazede yer alması da daha çok pozitif bir bakış açısıyla yayınlanıyor. Diğer gün de Mehmet Ağar'ı markaja alan Yeni Şafak, devletin karanlık ilişkileri açıklayamadığı ve üzerini örtme eğiliminde olduğunu öne sürüyor. Bunun yanında Doğu Perinçek'in Ağar'la ilgili iddialarının doğru çıkmaya başladığını hatırlatıyor. Zaman ise gelişmelerle ilgili olarak muhalefet liderlerinin verdiği demeçleri yayınlanmakla yetiniyor. Fehmi Koru o günkü yazısında kazaya değinmek yerine Demirel'le gittiği yurtdışı seyahatinden izlenimlerini aktarıyor. Yeni Şafak 7 Kasımda da Ağar'ın üzerine gidiyor ve İçişleri Bakanının köşeye sıkıştığını haber veriyor. Ahmet Taşgetiren de makalesinde Mehmet Ağar'ın kariyer basamaklarını tırmandıkça faili meçhullerin sayısının arttığını iddia ediyor. Refah Partisi'ni ve Başbakan Erbakan'ı da eleştiren yazar, Başbakanın suskunluğuna dayanamadığını ve Erbakan'ın harekete geçmemesi halinde çamurun hem kendisine hem de partisine sıçrayacağı uyarısında bulunuyor. Zaman gazetesi konuyu Yeni Şafak'ın tam tersi bir bakış açısıyla görüyor ve korucularıyla birlikte binlerce kişilik bir ordu kurduğu iddia edilen Sedat Bucak yerine onun hasımı olan Söylemez Kardeşlere verilen cezaların komik olmasından yakınıyor. Sedat Bucak'a hastanede yoğun bir ziyaretçi akını olduğunu da iddia eden gazetenin karanlık kişilikler hakkında hiç aleyhte yayın yapmaması ve hatta övmesi dikkat çekiyor. Örneğin Nuh Gönültaş 7 Kasımdaki yazısında Uğur Mumcu'nun tabutunun Türk bayrağına sarılmasının bir sakıncası olmadığı gibi Çatlı'nın da tabutunun üzerine Türk bayrağı konulmasının bir sakıncası olmayacağını iddia ediyor ve eğer devletin bekası için her yol mübah sayılırsa, Susurluk'ta ortaya çıkan gerçeğin bir sakıncasının olmaması gerektiğini savunuyor. Sedat Bucak ve aşiretinin PKK ile mücadele ettiğini öne süren yazar, Çatlı'nın da ASALA ile savaştığını iddia ediyor ve arabada bulunanların yaptıkları ittifakın devletin aleyhine olmadığını öne sürüyor. Yazar ayrıca Çatlı'nın yargılanması halinde beraat edeceğini de iddialarına ekliyor.

Yeni Şafak 8 Kasımda Ağar'a yükleniyor ve Ağar'ın onca baskıya rağmen istifa etmekte direndiğini belirtiyor. Demirel'in "Hadiseyi sınırları içinde mütalaa edin" sözüne de takılan gazete, Demirel'i olayı örtbas etmekle itham ediyor. Mehmet Ağar'ın aynı gün istifa edip yerine Merak Akşener'in geçmesine sonraki günkü nüshasında yer veren Yeni Şafak, Çiller'in İçişleri Bakanlığına Akşener'i getirerek olayı örtbas etmeye çalıştığını ve Akşener'in Çiller'in tetikçisi olduğunu öne sürüyor. Ahmet Taşgetiren de ilgili yazısında Erbakan'ın sessizliğini sorguluyor ve temiz gibi duran RP'nin harekete geçmesi gerektiğini söylüyor. Zaman ise ne Ağar'ı ne de yerine geçen Akşener'i eleştiriyor ve olaylar hiç olmamış gibi davranıyor. Ancak Susurluk'la ilgili MİT raporunda Fethullah Gülen'in adının birkaç defa geçmesi ve Çiller'in kara paralarını aklamakla suçlanması gazetenin çizgisini sadece Susurluk kazası özelinde değil, hükümete olan genel tutumu bağlamanda da tamamen değiştiriyor. İki ay boyunca görmedim-duymadım-işitmedim çizgisinde yayın yapan gazete, 1 Ocak 1997'de "Liste kimin?" manşetiyle çıkıyor ve Başbakan Erbakan'dan Gülen'in isminin MİT listesinde olmadığını söylemesini talep ediyor. Erbakan'ın bilerek veya bilmeyerek derin odaklara hizmet ettiğini iddia eden gazete, Fethullah Gülen'in "Çirkin iftira" adlı kendini savunma amaçlı yazısına da yer veriyor. Bir iftiraya maruz kaldığını iddia eden Gülen, "dost" bildiği basın-yayın organlarını münafıkane yayınlar yapmakla suçluyor. Gazetenin diğer yazarlarının da Gülen'i köşelerinde savundukları görülüyor. Daha önce Susurluk kazasının bir suikast olmadığını iddia eden gazetenin Ocak 1997'den sonra bir suikast olduğunu iddia etmesi dikkat çekiyor. MİT raporu örgüt-hükümet ilişkileri bağlamında bir dönüm noktasıdır. Gülen'in Erbakan'dan isminin olmadığını söylemesini talep etmesine Başbakan'ın sessiz kalmakla karşılık vermesi örgütün hükümete savaş açmasına neden olmuştur.

Müslüm Gündüz'ün Fadime Şahin ile basılması olayına baktığımızda ise Yeni Şafak'ın baskını, Şahin'in Gündüz'ün imam nikahlı eşi olması nedeniyle eleştirdiği ve baskında hazır bulunan medyaya yüklendiği görülüyor. Kanunsuzluğu ve mahremiyeti ön plana çıkaran gazete, Aczmendiler ile arasına mesafe koymakla birlikte söz konusu cemaat üzerinden İslami kesime saldırılmasına karşı çıkıyor. Ahmet Taşgetiren bu tür olayların Refah'ın iktidara gelmesinden sonra artmasına dikkat çekerken, diğer bir Yeni Şafak yazarı olan Ali Bulaç medyayı ve polisi ahlaksızlıkla suçlarken, RP'yi, BBP'yi ve Erbakan'ı hiçbir şey yapmamakla suçluyor. Zaman gazetesiyse olayı küçük haberlerle geçiştiriyor. Diğer yandan Müslüm Gündüz'le ilgili diğer ithamları da

haberleştiriyor. Hüseyin Gülerce'nin 13 Ocak 1997 tarihli yazısından anlıyoruz ki Zaman okuru da gazetesinin olay karşısında sessiz kalmasından rahatsızlık duyuyor. Gülerce, gazetesini savunduğu yazısında Aczmendilerin Müslümanları temsil etmemesi yüzünden onları savunmadıklarını iddia ediyor. Ancak Aczmendiler üzerinden muhafazakâr kesime yapılan saldırılara niçin sessiz kaldıklarını izah etmiyor. Fehmi Koru ise köşesinde cinsellik üzerine kurulmuş yalan dolan hayatların ve şeyh-mürit ilişkilerinin olduğunu ve İslami kesimin de çok masum olmadığını iddia ederek muhafazakâr kesimi savunmak yerine daha da itibarsızlaştırmaya önayak oluyor. Diğer bir yazar Ali Ünal da konu hakkında yazıyor ve Müslüm Gündüz'ü MİT ajanlığıyla suçluyor.

DYP'li bazı milletvekillerinin partisinden istifa ederek Demokrat Türkiye Partisi'ni (DTP) kurmasıyla ilgili yayınlara baktığımızda, Yeni Şafak'ın yeni partiyi pek kaale almadığı ve lehte veya aleyhte haber yapmadığı görülüyor. DTP'nin kuruluşu küçük haberlerle geçiştiriliyor. Öte yandan Zaman'ın konuya daha çok yer verdiğini görüyoruz. Partinin kuruluşuyla ilgili daha çok ve daha detaylı haberler veren gazete, partinin rağbet görmediğini de vurguluyor. Köşe yazısı bağlamında Fehmi Koru'nun konuya iki yazıyla eğildiğine şahit oluyoruz. Koru partinin ya Çiller'i köşeye sıkıştırmak ve yeni hükümet senaryolarında kullanılmak ya da Demirel'in ileride başına geçmesi için kurulduğunu iddia ediyor. Yazar ayrıca DTP'den pek umutlu olmadığını da belirtiyor ve parti kurucularının ANAP'a geçmelerinin daha iyi olacağı öngörüsünde bulunuyor. Fehmi Koru diğer bir yazısında ise DYP lideri Tansu Çiller'e Yüce Divan yolunun kapanmasına içerliyor ve aklamadan dolayı RP'yi suçluyor. Çiller'in aklanmasının DTP üzerinden kurulan projelerin akim kalması bakımından önemlidir. Koru'nun bu durumdan rahatsız olduğu gözleniyor.

11 Ocak 1997'de Başbakanlıkta tarikat ve cemaat liderlerine verilen iftara her iki gazetenin de haberlerinde yer verildiği gözlenirken, Yeni Şafak'ın Zaman'a oranla daha çok yer ayırdığı görülüyor. İftar öncesi ve sonrasında haberler yapan Yeni Şafak, yemeğe kimlerin katılıp kimlerin katılmadığını tek tek sıralıyor ve Fethullah Gülen'in Susurluk olayları nedeniyle Başbakanla arasının açılması nedeniyle katılmadığını bildiriyor. Gazete ayrıca muhalefetin ve basının eleştirilerine karşılık mahiyetinde haberler yapıyor. Taşgetiren de iftar odaklı bir yazı yazıyor ve RP'nin Yüksek Askeri Şura'daki (YAŞ) kararları imzalamasından sonra konutta iftar vermesinin tuhaflığını

irdeliyor. Zaman gazetesi konuya sadece göz ucuyla değiniyor ve yemeğin siyaset üzerindeki etkilerine hiç girmeyip iftarda neler konuşulduğu ve nelerden bahsedildiğini yazıyor.

30 Ocak 1997'de Sincan Belediyesinin düzenlediği Kudüs gecesini her iki gazete de ilk birkaç gün görmüyor. Bunun sebebi görmezden gelmekten çok etkinliğin sıradan bir aktivite olarak görülmesi olabilir. Ayrıca o günlerde RP'nin gündeme getirdiği Taksim'e cami, başörtüsü serbestliği ve karayoluyla hac gibi mevzular yüzünden askerin darbe yapacağı söylentileri ayyuka çıktığından, bütün medyanın gündemi askerin ne yapacağıydı. Gazeteler olayı 4 Şubat 1997'den itibaren görüyorlar ve konuya birbirinden farklı açılardan bakıyorlar. Yeni Şafak 4 Şubattaki baskısında medyanın Sincan'daki gösteriyi şeriat provası olarak görmesinden sonra CHP'lilerin Adnan Keskin'in liderliğinde Sincan'da protesto gösterileri yaptığını ve halkı tahrik ettiğini savunuyor. Gazete ayrıca RP'nin demokratik taleplerinin kriz tacirleri tarafından darbe tellallığına dönüştürüldüğünü iddia ediyor. RP'li yerel yöneticileri de yangına körükle gitmekle suçlayan gazete, krizi Yılmaz, Ecevit ve Türkeş'in tırmandığını iddia ediyor. Zaman ise olaya tam tersinden bakıyor ve 4 Şubat tarihli baskısına "Gerginliğin faydası yok" manşetini atarak muhalefeti, askeri veya medyayı değil, RP'yi lüzumsuz konularla gerginliği tırmandırmakla suçluyor ve Sincan'daki olaylara yer vermeye başlıyor. Bir haberinde emekli generallerin Erbakan'ı uyarmasından sonra Sincan Belediye Başkanının görevden alındığını iddia eden gazete, diğer bir haberinde İnterstar muhabiri Işın Gürel'in Sincan'da saldırıya uğradığını, aynı gün Hürriyet muhabirinin de Alanya'da saldırıya maruz kaldığını bildiriyor. Fakat en dikkat çekici haber ise şüphesiz ki "Zaman" imzalı "Sağduyuya çağrı" bildirisidir. Yazıda gazete, kurumsal olarak RP'yi provakatif eylemler yapmak, daha acil konular dururken ülkeyi lüzumsuz konularla germek ve bardağı taşırmakla itham edip adeta muhtıra veriyor. Gazetenin yazarlarının da RP'yi suçlayıcı yazılar yazdığı görülüyor. Örneğin Fehmi Koru başörtüsü serbestisine karşı çıkıyor ve ülkenin gerildiğini iddia ediyor. Nuh Gönültaş ise eleştiriden çok saldırıya benzeyen yazısında Refah Partisi'ni "benden sonrası tufan" anlayışına göre hareket etmekle suçluyor ve RP'nin hem İsrail'le anlaşma yapıp hem de Kudüs gecesi düzenlemesiyle dalga geçiyor. Oysa Kudüs gecesini yerel bir belediye düzenlemişti ve RP yönetimi Sincan Belediye Başkanını görevden alarak olayı tasvip etmediğini göstermişti. Öte yandan Zaman gazetesi İsrail'le yapılan anlaşmayı desteklemiş ve RP'nin verdiği her

türlü tavizi alkışlamıştı. Ancak görülüyor ki RP'nin politikaları yeri geldiğinde partinin aleyhine kullanılmış.

Sincan olayları bağlamında kıyasa değer önemli bir haber de Adnan Keskin'in CHP'nin Sincan'da yaptığı gösteride sarf ettiği sözlere bakıştır. Yeni Şafak Keskin'i ve CHP'lileri kargaşa çıkarmak ve Başbakana hakaret etmekle suçluyor ve Keskin'in Başbakan için kullandığı "Yeşil tespihli şeytan", "Zombi", "Humeyni'nin uşağı", "Kaddafi'nin kulu" ve "Kene" gibi tabirleri olduğu gibi yayınlıyor. Zaman ise Keskin'in "Aklın ve özgür düşüncenin son bir yıldır kemirilmeye başlandığı" iddiasını ön plana çıkarıyor ve yukarıda bahsi geçen hiçbir tabire yer vermiyor.

Gazetelerin Sincan'da tankların yürütülmesiyle ilgili olarak 5 Şubattaki haberlerine baktığımızda, Yeni Şafak'ın olayı "Sincan'da askerin gövde gösterisi" başlığıyla haberleştirdiğini ve tankların yürümesinden memnun olmadığını görüyoruz. Zaman ise "Tank heyecanı" başlığıyla haberi görüyor. Haberin içinde ise "Vatandaşların geçişi ilgiyle izlediği" iddia ediliyor. Haberden anlaşıldığı kadarıyla Zaman'ın kastettiği "Heyecanın" korku veya üzüntüden çok sevinçten kaynaklandığı görülüyor. Yeni Şafak 6 Şubatta muhalefete yükleniyor ve "Hiç boşuna uğraşmayın" diyor. Askerin hükümet üzerinde baskı kurarak istifa ettirmek ve yeni bir hükümet atamak istediğini öne süren gazete, Sincan'ı "fetheden" tankların darbe provası yaptığını iddia ediyor. Yazar Mustafa Karaalioğlu siyasetteki entrikalara değindiği köşesinde Sincan Belediye Başkanı kadar tankları yürüten komutanın da suçlu olduğunu ama kimsenin komutana ses çıkarmadığını vurguluyor. Yazar ayrıca Demirel'i darbe yapılması için ortamı germekle, Yılmaz'ı ise hükümetin düşürülüp Erbakan yerine Başbakan olmak için çabalamakla suçluyor. Meclis Başkanı Kalemli'yi de Yılmaz-Köşk-Asker arasında yeni hükümet senaryoları için gidip gelmekle suçlayan yazar, CHP ve DSP'nin zaten darbe istediğini belirtiyor. Taşgetiren de RP'yi savunuyor ve hiçbir suçunun olmadığını, tek suçunun iktidarda olmak olduğunu öne sürüyor. Zaman gazetesi ise Yeni Şafak'ın darbecilikle suçladığı partilerin yetkililerinin görüşlerine yer vermeyi yeğliyor. Hükümete ise Nuh Gönültaş'ın yazısı üzerinden yükleniyor. Gönültaş "Yollar yürümekle aşınmaz, ama tank geçerse aşınır" isimli makalesinde, öncelikle yazı başlığıyla RP'ye vuruyor. Yazısında ise Erbakan'ın CHP'li Keskin'e aynı şekilde karşılık vermesini eleştiriyor. Ancak yazarın Keskin'in ahlak dışı sözlerine hiçbir eleştiride bulunmadığı görülüyor. Yazar ayrıca ülkedeki gergin ortamdan RP'yi suçlayıp sağduyu çağrısında bulunuyor.

Hüseyin Gülerce de konu üzerine yazıyor ve Gönültaş gibi o da önce makale başlığıyla uyarısını yapıyor. Yazısına “Tanklar geçince iş değişir” başlığını atan Gülerce, Sincan’daki tank yürüyüşünün bir muhtıra olduğunu ve fakat RP’nin bunu görmezden geldiğini iddia ettikten sonra mevcut görüntünün demokrasi adına utanç verici olduğunu belirtiyor. Ancak söz konusu utancın sorumlusu olarak askeri değil RP’yi görüyor. İlnur Çevik ise Demirel, Erbakan ve Karadayı’yı öven bir makale ile konuya uzaktan bakmayı yeğliyor. Gazete Kalemli’nin Yılmaz-Köşk-Asker arasında mekik dokumasını ise olduğu gibi veriyor ve altında bir şey aramıyor. Oysa görüşme trafiğinin ne anlama geldiğini sonradan bizzat Yılmaz açıklamış ve Yeni Şafak’ın iddiasını teyit etmişti.

28 Şubat 1997’deki MGK kararlarıyla ilgili haberler her iki gazetede toplantıdan bir iki gün öncesinden verilmeye başlanıyor. Aydın Menderes’in sözlerine yer veren Yeni Şafak, Menderes’in Erbakan’ın ölçülü tutumunu övdüğü ve bazı RP’lileri ve Mesut Yılmaz’ı eleştirdiğini bildiriyor. Ancak Zaman’dan Hüseyin Gülerce Erbakan’ın çıkışlarının sorun teşkil ettiğini öne sürüyor. Zaman’dan Nuh Gönültaş da toplantı öncesi yazdığı bir yazısında RP’yi eleştiriyor ve demokrasilerde askerin de konuşmaya hakkının olduğunu savunarak askerin tutumunu olumlu karşılıyor. Zaman gazetesi ise ANAP lideri Mesut Yılmaz’ın milli mutabakat hükümetinin kurulmasıyla ilgili ‘Son uyarısını’ ön plana çıkarıyor.

Gazetelerin toplantıdan sonraki 1 Mart tarihli nüshalarına baktığımızda, her iki gazetenin toplantıda bir kısım medyanın iddia ettiği gibi gerginlik çıkmadığı konusunda hemfikir olduğunu görüyoruz. Zaman’ın daha çok toplantının süresi, katılımcıların ellerindeki eşyalar vs. hakkında haber yaptığı görülüyor. Köşelere baktığımızda Taşgetiren’in hem darbe yoluyla RP’den kurtulmak isteyenleri hem de RP’yi eleştirdiği görülüyor. RP’yi gündemi belirleyememekle suçlayan yazar, partinin halinden çok da şikayetçi olmadığını savunarak bir şeyler yapmasını istiyor. Fehmi Koru ise Zaman’daki yazısında hem RP’yi sistemin meşruiyetine meydan okumakla suçluyor, hem de hükümete karşı Cumhurbaşkanı ve MGK’dan medet umulmasına karşı çıkıyor. Koru yazısında MGK’nın danışma organından denetleyici bir kuruma dönüşmesini ve Amerikan tipi Başkanlık sistemini de istiyor. Koru’nun Mart 2017’de yazdığı bir yazıda Amerikan tarzı Başkanlık sistemine karşı geldiğini hatırlatmış olalım. 2 Mart 1997 tarihli nüshalara baktığımızda Yeni Şafak’ın toplantıda bildiri dışında herhangi bir krizin çıkmamasına vurgu yaptığını görüyoruz. Zaman ise

Erbakan'ın partisine talimat vererek suni gündem oluşturmama talimatını haber yaptığını görüyoruz.

3 Marta gelindiğinde, MGK'da alınan kararların yavaş yavaş ortaya çıkması nedeniyle haberlerde yer almaya başladığını görüyoruz. Yeni Şafak toplantının sakin geçtiğine dair ısrarını sürdürüyor ve hükümetin üçüncü ortağının artık MGK olduğunu öne sürüyor. Yazarları, kısmen öğrenilen kararları eleştiriyor. Karaalioğlu ironi yaparak MGK kararlarını eleştirirken, Taşgetiren hiç kimsenin söz konusu kararları uygulamaya koymayacağını iddia ediyor. Zaman ise MGK kararları hakkında herhangi bir yorumda bulunmayarak liderlerin programları ve görüşlerine yer veriyor. Hüseyin Gülerce ise yeni durumun hayırlara kapı açacağını söylüyor ve yine askeri vesayetten sivilleri, bilhassa da Erbakan'ı sorumlu tutuyor. 4 Mart tarihli sayılarında aynı haberleri veren gazetelerin sunuş şekilleri arasında fark görüyoruz. Erbakan'ın liderlerle yaptığı ziyareti "Sivillerden hayır yok" başlığıyla veren Yeni Şafak, Başbakanın MGK'ya karşı sivil bir blok kurma teklifinin ANAP, CHP ve DSP tarafından reddedildiğini, bu partilerin askerden yana tavır aldıklarını öne sürüyor. Zaman ise ilgili habere "Sol Erbakan'a soğuk" başlığını vererek liderlerin Erbakan'a "Git" dediğini bildiriyor.

Gazetelerin 5 Mart 1997 tarihli baskılarında yine MGK kararlarının olduğunu görüyoruz. Yeni Şafak, Erbakan'ın askeri kesime MGK'daki 20 karar yerine farklı önerilerde bulunduğunu, ancak tüm önerilerinin reddedildiğini bildiriyor. Gazete ayrıca darbe yanlısı medyayı eleştirip darbeye karşı çıkan köşe yazarlarını övüyor. Zaman da Erbakan'ın çalışmalarına değiniyor ve çok fazla detaya girmiyor. Fakat Fehmi Koru aynı günkü yazısında kararların dini kesimi zorda bırakacağını, hükümetin istifa etmek yerine kararları sulandırarak zaman kazanacağını iddia ediyor. "Kararları sulandırmak" tabirinin asker tarafından bir tür ihbar olarak da değerlendirilebileceği düşünüldüğünde, tabirin yıkıcı etkisinin Koru tarafından bilerek veya bilmeyerek gözardı edildiği gözleniyor. Sonraki günlerde konuya çok değinmeyen gazeteler 13 Martta hükümetin MGK kararlarını uygulayacağını ilan etmesinden sonra konuyu yeniden gündeme alıyorlar. Ahmet Taşgetiren 14 Marttaki yazısında RP'yi eleştiriyor ve Erbakan'ın hükümeti kaybetmemek adına birçok tavizler verdiğini söyleyerek RP'nin istifa edip seçimlere gitmesini istiyor. Fehmi Koru ise 13 Mart tarihli yazısında RP'nin kendilerine dayatılan mevzuları sulandırmak yerine hükümetten ayrılmasını istiyor. Ancak Koru seçim yerine RP'nin

muhalefette kalmasını talep ediyor. Gazetenin Fethullah Gülen'in etkisinde olduğu, yayınlarının Gülen'in 29 Mart 1997'de Samanyolu TV ve 16 Nisan 1997'de Kanal D'ye verdiği röportajlarda MGK kararlarını övmesi ve hükümete "Git" demesiyle paralellik arz etmesinden anlaşılabilir.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitim konusunda da her iki gazetenin mevzuya verdiği önem birbirinden çok farklı. Konunun gündeme geldiği Mayıs 1997'nin başlarından itibaren imam-hatiplerin ve Kur'an kurslarının kapanmasıyla ilgili çıkacak karara karşı çıkan Yeni Şafak, 3 Mayıstan itibaren ilgili haberlere yer veriyor. Kararla birlikte Kur'an eğitimine veda edileceğini belirten gazete, çeşitli dernek yöneticilerinin görüşlerine yer vererek karşı propagandaya geçiyor. 4 Mayısta sadece imam-hatiplerin değil teknik okulların da kapanacağının altını çizen gazete, daha da ileri giderek Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve siyasi partilerin telefon ve faks numaralarını da yayınlayarak halkı siyasileri aramaya davet ediyor. Yazarların da konuya yer verdiği dikkatlerden kaçmıyor. Ahmet Taşgetiren 8 yıllık eğitimin maliyetinden bahsederken, Mehmet Ocaktan kararın vebalini, Karaalioğlu da Erbakan'ın sürekli taviz vermesini işliyor. Yeni Şafak'ın 8 yıllık kesintisiz eğitim nedeniyle imam-hatip okulları ve Kur'an kurslarının kapanmasını dert edindiği ve konuyu şahsileştirdiği ve sahiplendiği görülüyor. Zaman gazetesi belki de Gülen'in Kanal D'ye verdiği röportajda İHL'lerin ihtiyaçtan fazla olduğunu ve 8 yıllık eğitimin kötü bir şey olmadığını söylemesinden dolayı olmalı ki, 8 yıllık kesintisiz eğitimle ilgili haberlere pek de yer vermiyor. 8 Mayısa kadar yapılan haberlerde 5+3 formülünü gazete olarak değil de başkalarının demeçleri üzerinden savunuyormuş gibi görünen gazetede özel okullarla ilgili haberlerin sayısındaki artış dikkat çekiyor. Örgüte ait okulların uluslararası başarıları ve ÖSS'deki başarıları nerdeyse 8 yıllık kesintisiz eğitim kadar yer tutuyor. Konuyla ilgili bir makale yazan Hüseyin Gülerce, yasaktan çok genel gündeme değiniyor ve askerlerin sivillerin beceriksizlikleri yüzünden konuştuğunu iddia ederek askeri anlamak gerektiğini öne sürüyor. Anlamadan kastın daha çok "itaat" anlamında kullanılması dikkat çekiyor.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitim bağlamında her iki gazeteyi en çok da 11 Mayıs 1997'de düzenlenen "İmam-hatiplerime dokunma" mitingiyle ilgili haberleri üzerinden karşılaştırmak gerekir. Yeni Şafak 12 Mayısta "İşte Türkiye bu" manşetini atarak halkın yasağa karşı gövde gösterisi yaptığını belirtirken, Zaman gazetesi "İmam hatibe yakışır şekilde" manşetini atarak hemen her haberinde geçen "Gerginlik"

mefhumuna farklı bir açıdan bakıyor. Gazetenin yasağın zararları ve imam-hatiplerin kapanmasının yanlışlığına dair lehte bir taraf emaresi göstermemesi dikkat çekiyor. Yazarları da karşılaştırdığımızda, Yeni Şafak'tan Mehmet Ocaktan'ın RP'yi muhalefetteki vaatlerini terk edip derin devletin iktidar blokuna katılmakla suçladığını görüyoruz. Ocaktan RP'yi dik durmaya devam ederken, Zaman'dan Hüseyin Gülerce'nin Erbakan'ı sağduyulu olmamak ve ortamı germekle suçladığına şahit oluyoruz. Erbakan'ın tavırlarının bir gazete tarafından tavizkar görülürken diğerince kışkırtıcı olarak görülmesi cay-ı dikkat bir durum arz ediyor.

21 Mayıs 1997'de Refah Partisi'ne açılan kapatma davasına geldiğimizde, Yeni Şafak'ın 23 Mayıs tarihli "Demokrasiye darbe" manşetiyle sert tepki verdiği görülüyor. Kararın hukuki bir iddianameden çok siyasi bir söylev olduğunu iddia eden gazete, Vural Savaş'ın tutumlarını da eleştiriyor. Zaman ise "Refah'ı kapatma davası" manşetini atıyor ve davanın hukuki ve siyasi yönü üzerinde durmayıp kritik gelişmeyi olduğu gibi aktarıyor. Zaman ayrıca önceki haberlerinde yaptığı gibi yine içerikten çok Başsavcı Vural Savaş'ın medya yoluyla kapatma davasını bildirmesi gibi tali konulara değiniyor. Yeni Şafak sonraki günlerde de kapatma davasına değiniyor ve Başsavcının iddianameyi tek başına yazmadığı, Başsavcı olmak için RP'yi kapatma vaadinde bulunduğu gibi iddiaları gündeme getirerek Vural Savaş'ı köşeye sıkıştırmaya çalışıyor. Zaman gazetesi sonraki günlerde de içeriğe girmeden konuyu geçiştirmeyi tercih ediyor.

İki gazetenin Genelkurmay Başkanlığının 10 ve 11 Haziran 1997'de düzenlediği "İrtica" brifinglerine bakışı da farklıdır. 11 Haziranda "İşte bağımsız yargı" manşetiyle çıkan Yeni Şafak, "Yargının bağımsızlığını savunanlar (!) 'Genelkurmaya çağırınca gidilir' dediler" diyor ve katılımcıları ironik bir tarzda eleştiriyor. Gazete brifinge katılan hakim ve savcıları savunanların sözlerine karşıt bir hukukçu ya da siyasetçinin sözleriyle cevap veriyor. Brifingleri hukuka darbe olarak nitelendiren gazetenin yazarlarından Mustafa Karaalioğlu Erbakan'ın "kahraman ordumuzun şerefli mensupları" politikasını eleştiriyor ve Genelkurmay'ın erken seçim öncesi savcıları irtica avı için sıkıştırdıklarını iddia ediyor. Karaalioğlu ayrıca RP'nin bunca yaşananlara rağmen hiçbir şey yapmayacağını iddia ediyor. Zaman ise yine herhangi bir yorumda bulunmadan Genelkurmayın savcı ve hakimleri brifinge çağırdığını yazmakla yetiniyor. Gazete 11 Hazirandaki baskısına "Yargıdan brifinge rağbet" manşetini atarak hukuksuzluğu görmezden geliyor. 12 Haziranda konuyla

ilgili makale yazan Hüseyin Gülerce, Adalet Bakanı Kazan'ın "Ben korkuluk muyum?" sözüne atıfla hükümeti gerginliği artırmakla suçluyor. Genelkurmayın hukuku etki alanına alma çabalarını görmezden gelip hukuken haklı olan Bakanı kaostan sorumlu tutan yazar, Erbakan'ın kimseyi dinlemediğini iddia ederek Çiller'e çağrıda bulunup hükümetten çekilmesini istiyor. Gülerce, Çiller'in çekilerek kahraman olacağını da savunuyor.

Başbakan Erbakan'ın 18 Haziran 1997'de istifa edip görevini Tansu Çiller'e bırakacağını bir hafta öncesinden söylemesinden sonra gazetelerin muhtemel senaryolara yoğunlaştığını görüyoruz. Yeni Şafak 18 Haziran 1997'deki baskısında gözlerin Demirel'de olduğunu ve görevi Çiller'e vermesinin beklendiğini bildiriyor. Güvenoyuyla ilgili olarak da BBP'nin desteğini ilan etmesi nedeniyle herhangi bir sorunun çıkmayacağını iddia ediyor. Ancak Zaman gazetesi daha çok olumsuz haberlere yer veriyor ve Yeni Şafak'ın aksine gözlerin değil inisiyatifin Demirel'in elinde olduğunu öne sürüyor. Zaman ayrıca DYP'nin Demirel'in tavrı ve muhalifler yüzünden tedirgin olduğunu iddia ediyor. Nuh Gönültaş ise RP'den istifa eden milletvekilleriyle birlikte başka vekil ve yetkililerin de istifa etmesini istiyor. Zaman 20 Haziranda muhalefetin yeni hükümet kurma çalışmalarına değiniyor. Görevin Yılmaz'a verilmesinin beklendiğini iddia eden gazete, Yılmaz'ın Ecevit ve Baykal'la görüştüğü, ancak yeterli çoğunluğu sağlayacak gibi görünmediğini bildiriyor.

Gazetelerin Cumhurbaşkanı Demirel'in görevi Mesut Yılmaz'a vermesine verdikleri tepkiye baktığımızda, Yeni Şafak'ın bunu "Çankaya darbesi" manşetiyle haberleştirdiğini görüyoruz. Çiller'in DYP'deki istifalardan Demirel'i sorumlu tuttuğunu belirten gazete, Demirel'in yalnız muhalefet partileriyle görüşerek karar vermesinin teamüllere aykırı olduğunu iddia ediyor. Gazetenin yazarları da köşelerinde Demirel'e ateş püskürüyorlar. Zaman ise "Görev Yılmaz'a verildi" gibi suya sabuna dokunmayan bir manşetle haberi okurlarına veriyor. Yeni Şafak'ın 23 Haziran tarihli nüshasında konunun daha çok köşelerde tartışıldığını görüyoruz. Ahmet Taşgetiren RP'yi eleştirerek 6,5 milyon oy vereninin hakkını savunmadığını iddia ediyor. RP'nin halk yerine askerden medet umduğunu ve hakim güçlerin izin verdikleri alanda iktidar olmaya razı olduğunu belirtiyor. Yazar ayrıca Demirel, Yılmaz, Ecevit ve Cindoruk'u da yaptıkları yanlışlardan dolayı eleştiriyor. Mustafa Karaalioğlu ise ANAP'ın ülkeye kazandırdıklarının Yılmaz eliyle yok edileceğini savunuyor. Zaman'a baktığımızda, Demirel'in Yılmaz'a görev verilmesi ANAP'ın

meclisin ikinci büyük parti olmasıyla ilintilendiriliyor. Fehmi Koru ise Demirel'in Yılmaz'a görev vermesini yanlış buluyor ve Yılmaz'ın hükümeti kurması için Güneş Motel benzeri bir operasyon düşündüğünü iddia ediyor. Fehmi Koru'nun söyledikleri gerçekten de birkaç gün sonra çıkıyor ve yeni hükümet DYP'den transfer edilen milletvekillerinin sayesinde kuruluyor. Ancak Koru'nun, yazısında yapılanların siyasi etik bağlamında doğru olup olmadığından bahsetmemesi dikkat çekiyor. Hüseyin Gülerce ise 26 Haziran tarihli yazısında Yılmaz'ı destekliyor ve Yılmaz'a görev verilmesinin demokratik bağlamda tartışılamayacağını, çünkü hiçbir partinin demokrasi konusunda tutarlı ve ilkeli olmadığını iddia ediyor. Gülerce, başka bir deyişle, her partinin ve siyasetçinin ilkesiz olduğunu, Yılmaz'ın da ilkesiz olmasında sakınca olmadığını öne sürüyor. Gülerce yazısında RP'ye kendisini düzeltme çağrısında da bulunuyor.

Son olarak ANAP-DSP-DTP koalisyon hükümetinin Refahyol'un yerine kurulmasına baktığımızda, iki gazetenin yeni hükümete bakışları bağlamında da ayrıştığını fark ediyoruz. Yeni Şafak, hükümetin kurulmasından bir gün önceki sayısında Aydın Menderes'in sözlerini kullanarak Türkiye'nin 1946 yılı öncesine döndüğünü iddia ediyor. Mustafa Karaalioğlu ise Demirel'in Çiller'i infaz ettiği ve DYP'yi parçaladığını öne sürüyor. Zaman ise yeni hükümetin kurulması için çoğunluğun sağlandığını ve kabinenin belirlendiğini yazıyor. Gazeteden Fehmi Koru, sadece hükümetin uzun ömürlü olmayacağını söylemekle yetiniyor. Gülerce ise milletvekili transferleri yoluyla da olsa hükümetin kurulmasından memnun olduğunu, çünkü gerilimin azalacağını iddia ediyor. Yazar hükümetin kuruluş şeklini yanlış bulmadığını, çünkü son dönemde yaşananların bunu gerektirdiğini söylüyor. Hükümetin kurulmasından sonra atılan manşetlere baktığımızda, Yeni Şafak'ın "Ecevit hükümeti gibi" manşetini attığını ve önemli bakanların DSP'ye verilmesinden oldukça rahatsız olduğunu görüyoruz. Gazete ayrıca hükümetin "Anasol" değil, "Tamsol" olarak anılması gerektiğini belirtiyor. Zaman ise 1 Temmuz 1997'de "Hayırlı olsun" manşetini atarak hükümetin kurulmasından duyduğu memnuniyeti manşeti üzerinden ifade ediyor. Gerek Fehmi Koru gerekse de Nuh Gönültaş, o gün yazdıkları makalelerinde yeni hükümet hakkında umutlu olduklarını belli ediyorlar. Gönültaş da Yeni Şafak gibi hükümete lakap koyma yarışına giriyor ve "Anasoltaliyol" adını koyuyor. Zaman'ı dördüncü bölümde incelerken Fehmi Koru'nun 2 Temmuz 1997'deki yazısı ile Çengiz Çandar'ın alıntılanan yazısının yan

yana gelmesindeki tevafuktan bahsetmiştik. Muhafazakâr bilinen bir gazetenin ve yazarın hakkaniyetli bir yazarla karşılaştırıldığında, demokrasi ve adalet bağlamında ne kadar vurdumduymaz olduklarını gösteren söz konusu rastlantının, Zaman gazetesinin yayın çizgisini göstermesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

2. İKİ GAZETENİN SÖYLEM BAZINDA KARŞILAŞTIRMASI

28 Şubat süreci temel olarak büyük ortağı muhafazakâr olan bir hükümeti askeri baskılarla ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Süreç boyunca kendisini laik, Kemalist ve solcu olarak gören gazeteler- ki buna ana akım medyanın tamamı dahildir - ordunun Refahyol hükümetine yaptığı baskıları hem kışkırtmış hem de desteklemişlerdir. Hükümeti ise daha zayıf olan muhafazakâr medya desteklemiştir. Ancak araştırmamızda da görüldüğü üzere Yeni Şafak ve Zaman gibi iki muhafazakâr gazetenin hükümete karşı olan tutumları farklı olmuştur. Yeni Şafak, ideolojik olarak yakın olduğu hükümetin ve bilhassa Refah Partisi'nin arkasında durmuş ve askerle ittifak yapan medya, STK, muhalefet partileri ve Cumhurbaşkanı gibi sivil aktörlerle yayınları aracılığıyla mücadele etmiştir. Gazete Cumhurbaşkanı Demirel'in darbe kışkırtıcılığı yaptığını ve siyaseti bilerek gerdiğini iddia ederek sert eleştirilerde bulunmuştur. Karşıt medya ile de bir çatışma içine giren Yeni Şafak, birçok haberde darbe yanlısı medyanın kışkırtmalarına cevap vermiştir. Seviyeli bir dil kullanan gazete, bazı durumlarda tarafsız kalmakla birlikte genel olarak tarafını belli eden bir yayın çizgisini benimsemiştir. Gazete yapılan yanlışları görmezden gelezlik etmemiş ve darbe ihtimaline rağmen cesur bir yayın politikası izlemiştir. Ortamın gerilmesinden asker, medya ve muhalefeti sorumlu tutan gazete, Refah Partisi'ne de verdiği taahhütleri yerine getirmeme, olaylar karşısında pasif kalma, korkak davranma, zinde güçlere yaranma, gündemi belirleyememe, halkın taleplerini görmezden gelme, zamansız ve lüzumsuz çıkışlar yapma, kendisine verilen demokratik haklara sahip çıkmama, askeri kesimi hoşnut etme çabası içinde olma gibi suçlamalar yöneltmiştir. Müslüm Gündüz gibi sorunlu kişileri savunmayan gazete, kurgular üzerinden İslami kesimin itibarsızlaştırmasına karşı çıkmıştır.

Zaman gazetesinin ise Refahyol hükümetinin kurulmasından Ocak 1997'ye kadar hükümete kerhen destek verdiği gözlemlenmektedir. İlk aylarda Refah Partisi'ne ve Refahyol iktidarına sahip çıkan gazete, örgüt lideri Fethullah Gülen'in isminin Susurluk kazası ile ilgili MİT raporunda çıkması ve Gülen'in Erbakan'dan raporun sahte olduğunu beyan etmesine Erbakan'ın sessiz kalmasından sonra hükümetin karşı cephesine geçmiştir. Gazete hiçbir haberinde Cumhurbaşkanı Demirel'i eleştirmemiş olup, en fazla yanlışını göstererek yeni çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu durum en çok da Fehmi Koru'nun yazılarında görülmektedir. Zaman'ın muhalefet partileri ve askerlerle de arasını iyi tutmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Gazete Müslüm Gündüz ve Başbakanlıkta iftar gibi olaylarda sessiz kalmayı yeğlemiştir. Ocak 1997'den itibaren hükümetin hatalarını daha çok görmeye başlayan gazetenin hem demokratik olmayan hem de hukuka aykırı olan Sincan'da tankların yürümesi, 28 Şubat MGK kararları, Refah Partisi'nin kapatılması davası, Genelkurmay'ın irtica brifingleri ve hükümeti kurma görevinin Mesut Yılmaz'a verilmesi gibi mevzularda görmedim-duymadım-işitmedim tarzında bir davranış içinde olduğu ve ilgili haberlerinin ruhsuz olduğu görülmektedir. Gazetenin hükümete tavır almasından sonra sürekli olarak hükümetin istifası yönünde yayınlar yapması dikkat çekmektedir. Bilhassa yazarları aracılığıyla ortamın gergin olduğunu ve sorumlusunun hükümet olduğunu iddia eden gazete, askerin demokratik olmayan taleplerinin ve çıkışlarının sorumlusu olarak hükümeti görmüştür. Gazetenin etikten ve hakkaniyetten arınmış yayınlarında şüphesiz ki yayın organının görünmeyen sahibi olan Fethullah Gülen'in hükümetin gitmesini istemesi ve askerden yana tavır almasının etkisi büyüktür. Gazetenin yayınlarının Fethullah Gülen'in birçok televizyon programında söylediği sözlerle paralellik göstermesi dikkat çekicidir. Ayrıca Zaman'ın yayınlarında darbe korkusunun etkili olduğu görülmektedir. Yazarlar bağlamında Fehmi Koru'nun profesyonel bir üslupla hükümet karşıtlığı yaptığı görülmektedir. Koru, bazı yazılarında haksızlıklara değinmekle birlikte yazılarını hükümet karşıtı düşüncelerle bitirmektedir. Nuh Gönültaş daha militanvari yazılar yazmış, tarafını daha net belli etmiş ve bazı yazılarında hükümetle dalga geçmiştir. Yazarlar içinde en dikkat çekenin Hüseyin Gülerce olduğunu söyleyebiliriz. Gülerce hemen her yazısında hükümeti sürekli gerilimi tırmandırmakla suçlamıştır. Öyle ki askerin hukuka aykırı çıkışlarında bile sorumlu olarak askerleri değil Erbakan'ı veya hükümeti suçlamıştır. Gülerce'de " Hükümet olmasaydı asker de bu yanlışları yapmazdı" anlayışının hakim olduğu görülüyor. Gülerce ayrıca askere itaat

edilmesi gerektiğini savunmuş, Demirel ve Yılmaz gibi politikacıların demokratik olmayan tutumlarını şartları gerekçe göstererek meşru görmüştür. Tabiri caizse, Yeni Şafak'ın Erbakan'a "Geri adım atma" veya "Çok geridesin" dediği her olayda Gülerce'nin "Çok ileridesin, geri gel" demesi dikkat çekiyor.



SONUÇ

Türk medyasının ikinci bölümde incelediğimiz 28 Şubat sürecinde ve darbe sonrasındaki yayınlarında meslek etiğine yakışmayacak bir çizgi üzerinde yol aldığı söylenebilir. Refahyol koalisyon hükümetinin kurulmasından sonra devletten haksız kazanç elde eden medya patronlarının hükümetten kendilerine karışmamaları yönündeki taleplerine hükümetin olumsuz karşılık vermesinden sonra harekete geçen ana akım medyanın Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Radikal gibi gazeteleriyle Star, Show, Atv ve Kanal D gibi televizyonları hükümet karşıtı yoğun bir propaganda başlatmışlardır. "İrtica", "laiklik", "şeriat" gibi ideolojik kavramların ekseninde Refah Partisi gibi İslami bir partinin büyük ortağı olduğu koalisyon hükümeti aleyhine yayınlar yapan medya, sonunda askeri kesimi tahrik edebilmiş, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve bürokrasinin desteğini arkasına almayı başarabilmiştir. İsimsiz komutanların demeçleri, abartılı manşetler, dindar kesimin rutin faaliyetlerini suçmuş gibi gösteren haberler ve ahlaki düzeyin yerlere indiği köşe yazılarıyla hükümete saldıran medya, elde kullanacağı malzeme kalmayınca Müslüm Gündüz ve cemaati Aczmendiler gibi sorunlu kişi ve gruplar üzerinden kurgulu haberler de üretmiştir. Hükümeti devirmek amacıyla yapılan yayınlar yüzünden İslami kesim de itibarsızlaştırılmış ve rencide edilmiştir. Ancak medya kara propagandasında başarılı olmuş ve askerin siyasete müdahil olmasını sağlayabilmiştir. Önceleri hükümeti açıktan veya imalı yollarla uyaran askerler, işi 4 Şubat 1997'de Sincan'da tank yürütmeye kadar vardırmışlardır. Fakat asker tankla yaptığı gövde gösterisiyle yetinmeyip sürece de adını veren 28 Şubat 1997'de yapılan MGK toplantısında ülkeyi 1920'lere götürecek 18 kararı hükümete dayatmıştır. Kararların içeriğinin belirlenmesinde medyanın İslam karşıtlığı yayınlarının etkisi büyüktür. Kararların hükümete tavsiye edilmesinden sonra uygulanıp uygulanmadığının takibini de yine medya yapmıştır. O dönem "Kartel medyası" da denilen ana akım medyanın asker üzerindeki baskısının hükümete baskıya dönüşmesi sonuç vermiş ve Başbakan Erbakan'ı istifa etmek durumunda bırakmıştır. Ordunun basının tazyikleri sonucu 12 Haziran 1997'de darbe yapmak istediği ve fakat Amerika'nın yeşil ışık yakmaması

nedeniyle vazgeçtiğine dair kuvvetli iddialar da bulunmaktadır. Refahyol hükümetinin bitmesinde başrolü oynayan medya, yerine geçen ANASOL-D hükümetini de yönlendirmiş ve askerin 28 Şubat 1997'deki MGK toplantısında verdiği tavsiyelerin kanunlaşmasını sağlamıştır. Medyanın çabaları sayesinde öğrencilerin okula başörtüsüyle girişi yasaklanmış, birçok şirkete "İrticacı" olduğu gerekçesiyle ambargo uygulanmış, binlerce memur işlerinden edilmiş, Refah Partisi kapatılmış ve Başbakan Erbakan'a 5 yıl siyaset yasağı getirilmiştir.

28 Şubat sürecinde büyük medyadan birkaç yazar dışında kimse hükümeti desteklememiştir. Muhafazakâr kanatta ise basın-yayın organlarından sadece bir kısmı sahip çıkmıştır. Bazı gazete ve TV'ler ortada durmayı tercih ederken bazıları da mensubu olduğu tarikat veya cemaatin çıkarlarını ön planda tutarak hükümetle yan yana görünmekten çekinmişler ve hatta karşı çıkmışlardır.

Bu araştırmada muhafazakâr medyadan Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin birbirleriyle kıyaslanarak 28 Şubat sürecindeki duruşlarının öğrenilmesi amaçlandı. Bu gayeye ulaşmak için iki gazetenin 28 Haziran 1996 ve 4 Temmuz 1997 tarihleri arasındaki tüm nüshaları incelenmiştir. Her nüshada yukarıda isimleri verilen 16 önemli olayla ilgili haber, manşet ve köşe yazıları tek tek analiz edilmiştir. Her bir gazete için elde edilen veriler önce ayrı ayrı incelenmiştir. Daha sonra iki gazetenin verileri birbirleriyle karşılaştırılarak süreç boyunca takındıkları ilkesel, hukuki, demokratik, ahlaki, ideolojik ve çıkara dayalı tutumları öğrenilmiştir.

Araştırmamızın sonunda görülmüştür ki; Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri muhafazakâr olarak bilenmelerine rağmen 28 Şubat sürecindeki yayın politikaları birbirine zıttır. Yeni Şafak sadece hükümetin İslami ortağı yüzünden değil, karşı güç odaklarının hukuku çiğneyerek kanunların hükümete tanıdığı yetkileri kullanmasına engel olmasına da cephe almıştır. Başka bir ifadeyle, hükümette başka bir fikre mensup bir parti olsaydı hakkaniyet çerçevesinde destek vereceği izlenimi vermiştir. Gazete hukuk ve etik dairelerinde kalmaya özen göstermiş ve eleştirilerini saygı çerçevesinde yapmıştır. Ancak İslami yönünü yayınlarına yansıtmaktan da çekinmemiştir. Gazetenin körü körüne bir tarafgirlik içinde olmadığı hükümet ortağı DYP ve lideri Tansu Çiller aleyhine yaptığı haberlerden anlaşılabilir. Çiller ve İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın karanlık ilişkilerin ve derin örgütlerin oyuncuları olduğuna inanan gazete, mezkur siyasetçileri birçok defa haber yapmış ve suçlarını deşifre

etmeye çalışmıştır. Gazete ayrıca Refah Partisi'ni ve Başbakan Erbakan'ı hükümet ortağı DYP'yi aklamakla suçlamıştır. Diğer yandan ortamı gerginleştirme amaçlı yayınlar yapan medyayı da sertçe tenkit eden gazete, ordu içindeki cuntacı askerleri de ikbal kaygısı duymadan eleştirebilmiştir. İslami kesim içinden ve Refah Partisi'nden yanlış yapanlara da tavır koyan gazete, bireysel yanlışlıklar ve suçların bütün bir topluluğa ve partiye mal edilmesine karşı çıkmış ve mensubu olduğu kesimi savunmuştur. Yeni Şafak destek verdiği RP ve lideri Başbakan Erbakan'ı da tenkit etmiştir. İktidarın büyük ortağını hükümete gelmeden önce verdiği sözleri yerine getirmemek, İsrail gibi ülkelerle yapılan anlaşmaları yenilemek, Kaddafi gibi liderlerden gelecek zararları öngörememek, medya ve askere karşı tavizkar davranmak, statükonun müsaade ettiği alanda iktidar olmayı kabul etmek, hükümette kalmayı her şeyin üzerinde görmek, mevcut düzene uyum sağlamak, önemli olaylar karşısında sessiz kalmak, gündemi belirlemek yerine gündemde nesne olmak, MGK'nın dayattığı kararları kabul etmek, korkak davranmak, haksız baskılar karşısında sessiz kalmak ve kendilerine hakaret edenlere müsamaha göstermekle suçlamıştır. Gazete o dönemde 16 sayfa olarak yayınlanmış ve analizini yaptığımız konulara en fazla 2 sayfa ayırabilmiştir. İç politika hakkında çoğunlukla Ahmet Taşgetiren, Mustafa Karaalioğlu ve Mehmet Ocaktan'ın köşe yazıları yazdığı gözlemlenmektedir. Gazetenin özel haber konusunda sorun yaşadığı ve daha çok genel haberler üzerinden yayın yaptığı gözlemlenmektedir. Gazetenin olaylara bakarak sonraki günlere dair yaptığı analiz ve öngörülerinin bir kısmının çıkmadığı görülmüştür. Ayrıca gündemi belirleyebilecek haber ve köşe yazılarının bulunmadığı görülmektedir.

İncelediğimiz ve Yeni Şafak'la karşılaştırmasına yaptığımız Zaman gazetesinin hükümetin kurulması sürecinde bir ikilem içinde olduğu ve Refahyol hükümetini kısmen ve kerhen desteklediği görülmektedir. Gülen örgütüne ait olan gazetenin, muhafazakâr bir tabana ve okura sahip olduğu için iktidara ilk kez gelen İslami bir hükümete karşı nasıl bir tutum içinde olması gerektiğinin şaşkınlığı içinde olduğu gözlemlenmektedir. Gazetenin 28 Şubat sürecinde, öncesinde ve sonrasında kendi örgütünün hedef ve çıkarlarını öncelediği bilinen bir gerçektir. Ancak üzerine bina olunduğu tabanın dünya görüşü ve yaşam tarzının iktidardaki Refah Partisi'yle paralellik arz etmesi gazeteyi çıkmaza sokmuştur. Zaman'ın yazarlarının makalelerinden anlaşıldığı kadarıyla, gazetenin hükümetin baskılar sonucu birkaç ay

içinde istifa edeceği beklentisinde olduğu görülmektedir. İlk başlarda verilen desteğin bu yüzden olabileceği varsayılabilir. Ancak koalisyonun Erbakan'ın prensiplerinden taviz vermesi nedeniyle uzamasının gazete ve örgütte strese neden olduğu görülmektedir. Refah ile örgüt ve doğal olarak Zaman gazetesinin yan yana ama mesafeli duruşlarının karşı karşıya pozisyon almaya dönüşmesi Susurluk kazasından sonra hazırlanan MİT raporunda Fethullah Gülen'in Ağar ve Çiller'in kurduğu gizli örgütün elemanlarından biri olarak geçmesine rastlar. MİT'ten aldığı raporu devlet ricaline sunan Erbakan'dır. Raporun deşifre olmasından sonra Erbakan'dan isminin olmadığını söylemesini talep eden Gülen'e Erbakan'ın sükut ederek ikrar etmesi cephelerin değişmesine neden olmuştur. Gazete bu yüzden RP ve Erbakan karşıtı yayınlara geçerek hükümetin lağvedilmesi için uğraşmıştır.

Zaman'ın yayınlarına baktığımızda, ilk aylarda hem hükümeti desteklediği hem de muhalefetle arasını iyi tutmaya çalıştığını görüyoruz. Gazete bilhassa Demirel'e sınırsız destek vermiştir. Erbakan'ın Afrika gezisinde hükümete sahip çıkan gazetenin, Susurluk kazasında MİT raporunu doğrularcasına Sedat Bucak ve Abdullah Çatlı gibi kaza yapan araçtaki şahısları savunan ve derin ilişkilerini görmezden gelen veya örtbas eden yayınlar yapması dikkat çekicidir. Gazete hükümete ilk defa kılıcını Ocak 1997'deki şeriat tartışmalarında çekiyor ve Erbakan'ı darbeye zemin hazırlamakla suçluyor. Sincan'da tankların yürütülmesinden memnun gibi görünen gazetenin yine asker yerine hükümeti suçladığı ve Erbakan'ın mülayim tavırlarına rağmen onu gerginliği tırmandırmakla itham ettiği görülüyor. 28 Şubat kararlarının tüm İslami kesimi ilgilendiren yasakları içermesi gazetenin cılız tepkisine neden olmuştur. Ancak yine de her şeyden hükümeti sorumlu tutmuştur. Refah Partisi'nin kapatılması davası, Genelkurmay brifingleri ve hükümet kurma görevinin Çiller yerine Yılmaz'a verilmesini vakayı adiyeden görmeyi yeğleyen gazetenin, önemli olaylarda mazruftan çok zarfa odaklandığı görülüyor. Örneğin iktidardaki Refah Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili açılan davanın demokratik ve hukuki yanını görmek yerine Başsavcının basın yoluyla duyuru yapmasını haberleştirmiştir. Ayrıca 11 Haziran 1997'deki büyük İHL mitinginde verilen mesajı değil, göstericilerin taşkınlık çıkarmamasını haber yapmıştır. Bu durum bir kişinin bir arabayı analiz ederken motor gücü, konfor, güvenlik gibi önemli yönleri bırakıp arabanın tekerinin büyüklüğüne ve rengine dikkat kesilmesine benziyor. Bu tür yayınların yapılmasında Fethullah Gülen'in "hükümet gitsin" mesajının etkisinin büyük olduğu düşünülebilir.

Çünkü Gülen'in gazetenin haberine müdahale ettiği sonradan ortaya çıkmıştı. Gazetenin sürekli ülkede ortamın gergin olduğunu iddia etmesinin hükümeti korkutma amaçlı olmasının yanı sıra muhtemel bir darbeden korkması yüzünden de olabileceği farz edilebilir. Çünkü büyüme trendinde olan bir grubun darbe ile gerileyeceği ve İslami kimliği yüzünden hükümetle birlikte cezalandırılabileceği muhakkaktır. Nitekim Fethullah Gülen, 28 Şubat sürecinden sonra hakkındaki tutuklama kararını önceden öğrenmesi sonucu Amerika'ya kaçmıştır.

Gazetenin hükümete olan muhalefetinin haberlerden çok köşe yazıları üzerinden yapıldığını söyleyebiliriz. Haberleri tatsız ve ruhsuz olan gazetenin köşelerinin çok ama çok muhalif olduğu görülebilir. Fehmi Koru ortada bir çizgide durup hükümeti kısmen eleştirip darbe yanlısı Demirel, ordu ve muhalefetin hukuksuzluklarını görmezden gelmeyi tercih ediyor. Nuh Gönültaş daha saldırgan bir tutum sergileyerek ölçüsüz yazılar yazıyor. Hüseyin Gülerce ise hemen her yazısında hükümeti gerilimi tırmandırmakla suçlamış, darbeci tarafın hukuksuzluklarını meşrulaştırmış ve imalı yollarla hükümeti istifaya çağırmıştır. Gülerce'nin yargısız infaz yapan ve suçsuzu suçlu, suçluyu da suçlu gösteren yazıları ibretliktir. Gazete o dönem 20 sayfalık nüshalar halinde çıkarılmış olup iç ve dış politikaya 4 sayfa ayırmıştır. Gazetenin özel haberciliğinin ve gündemi belirleme yeteneğinin güçlü olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akdağ, M. (2013). *Medya ve Siyaset Üzerine.* Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Akşam Gazetesi. (2015, Haziran). Akşam: http://www.aksam.com.tr/ekonomi/isadami-hayyam-garipoglu-28-subatin-pisliklerini-anlatti/haber-410626 adresinden 05.02.2017'de alınmıştır

Altun, F. (2004). Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 551-575.

Arınç, B., Özgürel, A., Koru, F., & Ensaroğlu, Y. (2013). Bin Yıllık Darbe: 28 Şubat. *Bin Yıllık Darbe: 28 Şubat* (s. 7-13). İstanbul: Seta Yayınları.

Arslan, A. (2004). Medyanın profesyonellik ideolojisi ve toplumsal çevresi ile olan ilişkisi üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1-8.

Chossudovsky, M (2014). Social Media and Destabilization of Cuba. http://www.globalresearch.ca/social-media-and-the-destabilization-of-cuba-usaids-secret-cuban-twitter-intended-to-stir-unrest/5376720 adresinden 01.04.2017 tarihinde alınmıştır.

Craig, G. (2004). *The Media, Politics and Public Life.* Crows Nest: Allen&Unwin.

Çetin, S. (2013). Manşetlerdeki 28 Şubat. *SDE* .

Değirmenci, A. (2009). *Yeni Akit*. Yeni Akit: www.yeniakit.com.tr den 22.03.2017 tarihinde alınmıştır

DellaVigna, S., & Kaplan, E. (2007). *Berkeley.Edu.* Berkeley.Edu: http://eml.berkeley.edu/~ekaplan/wbpaper.pdf adresinden 15.03.2017'de alınmıştır

Duman, D. (1995). Türkiye'de İslamcı Yayıncılık. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 77-94.

Eğitim-Bir-Sen. (2014). *Bir Daha Asla: 17 Yıl Sonra 28 Şubat.* Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

Ekinci, E. B. (2013, Nisan). *Türkiye Gazetesi.* Türkiye Gazetesi: http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/571471.aspx adresinden 01.04.2017'de alınmıştır

El Cezire Türk. (2012). El Cezire Türk: http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-28-subata-giden-yol adresinden 25.03.2017'de alınmıştır

Gürkan, U. (2017, Mart). *Uluç Gürkan*. Uluç Gürkan: http://www.ulucgurkan.net adresinden 05.04.2017'de alınmıştır

David, B (2013). Prime Minister's Office Recruiting Students to Wage Online Hasbara Battles

http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.541142 adresinden 02.04.2017 tarihinde alınmıştır

Haber7. (2008, Ocak). Haber7: http://www.haber7.com/medya/haber/292735-dogandan-erbakana-manset-teklifi adresinden 15.04.2017'de alınmıştır

Heywood, A. (2014). *Siyaset Teorisine Giriş.* İstanbul: Küre Yayınları.

İz, Y. (2011). 28 ŞUBAT SÜRECİNDE YAZILI BASIN VE DİN-Hürriyet ve Yeni Şafak Gazetesi Örneği-. 28 ŞUBAT SÜRECİNDE YAZILI BASIN VE DİN-Hürriyet ve Yeni Şafak Gazetesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya

Jebril, N., Stetka, V., & Loveless, M. (2013). *Media and Democratisation.* Oxford: Oxford University Press.

Katurman, E. (2007, Mart). *Bianet.* 12 Eylül ve Basın: Toplumsal Rıza Nasıl Sağlandı?: http://bianet.org/bianet/toplum/93099-12-eylul-askeri-darbesi-ve-basin adresinden 22.03.2017'de alınmıştır

Kongar, E. (1997). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Leeson, P. T. (2008). Media Freedom, Political Knowledge, and Participation. *Journal of Economic Perspectives*, 155-169.

Michaelsen, M. (2011). New Media vs. Old Politics. *Friedrich-Ebert-Stiftung*, 1-39.

Milliyet. (2012, Kasım). *Milliyet*. Milliyet: http://www.milliyet.com.tr/28-subat-darbesi-bana-karsi-yapildi-gundem-1623624/ adresinden 25.04.2017'de alınmıştır

Rohlinger, D. (2006). Friends and Foes: Media, Politics,and Tactics in the Abortion War. *Social Problems*, 537-561.

Say, Z. (2017). *Zekeriya Say*. Zekeriya Say: www.zekeriyasay.com sitesinden 22.03.2017'de alınmıştır

Sezgin, S. (2006). Medya ve Demokrasi. *Alman-Türk Gazeteciler Semineri* (s. 165-176). İstanbul: Konrad Vakfı.

Siebert, F., Peterson, T., & Schramm, W. (1963). *Four Theories of the Press.* Chicago: University of Illinois Press.

Statista, (2017, Mart). *Statista*. Statista: https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/ adresinden 10.03.2017'de alınmıştır

Takvim Gazetesi. (2010, Mart). Takvim Gazetesi: http://www.takvim.com.tr/guncel/2010/03/09/28_subatta_asker_yargi_ve_medya_ittifak_kurdu adresinden 12.04.2017'de alınmıştır

Tatlıyer, M. (2017, Şubat). 28 Şubat Ekonomisi. İstanbul.

TBMM Tutanakları. (2012, Ekim). Ankara, Turkey.

Tunçay, M. (1999). *Takrir-i Sükûn Dönemi", Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Vatan Gazetesi. (2012, Temmuz). Vatan Gazetesi: http://www.gazetevatan.com/-erbakan-28-subat-ta-dik-durmadi--468140-siyaset/ adresinden 15.04.2017'de alınmıştır

Wolfsheld, G. (2014). *Political leaders, media, and conflict.* Infocore.

Yeni Akit. (2017, 2 28). Yeni Akit: http://www.yeniakit.com.tr/haber/aydin-dogan-sanik-olmali-284310.html adresinden 02.04.2017'de alınmıştır



EKLER


BUGÜN G. SARAY POSTERİ

Hürriyet

14 Ağustos 1996 Çarşamba

Kurucusu: Sedat Simavi 1896-1953

70 yıllık imajımız güme gidiyor

Erbakan, kısa Başbakanlık döneminde Türkiye'nin 70 yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca geliştirdiği çağdaş-Batılı imajını sarsmaya başladı.

Dünya basınında Türkiye

Oğlunun sınav müjdesi anneyi ölüme götürdü

Erbakan, bütün sözlerini geri aldı

POLİTİKA

Ecevit: Devlet krizi çıkabilir

PKK, tren istasyonunu bastı: 8 ölü

GÜNÜN YAZISI

Hacı ile Bacı evlendi

Yılmaz: Saddam gibi olursun

Çiller:Erbakan bozuyor, ben düzeltiyorum

EK 1


Türkiye'nin en iyi gazetesi

SABAH

31 AĞUSTOS 1996 CUMARTESİ

FİYATI 50.000 LİRA

Gergin gece

Refahlı milletvekilinin PKK kampını ziyaretiyle başlayan gerilim Genelkurmay Başkanı'nın 30 Ağustos davetinde patlak verdi

Davete katılan bütün yüksek rütbeli komutanlar PKK ile gerçekleştirilen temastan duydukları rahatsızlık ile şeriat endişelerini dile getirdiler

Davette yüksek gerilim

Erbakan eşini davete getirmedi

"Laiklik konusu kötüye gidiyor"

Kilit adama sıkı koruma

Selim Yaşar ölümden döndü

55 avukat için "Kurye" iddiası

Clinton sertti

Polis, polis olsa mafya mı kalır?

Milli Piyango çekildi

EK 2


Milliyet

BASINDA GÜVEN

21 Eylül 1996 Cumartesi

Paket depremi

İş ve siyaset dünyası Refahyol'un kaynaklarını eleştiri yağmuruna tuttu

Sabancı: Yandım anam

Nasrettin Erbakan

Çiller cezası tartışılıyor

CIA: Saddam'ı Hoca kurtardı

Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı, Refah'ın Irak politikasından şikâyetçi...

Koç'tan DYP'ye 100 milyarlık dava

'PKK çocuk taciri'

Benzine Eylül zammı: % 5

Manken Sultan

Şeriatçı öğretmenler

KALE KİLİT

EK 3


Türkiye'nin en iyi gazetesi

SABAH

21 EYLÜL 1996 CUMARTESİ

FİYATI 50.000 LİRA

'Darbesiz indiririz'

Mesut Yılmaz, "Erbakan'ı ve onun zihniyetini demokratik yoldan biz tasfiye edeceğiz" dedi

Turgut Yılmaz'dan şok açıklamalar

İstenmeyen kişi!

Türkler'e Casino yasaklanıyor

Amerika'dan tavsiye

Vali Bey'in eşi komada

Casino yasağı kararı çıktı

Vatandaşları ikna gezisi

Demirel, bedelsiz için bilgi istedi

Rahmi Koç: Hoca hazırlıksızmış

Akaryakıt ürünlerine yüzde 5 zam yapıldı

EK 4



Hürriyet

Hoca'dan güvence: Dolar 104 bini geçmeyecek

Sivil toplum ayakta

Hükümetin son günlerde arka arkaya patlayan skandalların üzerine duyarlılıkla gitmemesi ve basını susturmaya kalkışması sivil toplum örgütlerinin büyük tepkisine neden oldu.

Sansür yasasını onaylıyor musunuz?

DYP'LİLERİN BİLE ÇOĞU KARŞI

YÜZDE 65: AMAÇ YOLSUZLUKLARI ÖRTMEK, BASINI SUSTURMAK

Halk sansüre karşı

Sanat sevgisi kanseri yendi

Kayıp çocuklar PKK'nın villasında bulundu

Bucak önce savcıya gitsin

Yaşar Kemal, İsveç'ten oturma izni istedi

Sedat Bucak: MİT her şeyi biliyor

Ağar: Nikâha tanınmadan gittim

TOFAŞ yarın bile kapanır

Dönecek mi?

POLİTİKA

GÜNÜN YAZISI

EK 5



Ordu rahatsız

Şeriatçı subayların atılmalarına İslamcı basın ve bazı Refahlılar'ın tepkisi orduda öfkeyle karşılandı

Askeri çevreler, "Şeriat özlemcisi bazı basın-yayın organları ile aynı özlemin dışarıdaki temsilcilerinin Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmayı hedef aldığını" belirterek tepkilerini şöyle dile getirdi:

"Türk Silahlı Kuvvetleri'nin atalarından miras aldığı sarsılmaz disiplinini, emir ve komuta hiyerarşisini parçalama gayreti içinde olanlar ve buna sempati ile bakanların hesabı boşa çıkacaktır."

"Türk Silahlı Kuvvetleri milletin eseridir. Beyhude gayret sahiplerinin gözlerini açıp benzer gayretlerin çevre ülkelerin silahlı kuvvetlerini ne hale getirdiğini ibretle incelemelerini tavsiye ederiz."

Türkiye'nin en iyi gazetesi

SABAH

TÜRKİYE'NİN EN ÇOK SATAN GAZETESİ 1 NUMARA

13 ARALIK 1996 CUMA

FİYATI 60.000 LİRA

BİZİMCİTY Salih MEMECAN

EK 6



Hürriyet

Rapor şoku

Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin

HÜRRİYET ÖZEL

Ordu darbe mi yapacak söylentilerine cevap veren üst düzey bir komutan, "Bu defa da işi silahsız kuvvetler halletsin" dedi.

[redacted]

Amerika'dan İran notası

İtalyan usulü ölüm

Cirkin benzetme

İran Cumhurbaşkanı Rafsancani'nin kızı Faezeh, "Ankara, Şah döneminin son yıllarına benziyor" dedi. Büyük gaf, tepki çekti.

Bakan Gül: İran'la helikopter yapabiliriz

Çin'le ortak WS-1 füzesi üreteceğiz

Karnında tam 11 bebek var

Susurluk olayında sürpriz bağlantı

GÜNÜN YAZISI

EK 7



Milliyet

BASINDA GÜVEN

İran'la kriz tırmanıyor

En uzun gün

MGK tarihi toplantısını bugün yapıyor. Cumhurbaşkanı, siyasiler ve generallerin irtica tartışması Refahyol'un kaderini etkileyecek

Mektup trafiği

Refahyol'a 40 zarf

Kazan gidici

Ek zam çıkmadı

İstifalar DYP'de

Demirel'e destek

Aydınlık için 1 dakika karanlık

Baba'ya fesih metni

Hillary'e ses ödülü

Türkiye'nin KOBİ'leri

Türklerin vize isyanı

Mektup

Tarım işletmelerine büyük avantaj.

ESBANK

EK 8



Türkiye'nin en iyi gazetesi

SABAH

40 BİN LİRA

Paşa paşa imzaladı

Erbakan'ın "MGK kararları yumuşatılmadan imzalamam" inadı üç gün sürdü. Erbakan askerlerin hazırladığı metne dün imzayı bastı.

SABAH'ın farklı ve renkli kalemleri

'Laik demokrasiye gölge düşmesin'

Erez'den Çiller'e boykot

Ankara'da dünün özeti

Arnavutluk'ta iki atv'ci kayboldu

Çirkin köpeğe Avrupa yasak

Refah'a gözdağı

Özal'ın Hoca tarifi

Üniversiteye doğru...

EK 9



Hürriyet

Sergen rest çekti

Bu kararlara tam uyulacak

MGK kararlarıyla ilgili olarak ilk kez konuşan Genelkurmay Başkanı, RP'nin ısrarlarına sert tepki gösterdi.

Hastanelere laiklik emri

İngiliz Hasta'ya Hollywood ilacı

Kaçak Yeşil öldürüldü mü

Hoca'nın kriz yaratan sözü

Polise yüzde 6 ikinci ek zam

Kalkancılar tek celsede boşandı

GÜNÜN YAZISI

Püf noktası...

Belediye'den basına ikinci gece baskını

İslam'dan kopmadık İslam'ı kurtardık

POLİTİKA

Askeri diplomasi

Pakistan'ın sihirli formülü

EK 10



Hürriyet

Sağlam: İmam hatipin orta kısmı kapanacak

TOBB: Hükümet hemen bitmeli

Türk-İş, DİSK ve TESK'ten sonra, Türkiye'nin en güçlü sivil toplum örgütlerinden Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği de (TOBB), hükümetin derhal çekilmesini istedi.

Olay kız Şule ölmek istedi

...esin hesap ay sonu

Gölhan: Refah Partisi ile yol ayrımındayız

RP meydan okudu

Arnavutluk'a 300 Mehmetçik gidiyor

Telefon dinlemenin yasal dayanağı yok

Tibuk'un şirketinde 14 milyarlık soygun

Almanya'da yine kundaklama: 4 ölü

Liberation'dan Bülent Ersoy'a büyük övgü

Fadime Şahin'in evi yine kurşunlandı

Sabah Gazetesi 170 bin lira

GÜNÜN YAZISI

HÜRRİYET'İN İNTERNET ADRESİ: www.hurriyet.com.tr

EK 11


Yeni Şafak

Cumartesi 29 Haziran 1996

Başbakan Erbakan

Türkiye Cumhuriyeti'nin 54. Hükümeti, Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan başkanlığında kuruldu. RP Genel Başkanı Erbakan, çeyrek asırdır sürdürdüğü sabırlı mücadele sonunda partisini iktidara taşıdı.

İşte 54. Hükümet

'Allah rızası için çalışacağız'

DYP'li muhalifler ayaklandı

Ali yardımı tehlikeye girdi

G-7'de tartışmalı açılış

RP demokrasi dışına çıkmaz

Irak petrolü zor akar

Popüller kültür olarak futbol

Borsa Refahyol'a girdi

Memur eyleme hazırlanıyor

Ahmet Taşgetiren

Basının en ahlâksızı

Işık Sigortadan Işık Kampanya Devam Ediyor

2 Dev Eser

EK 12


Yeni Şafak

Perşembe 3 Ekim 1996

Mustafa Özcan

Baran Dural

Ali Akel

Sarah ile Musa'nın oğlu oldu

Yeni Şafak sıcak bölgelerde

Sorumlu devlet adamına bak!..

Cumhurbaşkanı Demirel son günlerde yaptığı açıklamalarla ülkedeki 'laik-antilaik' gerginliğini zirveye taşıdı. Demirel, hemen her konuşmasında RP'yi hedef alan imalarda bulunarak tarafsızlıkla bağdaşmayan bir tavır sergiliyor

Alışamadılar

Erbakan'ın Afrika seferi başladı

Yetki Yasası'na iptal

Baro'ya nisbi temsil geliyor

TÜBİTAK'a faiz kazığı

Milli Eğitim göz boyuyor

Çiller: Afganistan benzetmesi insafsızlık

Esengün'den Demirel'e özgürlük dersi

EK 13


Yeni Şafak

Pazartesi 7 Ekim 1996

Libya liderinin inadı, Türk-Libya ilişkilerini kopardı

Gül: Bu sözler deli saçması

Erbakan'dan Kaddafi'ye rest

'Dostlarımız dostluklarını bilsinler'

Amerikalı araştırmacı Graham Fuller:

ABD, RP'yi anlamak zorunda'

Asker son sözü söyledi:

Muhtıra yok

AIDS'li aile evsiz kaldı

Al Baraka Türk

EK 14


Yeni Şafak

Cumartesi 9 Kasım 1996

Bir dönemin perde arkası

Anayol'dan Refahyol'a iktidar oyunu

Kuzey Irak'a baskın: 35 PKK'lı öldürüldü

Ağar'ın beklenen istifası gerçekleşti... İçişlerine Akşener'in atanması kafaları karıştırdı

Örtbas operasyonu

Çiller: İstifanın son olayla ilgisi yok

Erbakan: Parti içi meselesi

Baykal'a suikast ihbarı

Hedefte Ecevit var

PKK minibüse saldırdı: 17 Ölü

Gürüz'ün günah galerisi

EK 15


OSMANLI ANSİKLOPEDİSİ İçin Fırsat kuponu

Fırsat kuponu

GENİŞ AÇIKLAMA 5. SAYFADA

Yeni Şafak

Cuma 10 Ocak 1997

Başbakan Erbakan yarın Konut'ta cemaat önderlerini ağırlayacak

Çok özel iftar

Aralarında birçok cemaat lideri, manevi önder ve ilim adamının bulunduğu 51 kişi yarın akşam Başbakan Erbakan'ın iftarında bir araya geliyor.

PKK'dan ayrılarak itirafçı olan Sami Demirkıran Yeni Şafak'a konuştu

Ürperten itiraflar

Ankara'da zirve günü

Kürt sorunu İslam'la çözülür

Türkiye'den Ogadin'e 4 şehit

Ankara Kıbrıs için devrede

...mur yüzde ...nin peşinde

"Çok büyük sapıklık yaptık"

Ramazan-ı Şerif mübarek olsun

Ramazan'a yakalandık

bombalar gitti güvercinler geldi


Yeni Şafak

Çarşamba 5 Şubat 1997

Bin aydan hayırlı gece

Nevzat Şerif zafere koşuyor

Emniyet: Tarık Ümit'i Jitem öldürdü

Ağar ve Bucak fezlekesi hazır

Bahane arıyorlar

RP'nin demokratik talepleri "kriz tacirleri"nin hezeyanlarıyla darbe tellallığına dönüşürken, RP'li bazı yerel siyasetçilerin yangına adeta körükle gitmeleri dikkati çekiyor.

Erbakan: Rejim sorunu yok

Bekir Yıldız görevden alındı

Sincan'da askerin gövde gösterisi

Çiller, Erez ve Aktuna'yı azarladı

Gazeteciye saldırıya kınama

Darbe çözüm değil

CHP Sincan için gensoru veriyor

Dağıtım için açıklama

MHP'li Başkan'a hazin tören

Şirket Ortağı Gören

EK 16

EK 17


Yeni Şafak

Cumartesi 1 Mart 1997

MGK toplantısında Başbakan Erbakan mutedil, askerler saygılıydı

Gerginlik çıkmadı

Türk basınının kara Perşembesi

RP'nin by-pass hazırlığı

FIS'in danışmanlarından Azzam Sultan Temimi ile konuştuk

'FIS demokrat GIA psikopat...'

Gösteri trafiği karıştı

Başbakan Erbakan icraatlarını anlattı

Gül ABD'den keyifli döndü

Düşük 'nema'dan Bakan Çelik de şikayetçi

AHMET TAŞGETİREN


Yeni Şafak

Pazartesi 12 Mayıs 1997

İşte Türkiye bu!

Yüzbinler, "İmam-Hatiplerime Dokunma" mitingi için İstanbul'da buluştu. "Ülkemi seviyorum, 5+3 istiyorum" sloganıyla inleyen Sultanahmet Meydanı tüm zamanların cumhuriyet tarihinin en görkemli mitingine sahne oldu.

AHMET TAŞGETİREN

AL BARAKA TÜRK

EK 18

EK 19



Var mı süt gibisi?

Kıbrıs'ta çözüme Dayton modeli

Yeni Şafak

Perşembe 22 Mayıs 1997

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Refah Partisi hakkında kapatma davası açtı

Demokrasiye savaş

Başsavcı'nın 'garip' isteği

Hukukçular şaşkın!

Gensoru oylamasında başarısız olan Yılmaz'a MKYK'da eleştiri yağdı

ANAP'ta gensoru bombası

Hedef Yılmaz

Çiller: Muhalefetin formülleri 'kafadanbacaklı'

Başbakan: Önemsiz bir konu

Kuşların atası dinozor mu?

EK 20



Yeni Şafak

Çarşamba 11 Haziran 1997

Yargının bağımsızlığını savunanlar(!) "Genelkurmay çağırınca gidilir" dediler

İşte bağımsız yargı

Adalet Bakanı'nın izin vermemesine rağmen, Genelkurmay'ın "İrtica" brifingine katılan hakim ve savcılar "yargının bağımsızlığı" tartışmasını yeniden gündeme getirdiler.

Erbakan: Herkes görevini yapsın

Adalet Bakanı Şevket Kazan Yeni Şafak'a konuştu:

Asker yargıya karışmasın

EK 21



Yeni Şafak

21 Haziran 1997

Demirel'in 'görev'i Yılmaz'a vermesine Çiller sert tepki gösterdi:

Çankaya darbesi

Erbakan: Yalnız muhalefetle konuşarak görevlendirme teamüle aykırı. Çiller: Çankaya darbesi ile karşı karşıyayız, demokrasi için utanç verici

Demirel'den gerekçeli açıklama

İktidar partileri ateş püskürüyor

Yılmaz'ı 9 Günde bitiririm

Çekiç harekatında tam hedef

Yazıcıoğlu: Çözüm Meclis'ten çıksın

Anadolu'daki girişimciliğe darbe

Çankaya'dan kervan geçti

BATI BASINI: 'Erbakan güçlenerek gelecek'

Türkiye AB'de devre dışı

Geniş Açı

Devir diye birşey olmaz

Laik kesimde sıkışma

EK 22



Yeni Şafak

Salı 1 Temmuz 1997

Yılmaz DSP'yi iktidara taşıdı. Ecevit 20 yıl sonra hükümette

Ecevit hükümeti gibi

Diyanet Kavgası

Erbakan: İşte demokrasi bu

Kabine'de Ecevit ağırlığı

Erez'e vefa

Hong Kong (Kızıl Liman) artık Kızıllar'ın

Çin, Hong Kong'a asker yığıyor

Ecevit ve din eğitimi

Asya Finans

EK 23



ZAMAN

Gözler güvenoyunda

Türkiye Cumhuriyeti 54. Hükümeti'nde görev alan bakanlar

REFAH PARTİSİ

DOĞRU YOL PARTİSİ

Memur yüzde 100 zamda ısrarlı

Makedonya'ya dostluk eli

Topkapı'da suç var, suçlu yok

GÜNDEM

EK 24



Dış Haberler

Fuller hükümeti uyard

EK 25



Haberler

Söylemez çetesine komik ceza

AKTÜEL

Devlet fenersiz yakalandı

Bucak'a ziyaretçi kuşatması

Çatlı'nın cenazesine soruşturma

OLAYLARIN İÇİNDEN

Meclis'e güvenmeliyiz

Kanal D, RTÜK'e

EK 26



ZAMAN

Kamuoyu açıklama bekliyor:

Liste kimin?

Çirkin iftira

Listeyi Perinçek mi hazırladı?

Liderlerin tepkileri

Gerekli cevabı biz veririz

Kontrolsüz güçler savaşı

GÜNDEM

EK 27


ZAMAN

Tank heyecanı

Karadayı Türkiye'nin şansı!

Tayan: Normal tatbikat

Ordu kışlada güzeldir

Yollar tank geçerse aşınır

Yıldız görevden alındı

Gürel taburcu

Gösteriler kargaşası

Türbanda uzlaşma

DYP'den darbecilere uyarı

Sosyal demokratlar darbeye karşı

MHP'li başkan toprağa verildi

Enflasyon güldürdü

'Ülkücüler oyuna gelmeyecek'

GÜNDEM


ZAMAN

Bu filmi yeniden seyretmeyelim

MGK'nın rekor toplantısı

Bir kısım basının günlerdir yaptığı 'muhtıra-darbe' içerikli yayınlar ile gündemi endekslediği, Milli Güvenlik Kurulu dün tarihinin en uzun toplantısını yaptı. Saat 15.10'da başlayan toplantı gece 00.00'a kadar sürdü.

Erbakan-Çiller'den birlik mesajı

Yılmaz, Paris'e gitmeden askerlere danıştı mı?

BBP: Ordu kullanılmasın

Hükümet niye gitmez?

'Bu görüntü faydalı değil'

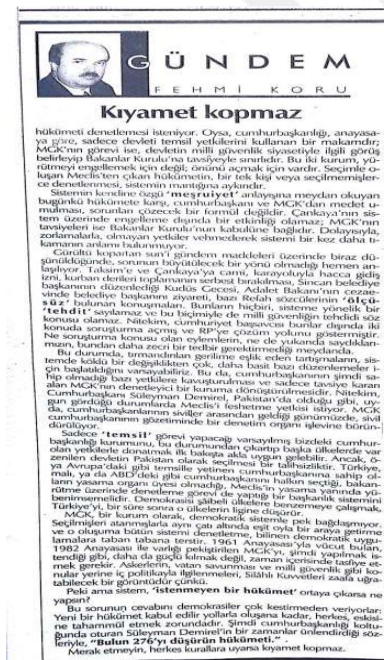
Hakim ve savcı yazılı sınavının sonuçları

Kıyamet kopmaz

Kumarhaneler kapatılacak mı?

EK 28

EK29


GÜNDEM

FEHMİ KORU

Kıyamet kopmaz

hükümeti denetlemesi isteniyor. Oysa, cumhurbaşkanlığı, anayasaya göre, sadece devleti temsil yetkilerini kullanan bir makamdır; MGK'nın görevi ise, devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili görüş belirleyip Bakanlar Kurulu'na tavsiyeyle sınırlıdır. Bu iki kurum, yürütmeyi engellemek için değil; önünü açmak için vardır. Seçimle oluşan Meclis'ten çıkan hükümetin, bir tek kişi veya seçilmemişlerce denetlenmesi, sistemin mantığına aykırıdır.

Sistemin kendine özgü **'meşruiyet'** anlayışına meydan okuyan bugünkü hükümete karşı, cumhurbaşkanı ve MGK'dan medet umulması, sorunları çözecek bir formül değildir. Çankaya'nın sistem üzerinde engelleme dışında bir etkinliği olamaz; MGK'nın tavsiyeleri ise Bakanlar Kurulu'nun kabulüne bağlıdır. Dolayısıyla, zorlamalarla, olmayan yetkiler vehmederek sistemi bir kez daha tıkamanın anlamı bulunmuyor.

Gürültü koparan sun'i gündem maddeleri üzerinde biraz düşünüldüğünde, sorunun büyütülecek bir yönü olmadığı hemen anlaşılıyor. Taksim'e ve Çankaya'ya cami, karayoluyla hacca gidiş izni, kurban derileri toplamanın serbest bırakılması, Sincan belediye başkanının düzenlediği Kudüs Gecesi, Adalet Bakanı'nın cezaevinde belediye başkanını ziyareti, bazı Refah sözcülerinin **'ölçüsüz'** bulunan konuşmaları. Bunların hiçbiri, sisteme yönelik bir **'tehdit'** sayılamaz ve bu biçimiyle de milli güvenliğin tehdidi söz konusu olamaz. Nitekim, cumhuriyet başsavcısı bunlar dışında iki konuda soruşturma açmış ve RP'ye çözüm yolunu göstermiştir. Ne soruşturma konusu olan eylemlerin, ne de yukarıda saydıklarımızın, bundan daha zecri bir tedbir gerektirmediği meydanda.

Bu durumda, tırmandırılan gerilime eşlik eden tartışmaların, sistemde köklü bir değişiklikten çok, daha basit bazı düzenlemeler için başlatıldığını varsayabiliriz. Bu da, cumhurbaşkanının şimdi sahip olmadığı bazı yetkilere kavuşturulması ve sadece tavsiye kararı alan MGK'nın denetleyici bir kuruma dönüştürülmesidir. Nitekim, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Pakistan'da olduğu gibi, uygun gördüğü durumlarda Meclis'i feshetme yetkisi istiyor. MGK da, cumhurbaşkanlarının siviller arasından geldiği günümüzde, sivil cumhurbaşkanının gözetiminde bir denetim organı işlevine büründürülüyor.

Sadece **'temsil'** görevi yapacağı varsayılmış bizdeki cumhurbaşkanlığı kurumunu, bu durumundan çıkartıp başka ülkelerde var olan yetkilerle donatmak ilk bakışta akla uygun gelebilir. Ancak, özenilen devletin Pakistan olarak seçilmesi bir talihsizliktir. Türkiye, ya Avrupa'daki gibi temsille yetinen cumhurbaşkanına sahip olmalı, ya da ABD'deki gibi cumhurbaşkanını halkın seçtiği, bakanların yasama organı üyesi olmadığı, Meclis'in yasama yanında yürütme üzerinde denetleme görevi de yaptığı bir başkanlık sistemini benimsemelidir. Demokrasisi şaibeli ülkelere benzemeye çalışmak, Türkiye'yi, bir süre sonra o ülkelerin ligine düşürür.

MGK, bir kurum olarak, demokratik sistemle pek bağdaşmıyor. Seçilmişleri atanmışlarla aynı çatı altında eşit oyla bir araya getirme ve o oluşuma bütün sistemi denetletme, bilinen demokratik uygulamalara taban tabana terstir. 1961 Anayasası'yla vücut bulan, 1982 Anayasası ile varlığı pekiştirilen MGK'yı, şimdi yapılmak istendiği gibi, daha da güçlü kılmak değil, zaman içerisinde tasfiye etmek gerekir. Askerlerin, vatan savunması ve milli güvenlik gibi konular yerine iç politikayla ilgilenmeleri, Silâhlı Kuvvetleri zaafa uğratabilecek bir görüntüdür çünkü.

Peki ama sistem, **'istenmeyen bir hükümet'** ortaya çıkarsa ne yapsın?

Bu sorunun cevabını demokrasiler çok kestirmeden veriyorlar: Yeni bir hükümet kabul edilir yollarla oluşana kadar, herkes, eskisine tahammül etmek zorundadır. Şimdi cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturan Süleyman Demirel'in bir zamanlar ünlendirdiği sözleriyle, **"Bulun 276'yı düşürün hükümeti."** .

Merak etmeyin, herkes kurallara uyarsa kıyamet kopmaz.


ZAMAN

AKISKALI

İmam hatibe yakışır şekilde

Zorunlu eğitimde 5+3 formülünün uygulanmasını ve imam hatip liselerinin orta kısımlarının kapatılmamasını isteyen yüz binlerin mitingi, ağırbaşlı bir coşku ile gerçekleşti.

Depremzedelerden feryat

GÜNDEM

Diyalog

Asya Finans

EK 30

EK 31



Politika

Refah'ı kapatma davası

Türk hukuk tarihinde bir ilk daha gerçekleşti. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, basın toplantısıyla RP'nin kapatılması için dava açtı.

Özden: 6 ayda biter

Erbakan: Basit bir iddia

EK 32



ZAMAN

"Önce Hizmet"

11 HAZİRAN 1997 ÇARŞAMBA FARKLI GAZETE

Asgari geçim 84 milyon lira

Yargıdan brifinge rağbet

Genelkurmay Başkanlığı'nın 'irticai faaliyetler' konusunda dün yargı mensupları için düzenlediği brifinge katılım, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın tavrına rağmen yüksek oldu.

Yakarış

Çiçek ANAP'tan ihraç ediliyor

Ankara, İzzetbegoviç'i uğurladı

EK33



ZAMAN

21 HAZİRAN 1997 CUMARTESİ FARKLI GAZETE

Görev Yılmaz'a verildi

Cumhurbaşkanı Demirel, hükümeti kurma görevini, TBMM'de temsil edilen ikinci büyük partinin lideri sıfatıyla ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a verdi.

Cumhurbaşkanı hatalı

Bu bir Çankaya darbesidir

Başbakanlığın devri olmaz

Geriye dönüş yok demokrasi

Denktaş: Çözüm Rumlara bağlı

Öğrencilerde tatil sevinci

EK 34



ZAMAN

1 TEMMUZ 1997 SALI FARKLI GAZETE

Hayırlı olsun

Mesut Yılmaz başkanlığında kurulan 55. Hükümet, Cumhurbaşkanı Demirel'den onay alarak göreve başladı. 'Toplumsal uzlaşma'yı hedeflediğini açıklayan koalisyon hükümeti, 12 Temmuz'da güvenoylamasına gidecek.

Hedef, huzur ve uzlaşma

Ekonominin yeni patronları

RP: Meclis'e gölge düştü

DYP'den sert eleştiri

"Anasoltaliyol" koalisyonu...

EK 35